

BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA
STRATEGIJA SIGURNOSTI

Insiste Persiste Resiste Existe

JANE BARRY
sa **Vahidom Nainar**

**BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA
STRATEGIJE SIGURNOSTI**

Insiste Persiste Resiste Existe

JANE BARRY

sa **Vahidom Nainar**

Odgovornost za sadržaj ove knjige leži isključivo na autoricama i partnerima u projektu: Fondu za urgentne akcije za ženska ljudska prava (*Urgent Action Fund for Women's Human Rights*), Front Line Međunarodnoj fondaciji za zaštitu branitelja i braniteljica ljudskih prava (*Front Line The International Foundation for the Protection of Human Rights Defenders*), te Fondaciji Kvinna till Kvinna (The Kvinna till Kvinna Foundation).

Partneri u projektu zahvaljuju sljedećim donatorima na finansijskoj podršci:

**International Development
Research Centre, Ottawa, Kanada**

Open Society Institute

Channel Foundation

Irish Aid

Izdavačice: Fondacija CURE, Sarajevo

Prevoditeljica: Kanita Halilović

Lektorica: Rusmira Čamo

DTP: Jadranka Balta

Štamparija: Cober d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 500

Copyright © 2008 Urgent Action Fund for Women's Human Rights,
Front Line The International Foundation for the Protection of Human Rights Defenders
i The Kvinna till Kvinna Foundation

Ova knjiga je napisana za aktiviste i aktivistice ljudskih prava
i može se citirati i kopirati uz navođenje izvora i autora/ica.

Partneri u projektu

Urgent Action Fund for Women's Human Rights

3100 Arapahoe Ave.
Suite 201
Boulder, Colorado
80303 USA

Tel: 303-442-2388
urgentact@urgentactionfund.org
www.urgentactionfund.org

Fond za urgentne akcije za ženska ljudska prava

Fond za urgentne akcije za ženska ljudska prava je nezavisna fondacija koja se bavi ljudskim pravima i koja ima strateški mandat da podržava, štiti i pomaže braniteljicama ljudskih prava. Mi obezbjeđujemo donacije za hitne reakcije koje omogućavaju strateške intervencije, te učestvujemo u zajedničkom zagovaranju i istraživanju. Fond podržava braniteljice koje djeluju na najtežim terenima, gdje se vode oružani sukobi, gdje je došlo do eskalacije nasilja i političke represije. Pod rukovodstvom aktivistica i inspirisan feminizmom, Fond i njegova sestrinska organizacija Fond za urgentne akcije Afrika (Urgent Action Fund Africa) podržavaju braniteljice već više od jedne decenije putem brzog, fleksibilnog finansiranja u više od 100 zemalja i teritorija širom svijeta.

Fondacija Kvinna till Kvinna

The Kvinna till Kvinna Foundation

Slakthusplan 3
SE-121 62 Johanneshov
Sweden

Tel: +46 (8)-588 891 00
info@kvinnatillkvinna.se
www.kvinnatillkvinna.org

Fondacija Kvinna till Kvinna se bavi potrebama žena u područjima pogođenim ratovima i oružanim sukobima. Fondacija Kvinna till Kvinna trenutno saraduje sa ženskim organizacijama na Balkanu, Južnom Kavkazu i Bliskom istoku. Ženske organizacije imaju veliko iskustvo kada se radi o potrebama društava koja su pogođena sukobima. Fondacija Kvinna podržava njihove strategije za donošenje promjena; promjena koje podrazumijevaju da žene preuzmu kontrolu nad svojim tijelima, da imaju moć da donose odluke i pravo na pristup društvenim sredstvima.

Front Line Međunarodna fondacija za zaštitu branitelja i braniteljica ljudskih prava

Front Line - The International Foundation for the Protection of Human Rights Defenders

81 Main Street
Blackrock
Co. Dublin
Ireland

T: +353 1 212 3750
info@frontlinedefenders.org
www.frontlinedefenders.org

Front Line se bavi rješavanjem potreba koje odrede sami branitelji i braniteljice ljudskih prava, između ostalog zaštitom, povezivanjem, obukom i pristupom međunarodnim tijelima koja mogu poduzeti akcije u njihovo ime. Front Line pravi prioritete konkretnih rizika sa kojima se suočavaju braniteljice ljudskih prava, branitelji i braniteljice lezbejskih, gay, biseksualnih i transrodnih (LGBT) prava, te branitelji i braniteljice ekonomskih, društvenih i kulturnih (ESC) prava. Front Line se trudi da pruži brzu i praktičnu podršku braniteljima i braniteljicama ljudskih prava koji su izloženi riziku, između ostalog putem 24-satne telefonske linije za hitne intervencije (+353 1 21 00 489), vođenjem kampanja u ime branitelja i braniteljica koji su izloženi neposrednom riziku, pružanjem pomoći u obliku privremenog izmještanja u hitnim slučajevima, povećavanjem uočljivosti i odavanjem priznanja braniteljima i braniteljicama ljudskih prava kao ugroženoj grupi, te programima malih donacija za rješavanje sigurnosnih potreba branitelja i braniteljica. Front Line takođe vrši istraživanja i objavljuje nacionalne izvještaje o stanju branitelja i braniteljica ljudskih prava, kao i informativne materijale i pakete za obuku.

Sadržaj

Zahvalnost	4
Uvod	7
Razumijevanje prijetnji	13
Zašto: Opasne žene	13
Šta: Ciljevi i taktike	19
Osnovno polazište	20
Kako?	24
Ko?	26
Proučavanje strategija	31
Smionost naših uvjerenja	31
Birajte svoje bitke	34
'Voda sa patkinih leđa'	37
Strateška duhovnost i simbolički otpor	40
Porodica	44
Solidarnost	50
Umrežavanje	54
Sigurnost putem javnog djelovanja	55
Međunarodni odnosi	57
Zadržavanje ispod radara	59
Svjedočenje	62
Šta predstavlja ime?	64
Umjetnost prerađivanja	66
Uljepšavanje	67
Zadržavanje mobilnosti	69
Državna zaštita	71
Stvaranje sigurnih prostora	74
Fizička zaštita	75
Principi zaštite	76
Zaključak	81
Kako žene definišu vlastitu sigurnost	81
Cjelovita sigurnost	87
Mi postojimo	89
Napomene	90
Literatura	92

Zahvalnost

Vahida Nainar predstavlja srce ove knjige. Više od godinu dana ona je putovala širom svijeta i susretala se sa braniteljicama ljudskih prava u njihovim zemljama i u egzilu u Kolumbiji, Demokratskoj Republici Kongu, Iranu i Nepal. Sastajala se sa tuniskim i alžirskim braniteljicama u Francuskoj i burmanskim braniteljicama na Tajlandu.

Na svakom od ovih mjesta, ona je slušala. Na svoj tihi, blagi način, Vahida je prikupljala upečatljive priče koje predstavljaju osnovu ove knjige.

Eva Zillén, iz Fondacije Kvinna till Kvinna, sakupila je glasove starih i novih prijateljica na Balkanu iz Bosne i Hercegovine¹, Crne Gore i Srbije.

Vahida i Eva su razgovarale sa gotovo 100 braniteljica ljudskih prava iz 10 zemalja, koje su sa njima podijelile svoja iskustva i savjete². Zahvaljujemo se njima i njihovim organizacijama na vremenu, riječima i smionosti njihovih uvjerenja:

Organizacije: Arche d'Alliance, Association for Women's Initiatives, ASTRA Anti-Trafficking Action, Commission Justice et Paix, Helsinški komitet za ljudska prava u Srbiji, Horizonti, Humanitarian Law Centre, Karen Women's Organization, Lahu Women's Organization, Lara, Komitet pravnika za ljudska prava, Srbija (YUCOM), Liga de Mujeres Desplazadas, Ligue pour le Solidarité Congolais, Mitini, Most, Nepal Women's Community Service Center, Nepal Women's Skill Development Forum, Organización Femenina Popular, Paloung Women Organization, Promotion and Support for Women's Initiatives, Queer Beograd, Réseau des Femme de Droits et Paix, Ruta Pacifica de las Mujeres, Saathi, Solidarité des Femmes Activistes pour la Protection et la Défense de Droits Humains, Solidarité Féminine pour la Paix et le Développement Intégral, Shan Women's Action Network, Synergie des Femmes pour les Victimes des Violences Sexuelles, Žene u crnom, Women's Association for Marginalized Women, Women's League of Burma i Women's Union for Peasant Development;

Pojedinci: Aye Aye Mint, Betty Koumba, Biljana Kovačević-Vučo, Charm Hom, dr. Renu Rajbhandari, Dragana Ilić, Dubravka Kovačević, Emerita Patinio Acue, Jennine Mukanirua, Josephine Kavira Malimukona, Lepa Mladenović, Lily Thapa, Maja Stanković, Mara Radovanović, Milan Antonijević, Mohammadi Siddiqui, Nataša Kandić, Patricia Guerrero, Prizma Singh Tharu, Radhia Nasraoui, Radmila Žigić, Sapana Pradhan Malla, Sarita Devi Sharma, Sonja Biserko i Soraza Gutiérrez .

Andrew Anderson (Front Line Međunarodna fondacija za zaštitu braniteljica ljudskih prava)³, Julie Shaw (Fond za urgentne akcije za ženska ljudska prava) i Eva Zillén (Fondacija Kvinna till Kvinna) nadgledali su različite faze projekta, od istraživanja do objavljivanja.

Pored nadgledanja projekta, svi partneri u projektu su ponudili određeno iskustvo i uvid na osnovu dugogodišnjeg rada na zaštiti i podršci braniteljima i braniteljicama ljudskih prava koji se suočavaju sa rizicima. Julie Shaw je pokrenula i vodila ovaj projekt, nalazeći inspiraciju u izvještajima i preporukama prikupljenim iz iskustva Fonda za urgentne akcije u davanju donacija i njegovih publikacija. Andrew Anderson i Front Line su obezbijedili ključne kontakte, logistiku i podršku u osiguranju bezbjednosti tokom putovanja u Demokratsku Republiku Kongo i Iran. Eva Zillén je obavila sve intervjue na Balkanu i napravila detaljne osvrte na prve nacрте knjige.

Anna Lidström, Christina Wassholm, Eleanor Douglas, Gégé Katana, Justine Masika Bihamba, Malika Zouba, Rita Thapa i Nang Lao Liang Won su pomogle u prevođenju, lokalnoj logistici i organizaciji za vrijeme posjeta terenu. Amy Leipzyger i Ana Ghoresian (stažistkinje na Međunarodnoj klinici za ženska ljudska prava/International Women's Human Rights Clinic IWHR, Pravni fakultet CUNY, New York) pružile su pomoć u istraživanju.

Fondacija Channel, Irish Aid, Međunarodni program za žene Instituta otvoreno društvo i Program ženskih prava i građanstva Međunarodnog centra za razvoj istraživanja (International Development Research Centre IDRC) obezbijedili su podršku, finansijska sredstva i fleksibilnost, koji su bili potrebni da bi se ovo istraživanje predstavilo braniteljicama ljudskih prava širom svijeta.

Emily Utz je pružila značajnu uređivačku podršku, upute i toliko potreban humor u fazi pisanja studije, a Jelena Đorđević, kao i uvijek, odlične savjete i solidarnost.

Rick Jones (Exile: Design & Editorial Services) dao je doprinos svojim stručnim uređivačkim vještinama u nekoliko faza studije, dok je Don Harris uradio dizajn i prelom studije.

Konačno, zahvaljujemo Zoe Gudović iz Queer Beograda za inspiraciju za naslov knjige, koji se zasniva na pjesmi pariške grupe Tribad. Vjerujemo da on sumira, u četiri riječi, suštinu strategija braniteljica ljudskih prava.

Insiste, soeur, sister.

Persiste, soeur, sister.

Resiste, soeur, sister.

Existe, soeur, sister.

Insiste, soeur, sister

Širom svijeta žene brane prava pojedinaca i zajednica koji su izloženi ugnjetavanju, diskriminaciji i nasilju. Njihov rad je uvjerljiv i kontroverzan, tako da često nailazi na ogorčeno i nasilno suprotstavljanje.

Većina braniteljica ljudskih prava je veoma svjesna rizika kojima se izlaže. Aktivistice znaju, iz bolnog iskustva, cijenu koju mnoge plaćaju izlažući sebe, kao i članove svojih porodica, raznim vrstama opasnosti:

Bavljenje ljudskim pravima je riskantno. Pripadnice SOFAD-a su žrtve silovanja. To je kazna.

I to je rizik kojem se izlažu zbog posla.

- Gégé Katana, SOFAD, Demokratska Republika Kongo

Niko ove rizike ne shvata olako, ali ih mnogi prihvataju kao dio svog posla:

Mi radimo na svojoj sigurnosti. Ali, priznajemo da rad u korist mira, pravde i pomirenja i suprotstavljanje nacionalizmu, militarizmu i nasilju znači da ne možemo uvek biti sigurne.

To je rizik koji smo spremne da preduzmemo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Žene u crnom, Srbija

Napori žena u odbrani ljudskih prava su rijetko priznati. Mnogi pretpostavljaju da su žene samo pasivne žrtve nasilja i siromaštva. Aktivistice se rijetko posmatraju onakvima kakve jesu: kao pokretači velikih promjena.

Kao posljedica toga, izvanredan rad hiljada braniteljica ljudskih prava, te sigurnosni rizici koji ga prate, ostaju skriveni iza slojeva diskriminacije i svjesnog neznanja.

***Izložene smo
upornom proganjanju,
zato što govorimo
istinu.***

- Berenice Celeyta Alayón,
Kolumbija⁴

*Neuočljivost aktivistica
je uzrokovana viđenjem
žena kao pasivnih
žrtava oružanih
sukoba.*

*Za međunarodnu
zajednicu, da bi bila u
stanju da uvidi i uzme
u obzir prijetnje
sigurnosti žena, dobar
početak je da počne
žene posmatrati kao
aktere.*

- Jacobson, A.S. (2005)
Security on whose terms?
If men and women were equal, str. 49

Nasilje nad braniteljicama ljudskih prava se rijetko priznaje za ono što zaista jeste: dio namjernih, sračunatih strategija za njihovo ušutkivanje i sprečavanje da svakodnevno rade na promjeni društva, spašavanju života i traženju pravde.

Ovakvo negiranje djelovanja žena čini braniteljice ljudskih prava neuočljivim i time ih izlaže velikom riziku. Puno je lakše izvući se zbog ponižavanja, silovanja, nestanka i likvidacije žena koje su 'samo žene', nego napadati braniteljice ljudskih prava. Takvi napadi se predstavljaju kao 'normalno' nasilje nad ženama. Kada to ne uspije, lako je sugerisati da su braniteljice ljudskih prava izdajice, kriminalci i podrivači koji zaslužuju to što dobiju.

Braniteljice ljudskih prava i oni koji ih podržavaju, međutim, sve više dovode u pitanje nekažnjivost nasilja nad braniteljicama ljudskih prava i tišinu koja ga okružuje. Počeli su da dokumentuju konkretna iskustva drugih žena koje rade na zaštiti i unapređenju ljudskih prava, uključujući prijetnje njihovoj sigurnosti i dobrobiti. Njihovi naponi su mnogo doprinijeli da rad braniteljica ljudskih prava i njihovi sigurnosni problemi bude uočljiv, priznat i cijenjen (vidjeti okvir Poboljšanje uočljivosti).

Fond za urgentne akcije za ženska ljudska prava je 2006. godine pokrenuo novi projekt, zajedno sa organizacijom Front Line i Fondacijom Kvinna till Kvinna, za rješavanje ključnog elementa problema sigurnosti. Odlučili smo da pokušamo da zabilježimo i shvatimo različite strategije koje koriste braniteljice ljudskih prava za očuvanje vlastite sigurnosti i dobrobiti.

Uprkos svim izazovima sa kojima se suočavaju, braniteljice ljudskih prava nastavljaju da snažno djeluju i u tome uspijevaju. Dakle, jasno je da imaju načine kako da izađu na kraj sa prijetnjama po sigurnost i kako da ih ublaže.

Iako se Front Line, Kvinna till Kvinna, Fond za urgentne akcije i drugi godinama bore protiv prijetnji braniteljicama ljudskih prava i dokumentuju ih, uvidjeli smo da konkretne strategije sigurnosti koje koriste žene nisu prikupljane i predstavljane javnosti.

Poboljšanje uočljivosti

Tokom proteklih deset godina nekoliko organizacija koje se bave ljudskim pravima je učinilo mnogo na priznavanju rada braniteljica ljudskih prava i izazova specifičnih za ženski spol sa kojima se one suočavaju. Među njima su:

- Međunarodna kampanja za braniteljice ljudskih prava (The International Campaign on Women Human Rights Defenders), čiji rad koordinira Azijsko-pacifički forum za žene, pravo i razvoj (Asia Pacific Forum on Women, Law and Development APWLD). U sklopu kampanje je organizovano nekoliko važnih savjetovanja, a 2007. godine je napravljen odličan vodič za braniteljice ljudskih prava, "Zahtijevanje prava, zahtijevanje pravde" (Claiming Rights, Claiming Justice);
- **Specijalna predstavnica generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za branitelje i braniteljice ljudskih prava.** Od svog imenovanja 2000. godine, Hina Jilani neumorno i detaljno dokumentuje kršenja prava i ubistva braniteljica ljudskih prava;
- **Front Line** posvećuje sve veću pažnju razumijevanju rodnih dimenzija zaštite branitelja i braniteljica ljudskih prava, pokretanju kurseva za obuku o sigurnosti namijenjenih upravo braniteljicama ljudskih prava, te braniteljima i braniteljicama za prava lezbejki, gay, biseksualnih, transrodnih, interseksualnih i queer (LGBTIQ) osoba;
- **Fondacija Kvinna till Kvinna** saraduje sa velikim brojem aktivistica na izdavanju nekoliko publikacija, među kojima su: "Stvaranje prostora za promjene Mirovne strategije ženskih organizacija u Bosni i Hercegovini" (*To Make Room for Changes Peace Strategies from Women's Organisations in Bosnia and Herzegovina*) 2006, te "Sigurnost pod čijim uslovima? Kada bi muškarci i žene bili jednaki" (*Security on Whose Terms? If Men and Women Were Equal*) 2005;
- **Fond za urgentne akcije za ženska ljudska prava (UAF) i UAF Afrika** su objavili više knjiga i izvještaja u kojima se opisuju izazovi i trijumfi žena i LGBTIQ branitelja i braniteljica, među kojima su: "Šta će mi Revolucija kada ne mogu plesati?" (*What's the Point of Revolution if We Can't Dance?*) 2008, te "'OVO TIJELO', izvještaj sa konferencije o podršci organizovanju lezbejki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI) u Istočnoj Africi" (*"THIS BODY" Supporting Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex [LGBTI] Organising in East Africa Conference Report*) 2006;
- **Međunarodna komisija za ljudska prava homoseksualaca i lezbejki** (*International Gay and Lesbian Human Rights Commission*) i **Centar za globalno liderstvo žena** (*Center for Women's Global Leadership*) objavili su veoma praktičnu i upečatljivu publikaciju "Ispisano: Kako se seksualnost koristi za napade na organizovanje žena" (*Written Out: How Sexuality is Used to Attack Women's Organising*) 2005.

Takođe smo shvatili važnost podjele ovih strategija sa drugima, kako bi se braniteljicama ljudskih prava širom svijeta dala mogućnost da uče jedne od drugih.

Postoje razni razlozi zašto znamo tako malo o ovim strategijama sigurnosti. Prvo, braniteljice ljudskih prava su veoma zauzete. Mnoge strategije koje koriste da bi se odbranile su im jednostavno postale druga priroda i nemaju vremena da zastanu, da ih popišu, analiziraju i unapređuju.

Međutim, ono što je možda važnije jeste da kada se radi o sigurnosti, žene često druge smatraju većim prioritetom i naglasak najčešće stavljaju na sigurnost drugih, a ne na vlastitu zaštitu. Ipak, često u okviru *istih strategija koje braniteljice ljudskih prava i njihove organizacije koriste za odbranu drugih* nalazimo najefikasnije i najinovativnije metode koje mogu koristiti da zaštite same sebe.

Naš sljedeći zadatak je bio da predstavimo te strategije da bismo potakli aktivistice da prepoznaju vlastitu otpornost, da uče iz strategija drugih i da ojačaju vlastite različite pristupe sigurnosti. Ali, morali smo ih opisati na način koji neće povećati njihovu opterećenost, a prijetnje učiniti gorim.

Istina, javno pisanje o strategijama sigurnosti je riskantno. Otkrivanje previše detalja bi braniteljice moglo izložiti većem riziku. Ipak, otkrivanje premalo detalja bi pogrešno predstavilo dubinu i različitost strategija koje koriste, a i knjiga bi bila veoma kratka!

U ovoj studiji smo, dakle, pokušali da uspostavimo ravnotežu. Što je češće moguće, opisujemo stvarne situacije i strategije, uz imena pojedinaca i organizacija sa kojima smo razgovarali.

Kada je bilo potrebno, promijenili smo imena, lokacije i konkretne detalje da bismo sačuvali njihovu anonimnost.

Konačno, kao što je već pomenuto, svjesni smo da braniteljice ljudskih prava imaju veoma malo vremena za bilo šta osim za svoj rad. One vole da budu konkretne. Dakle, i mi smo dali sve od sebe da bi ova knjiga bila što sažetija, direktnija i praktičnija, pri tome zadržavajući bogatstvo i dubinu priča u njenoj srži.

Front Line, Kvinna till Kvinna i Fond za urgentne akcije su ovu knjigu namijenili prvenstveno samim braniteljicama ljudskih prava, u nadi da će iz nje ponijeti praktična gledišta na prijetnje sa kojima se suočavaju, kao i niz korisnih ideja o strategijama sigurnosti širom svijeta.

Počinjemo sa proučavanjem strategija koje se koriste *protiv* braniteljica ljudskih prava: šta se krije iza prijetnji kojima su izložene - zašto, šta, polazište, kako, ko, kontekst⁵.

Zatim nudimo široku paletu strategija koje koriste braniteljice ljudskih prava kao odgovor na te prijetnje. Svaka je predstavljena kao mogućnost, koja ima i prednosti i mane

Posljednji odjeljak ove knjige se obraća i braniteljicama ljudskih prava i široj publici, naročito pojedincima koji rade u organizacijama, institucijama i vladama koje podržavaju ljudska prava. Zaključujemo ga nizom širokih, ali veoma konkretnih razmatranja kojima se možemo voditi u razmišljanju i podržavanju sigurnosti i dobrobiti žena koje ta prava brane.

Prepoznavanje rizika s kojima se suočavaju branitelji i braniteljice ljudskih prava

Ova studija je prvenstveno usmjerena na sigurnost braniteljica ljudskih prava. Međutim, u procesu istraživanja naišli smo i na više često neizrečenih izazova s kojima se u svom radu suočavaju branitelji ljudskih prava.

Naprimjer, nekoliko braniteljica ljudskih prava u Demokratskoj Republici Kongu nam je ispričalo da seksualno nasilje nije samo oruđe za ušutkivanje žena. I njihove kolege muškarci su također silovani.

S obzirom na to da se od muškaraca obično očekuje da budu 'muškarčine' i da šute kada se suoče s prijetnjama sigurnosti, oni se često osjećaju žigosanim i pod pritiskom da moraju sami da se nose s posljedicama nasilnih napada, među kojima su seksualno nasilje i mučenja.

Oni su možda i manje skloni da potraže solidarnost i podršku unutar zajednice muških branitelja, kao što je istakao Otto Saki iz Zimbabvea:

Mi ne govorimo mnogo o stresu. Spomenete da vam je zapriječeno, ali ljudi ne razgovaraju dalje o tome. Ako kažete da vam je zapriječeno, smatra se: 'pa šta'? Prisutno je i poricanje. Kada ženu uhapse, a zatim oslobode, druge žene pohrle njenoj kući da razgovaraju o tome. Kod muškaraca se to ne događa.

Nasilje nad braniteljima i braniteljicama ljudskih prava lezbejki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih i interseksualnih osoba je također izuzetno rašireno, mada je rijetko dokumentovano i često olako kamuflirano kao 'obični kriminal'.

Važno je razbiti tišinu koja okružuje sve oblike nasilja protiv branitelja i braniteljica ljudskih prava svih rodnihi identiteta. Time ćemo mnogima pomoći da započnu proces ozdravljenja i da razviju efikasnije sigurnosne strategije koje će biti od koristi za cijeli pokret za ljudska prava.

Persiste, soeur, sister

Zašto: Opasne žene

Braniteljice ljudskih prava plaše one koji zloupotrebljavaju vlast. One iznose zahtjeve koji dovode u pitanje ukorijenjena vjerovanja i moćne institucije.

One su uporne, ne odustaju i ne sklanjaju se (mada ponekad naprave stratešku odluku da se povuku u pozadinu da bi se pripremile za borbu nekog drugog dana).

Braniteljice ljudskih prava razotkrivaju nepravdu govoreći istinu:

Žene su uglavnom te koje stvari iznose na videlo; stvari kao pričanje o suočavanju sa prošlošću ili kada su Žene u crnom govorile o osobama koje su se pozivale na prigovor savesti 1991. godine. Žene razbuđuju svest.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Dižući glas protiv moćnika u svojim zajednicama i vlastima, braniteljice ljudskih prava predstavljaju prijetnju njihovom ugledu:

U većini slučajeva su ljudi od ugleda, kao što su nastavnici, advokati i novinari, ti koji krše ljudska prava. Kada im se suprotstave aktivistice, osjećaju da su izgubili svoj ugled ili status u društvu. Zbog toga se boje aktivistica.

- Nirmala Neupane (Thapa), Nepal Women Skill Development Forum, Nepal

Kada se žene organizuju, one optužuju i imenuju aktere, a oni [počinioci] to ne vole. To šteti njima i njihovom imidžu.

- Liga de la Mujeres Desplazados, Kolumbija

*Nasilne, agresivne
reakcije na bavljenje
pravima žena potiču iz
straha; straha da te
žene osporavaju
osnove moći, tradicije,
status kvo.
To je činjenica.*

U Bosni i Hercegovini (BiH), organizovane bande kriminalaca se žale da im braniteljice ljudskih prava svojim optužbama 'nanose duševnu bol'. U Mađarskoj, osuđeni krijumčar oružja je čak pokrenuo sudski postupak protiv Iren Karmen zbog objavljivanja knjige "Suočavanje sa mafijom" (Facing the Mafia), zato što, kako je Iren objasnila: 'Smatrao je da je moje pisanje o njegovim političkim vezama naškodilo njegovom ugledu.'⁶

Činjenica je da braniteljice ljudskih prava obično idu dalje od dizanja glasa i traže pravdu. Za počinioca je to naročito zabrinjavajuće zbog toga što u tome često uspijevaju. Naprimjer, kada su dva lokalna čovjeka brutalno silovala djevojku iz Tuzle, u BiH, ona je donijela hrabru odluku da slučaj preda sudu. Organizacija Horizonti joj je pomogla da dobije kontroverznu parnicu. Zajednica je reagovala sa strepnjom:

Kada je suđenje završeno, čuli smo da se u gradu priča da 'u Tuzli postoji veoma opasna ženska organizacija, one uvijek pobjeđuju. To su veoma okrutne žene.'

To je dobro. To znači da postoje ženske organizacije koje će štititi žrtve i zakon.

- Horizonti, BiH

Kao što pokazuje primjer organizacije Horizonti, rad na ljudskim pravima žena nije samo pun izazova, već je i izuzetno efikasan. Nažalost, uspjeh često rezultira prijetnjama nasiljem i napadima na ženske organizacije, što su otkrile članice Instituta za liderstvo mladih žena (Young Women's Leadership Institute) u Keniji kada je njihov rad na jačanju mladih žena i borbi protiv genitalnog sakaćenja žena razjarilo nasilnu bandu:

'Ako ne napustite Dandoru, obrezaćemo vas!', glasila je krvava poruka poslana aktivisticama Instituta za liderstvo mladih žena 15. maja 2007. godine. Prijetnju je poslala teroristička banda Mungiki, koja je dospjela u naslove kenijskih novina zbog niza sablasnih odrubljivanja glava, umorstava, ubistava policajaca i upravljanja kartelom koji se bavi iznuđivanjem'⁷.

Iako su ove prijetnje zastrašujuće, one služe i kao snažan podsjetnik aktivisticama da njihov rad daje rezultate.

Za Saidu Ali, direktoricu Instituta, poruka je nesumnjivo bila strašna. Ali, ona je bila i dokaz da je njena organizacija uspješna u svojim intervencijama'⁸.

Da shvatimo motive ovih prijetnji pomogla je Lepa Mladenović iz Srbije, koja nas je podsjetila da je ključno prepoznati razliku između 'činjenica i straha'.

Nasilne, agresivne reakcije na bavljenje ženskim pravima u osnovi imaju strah; strah da ove žene dovode u pitanje osnove moći, tradicije, status kvo. To je činjenica.

Ali, taj strah je često zasnovan i na pogrešnim predodžbama, kao što je predodžba da aktivistice koje se bore za svijet bez nasilja zapravo pokušavaju da stvore svijet bez muškaraca ili da pokušavaju da druge žene okrenu protiv vlastitih porodica.

Za organizaciju Horizonti strah je nastupio kada je sa psihosocijalnih aktivnosti prešla na bavljenje nasiljem u porodici u postratnoj BiH:

Nikada nismo smatrane prijetnjom kada smo radile samo na psihosocijalnoj podršci, i to za širu ciljnu grupu. Ali, što se više bavimo pravima žena, to više postajemo prijetnja. Kada smo počele da se bavimo nasiljem u porodici, stvari su se promijenile.

Imamo muškarce koji dolaze i viču: 'Šta mi to radite od žene, prosto je tvrdoglava.'

Pošto su korisnice naših usluga žene, odmah nas smatraju za organizaciju koja želi društvo bez muškaraca.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava,
Horizonti, BiH

Krug nekažnjivosti: Bez istine nema pravde

Nivo seksualnog nasilja nad ženama u Demokratskoj Republici Kongu je izuzetno visok. Međutim, većina počinitelaca, naročito u područjima gdje vlada bezakonje, izvuče se bez kazne. U provinciji Južni Kivu, naprimjer, od 2005. do 2007. godine je zabilježeno 14.200 slučajeva silovanja (IRIN, 2008), a samo 287 je došlo do suda.

Da stavimo ove brojke u odgovarajuću perspektivu: samo dva posto zabilježenih slučajeva silovanja je procesuirano, i to ne računajući hiljade slučajeva koji nikada nisu prijavljeni iz straha i srama.

Žene koje se bore da razotkriju ovo nasilje svakodnevno sebe izlažu velikom riziku. One to rade zato što ako niko ne progovori, nikada nećemo saznati istinu o nepojmljivoj razmjeri nasilja u njihovoj zemlji. Preživjeli bi patili, i umrli, u tišini.

Ako progovore, međutim, a nisu zaštićene, često i one budu uštkane, na ovaj ili onaj način.

Ako kažem istinu, neko će me silovati ili ubiti. Nisam zaštićena.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR
Kongo

To je posljedica nekažnjivosti, i to ostaje skriveno. To je nešto sa čim se braniteljice ljudskih prava svakodnevno suočavaju u Demokratskoj Republici Kongo.

Prijetnje kao pokazatelji djelotvornosti

Jedna od stvari koju često kažemo za vrijeme obuke, mada čudno zvuči, jeste to da su 'prijetnje gotovo mjera efikasnosti'. Braniteljima i braniteljicama ljudskih prava obično ne prijete i ne napadaju ih ako to što oni rade nema efekta. Tek kada dotaknu moćne interese, zaprijetite im ili ih napadnu. Kada se pogleda niz prijetnji i incidenata, često se može uočiti da su prijetnje, incidenti ili napadi uzrokovani aktivnostima pojedinca ili organizacije. Zato je važno pratiti i razmjenjivati podatke o prijetnjama, jer one nude informacije o počiniocima i o načinu na koji oni reaguju na ono što radite. Na osnovu toga možete oblikovati svoje sigurnosne planove i strategiju djelovanja.

Ignorisanje prijetnje je prirodna reakcija. To je jedna vrsta poricanja. Međutim, svaka prijetnja je i proizvod kalkulacije. Počinilac je donio jednu vrstu racionalne odluke (čak i ako sam nije veoma racionalan) o tome da li da reaguje protiv, da zaprijeti ili da ignoriše vaše djelovanje. Ako odluči da uputi prijetnju, to može biti zato što:

- a) nema mogućnost da prijetnju ispuni;
- b) nema mogućnost da prijetnju ispuni danas;
- c) ima mogućnost, ali bi radije da je ne iskoristi;
- d) ima mogućnost, ali se radije ne bi bavio pretpostavljenom političkom cijenom.

Oblik prijetnje takođe može dati informacije o počiniocima koliko su spremni da rizikuju (npr. koju će cijenu snositi, koju će cijenu platiti). Naprimjer:

- ☒ Tekstualna poruka ne košta gotovo ništa;
- ☒ Telefonski poziv čim se vratite kući ili u kancelariju može ukazati na praćenje (i sposobnost provođenja takve operacije);
- ☒ Ručno predata poruka košta u vremenu i novcu. U zavisnosti od toga gdje i kako je predata, može otkriti identitet glasnika;
- ☒ Otvorena prijetnja upućena lično ukazuje na to da se ta osoba ne plaši da će biti uhvaćena.

- Andrew Anderson, Front Line

Braniteljice ljudskih prava u Demokratskoj Republici Kongu se suočavaju sa sličnom nejasnoćom i suprotstavljanjem:

[Kada smo počele sa radom], muškarci su nas smatrali svojim neprijateljem. Govorili su da želimo da ih dovedemo u sukob sa njihovim ženama i djecom.

- Dogale Ndahe, SECOODEF, DR Kongo

Kada podučavamo žene u regionu o pravima žena, muškarci kažu da njihove žene potičemo da se dignu protiv njih i prijete im.

- Esther Tshinama, UFEDEPA, DR Kongo

Muškarci iz Banyamurengea nas optužuju da okrećemo njihove žene protiv njih.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Ove promjene označavaju promjene u odnosu snaga, što u konačnici znači stvaranje pravednijeg svijeta za sve, kao što su nas podsjetili iz organizacije Horizonti:

Postoji velika potreba za jačanjem svijesti o pravima žena i to ne znači biti protiv muškaraca, već je to bolje za sve!

Naravno, za one pojedince i grupe koji krše ljudska prava, braniteljice ljudskih prava zaista jesu opasne.

Ako aktivistice dobiju svoje bitke, postojaće i gubitnici. Moćnici će izgubiti političku kontrolu, novac, slobodu.

Represivni režimi će pasti. Organizovane zločinačke bande će izgubiti profit od trgovine ljudima i krijumčarenja droge. Korupcija političara i korporacija će biti razotkrivena. Mnogim ljudima će konačno biti suđeno, a mnogi će ostatak života provesti u zatvoru.

Zbog toga tako veliki broj ljudi, političara, paravojskih snaga, prijatelja i čak članova porodice daje sve od sebe da zaustavi braniteljice ljudskih prava.

Tipične prijetnje braniteljicama ljudskih prava

Vodič 'Zahtijevanje prava, zahtijevanje pravde' (*Claiming Rights, Claiming Justice*), koji je napravila organizacija APWLD u uskoj saradnji sa Međunarodnom kampanjom za braniteljice ljudskih prava (*International Campaign on Women Human Rights Defenders*), sadrži odličnu klasifikaciju kršenja prava, rizika i ograničenja sa kojima se suočavaju braniteljice ljudskih prava. Slijedi njihov kratak pregled:

1. **Napadi na život, tijelo i duševni integritet:** ubistvo i pokušaj ubistva; nestanak; mučenje; surovo, nehumano i ponižavajuće postupanje; silovanje, seksualni napad i zlostavljanje; nasilje u porodici i pretjerana upotreba sile;
2. **Fizičko i psihičko uskraćivanje slobode:** samovoljno hapšenje i pritvaranje, prekršajni pritvor, kidnapovanje/otmica i zatvaranje u psihijatrijsku ustanovu;
3. **Napadi na ličnost i ugled:** prijetnje, upozorenja i ultimatum; psihološko zlostavljanje; ucjena i iznuda; seksualno zlostavljanje; zloupotreba seksualnosti; uvreda, blaćenje, etiketiranje i klevetanje; govor mržnje; žigosanje, segregacija i bojkot;
4. **Povreda privatnosti i kršenja u vezi sa ličnim odnosima:** upadi u kancelarije i domove, napadi na članove porodice i zajednice i njihovo zastrašivanje;
5. **Zakonske odredbe i praksa koji ograničavaju aktivizam žena:** restriktivno korištenje običajnog prava i pravnih okvira zasnovanih na vjeri; kriminalizacija i krivično gonjenje; nezakonite istrage, isljeđivanje, praćenje i stavljanje na crne liste; zakoni koji su formulisani protiv nevladinih organizacija, sankcije na radnom mjestu;
6. **Kršenje prava žena na izražavanje, udruživanje i okupljanje:** ograničavanje prava na udruživanje, prava na primanje finansijskih sredstava, slobode izražavanja, pristupa informacijama, komunikacije sa međunarodnim tijelima i slobode okupljanja;
7. **Rodno ograničavanje slobode kretanja:** neophodna dozvola za putovanje u inostranstvo, unutrašnja ograničenja ili prepreke za putovanje, uskraćivanje vize za putovanje i deportacija;
8. **Nepriznavanje kršenja prava i nekažnjavanje.**

Šta: Ciljevi i taktike

Bez obzira na razloge za prijetnje, ciljevi su često veoma jednostavni: zaustaviti, usporiti ili kontrolisati aktivnosti žena u vezi sa ljudskim pravima. Protivnici braniteljica ljudskih prava koriste više različitih taktika za ispunjenje ovih ciljeva.

Ključna taktika je izolacija žena, naročito zbog toga što braniteljice ljudskih prava crpe veći dio svoje snage, kao i zaštite, iz međusobnih odnosa i solidarnosti sa drugima. Ima više načina da se žene direktno izoluju: izolovanjem od podrške lokalnih, nacionalnih i međunarodnih izvora, ograničavanjem slobode kretanja, te zatvaranjem (u zatvore ili u vlastite kuće). Postoji više indirektnih, ali ipak efikasnih, načina da se izolacija poveća, kao što je sijanje sumnje i nepovjerenja unutar zajednice (kroz uvrede i klevetu), čak i među samim braniteljicama ljudskih prava.

Druga taktika je da se žene psihološki iscrpe da bi se obeshrabrile da nastave sa radom. Ponekad se to čini upornim, stalnim uznemiravanjem, naprimjer tako što policija svakodnevno tokom više sedmica posjećuje i pretražuje kancelarije. Ponekad se to vrši putem stalnog nadziranja sa namjerom stvaranja atmosfere straha.

Prijetnje često uključuju pažljiv predumišljaj i dio su izuzetno dobro organizovanih i sračunatih strategija. Naprimjer:

Nadzor i atentat: "Operacija Zmaj" (Operation Dragon) neuspjela je zavjera da se izvrše atentati na 175 aktivistica iz regije Cali u Kolumbiji 2004. godine, među kojima je Berenice Celeyta Alayón. "Operaciju Zmaj" je isplanirao potpukovnik Julian Villate Leal, visoko odlikovani pripadnik Treće brigade Kolumbijske armije. U operaciju je bio uključen niz državnih i nedržavnih učesnika, među kojima i privatne firme, privatne zaštitarske grupe i snage javne bezbjednosti;⁹

Finansijska kontrola: Bivši predsjednik Srbije Slobodan Milošević je, između ostalog, koristio finansijske, pravne i administrativne taktike za uznemiravanje aktivističkih organizacija, kao što je opisala Nataša Kandić:

Od 1993. do 1999. godine Miloševićeva strategija je bila da smanji na najmanju meru prisustvo i delovanje organizacija za ljudska prava u Srbiji. U tom periodu nas je često proveravala finansijska policija. Oni su, prema zakonu, imali pravo da to rade, ali su odabrali da veoma često dolaze u našu kancelariju.

To je bio način da se osoblje uznemirava, da nateraju ljude da misle da bi bilo bolje da ne rade ovde i, kako su se nadali, da ih nateraju da se potpuno prestanu baviti ljudskim pravima. U toku bombardovanja od strane NATO-a [Severnoatlantskog saveza], bili su u našoj kancelariji šest sedmica, proverili su svaki papir, ali nisu ništa našli. U isto to vreme [za vreme bombardovanja], Služba vojne bezbednosti je posetila kancelariju tri puta, a moj dom su posetili dvaput. Želeli su da pokažu: 'možemo vas sve pohapsiti' i 'optužićemo vas za špijunažu'.

Drugi napadi su spontani, kao što je iznenadno nasilje nad ženama za vrijeme mirnih demonstracija.

Ali sve prijetnje imaju korijen u društvu, u kulturi, u religiji i u tradicionalnim shvatanjima, a podršku nalaze u onom što se smatra, ili ne smatra, društveno prihvatljivim na datom mjestu. Razumijevanje konteksta u kome se događaju ovakve prijetnje i napadi ključno je za suprotstavljanje i njihovo uklanjanje.

Osnovno polazište

Na Dublinskoj platformi za branitelje i braniteljice ljudskih prava iz 2007. godine, koju je organizovao Front Line, nekoliko prezentacija i susreta je posvećeno specifičnim sigurnosnim problemima braniteljica ljudskih prava. U toku jednog od tih susreta, jedna braniteljica je kazala, istinski zbunjena:

Ja lično ne vidim nikakvu razliku između muškaraca i žena koji brane ljudska prava. Nije mi to jasno. U čemu je stvar?

U svom odgovoru, Mary Akrami je ukratko opisala svoju situaciju braniteljice ljudskih prava u Afganistanu:

U zemlji gdje se ljudski život tako malo cijeni, životi žena se smatraju najnižim oblikom života koji postoji. Žene se smatraju vlasništvom muškaraca¹⁰.

Kasnije je Solange (Sonia) Pierre, direktorica Pokreta za dominikanske žene haićanskog porijekla (*Movement for Dominican Women of Haitian Descent MUDHA*), ponovila Akramijine riječi, objašnjavajući da se haićanske žene i djeca u Dominikanskoj Republici posmatraju jedino kao radna snaga:

Ja sam braniteljica ljudskih prava. Žena. Majka. Ali ovdje, u Dominikanskoj Republici, oni su utvrdili svoja prava, svoje 'droit de seigneur' (pravo prve noći, opaska prevodioca) nad Haićankama. Naša djeca rade, ne idu u školu. Mi nemamo nikakva prava. Mi smo za njih samo radna snaga¹¹.

To je osnovno polazište. Kontekst određuje živote braniteljica ljudskih prava¹². U svijetu u kome se žene često smatraju nižim ljudskim bićima, braniteljice ljudskih prava vode tešku bitku da prvo budu priznate kao ljudska bića, a zatim kao braniteljice. One svaki dan izlaze u svijet i dižu glas u svijetu koji ih smatra manje vrijednim od ljudskih bića, koji ih smatra imovinom.

Svijet u kome jedva postoje:

Preovlađujući stav u društvu jeste da žene nemaju puno toga da kažu u društvu i porodici. Žene se generalno smatraju nižim ljudskim bićima. Mi nemamo nikakva prava u porodičnim pitanjima. Jedino se dječaci smatraju 'pravom' djecom.

- Sylvie Biruru, PAIF, DR Kongo

Nakon što smo oformili svoju grupu, bilo je dosta nevolja. Ljudi u društvu se odnose prema vama sa gnušanjem. Govore mnoge stvari protiv nas, koje su teško podnošljive; da naša grupa širi 'vikruti' [loš moral]; da nas treba istući i vratiti na pravi put.

Da nam ne treba dozvoliti da postojimo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Mitini, Nepal

Svijet u kome se žene pogrdno nazivaju kurvama, samo zato što su kročile nogom izvan svojih domova:

Braniteljice ljudskih prava se na sudu i drugim javnim mjestima smatraju prostitutkama. Oni ženama zabranjuju da nose pantalone, što je pravilo koje je donio Parlament, zbog toga što pantalone na svaki način izlažu žene.

- Yvette Kabuo, RFDP, DR Kongo

U Tunisu policija javno tuče aktivistice, govoreći da su prostitutke.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Svijet u kome su ženska tijela roba koja se jednostavno troši, dok ne ostane ništa:

[Na Balkanu] nova elita koja se pojavila za vrijeme ratova se obogatila kroz krijumčarenje cigareta i prodaju droge i oružja. Naročito je važno naglasiti da su se obogatili prvenstveno preko žena, kroz trgovinu ženama i zlostavljanje žena kroz različita krivična djela.

Nedavno sam upoznala relativno mladu ženu, koja je izgledala kao 50-godišnjakinja. Godinama je držana kao seksualna robinja za Arkanove snage. Nakon što su je napustili roditelji, kupio ju je jedan makedonski vojnik.

Čuli smo strašne priče od žena žrtava. Maltretirane su i prijećeno im je. Bile su prisiljene da krijumčare drogu u svojim genitalnim organima (u vaginu se može staviti 250-300 grama heroína). Krijumčarile su oružje i municiju. Policija je znala da se to događa, ali nije ništa uradila.

Mnoge žene su prebačene, nakon što je ocijenjeno da su 'istrošene', na posebna mjesta gdje su korištene za uzimanje organa. One koje su određivane za uzimanje organa nisu imale više od 25 godina.

- Ljiljana Raičević, Sigurna kuća za žene, Podgorica¹³

Kontekst je važan zato što predstavlja osnovu za svakoga ko želi da zaustavi žene koje brane ljudska prava. Zbog toga je klevetanje ili smatranje kršenja ljudskih prava nad ženama 'normalnim' nasiljem tako efikasno. Za mnoge ljude kleveta ima odjeka i djeluje umirujuće. Ona materijalizuje postojeći svjetonazor da su žene manje vrijedna bića. Sve što treba da uradite jeste da iskoristite kolektivna, podsvjesna vjerovanja o vrijednosti žena i o njihovom mjestu u društvu.

Etiketiranjem žena koje dovode u pitanje ova uvjerenja kao 'ludih', 'seksualno devijantnih', 'vještica' ili 'smeća', njihovi protivnici nastavljaju proces dehumanizacije, minimizacije i devalvacije braniteljica ljudskih prava. Oni potvrđuju ideju da su ove žene 'druge', koje funkcionišu izvan 'normalnog' društva.

Medijska kampanja protiv nas je zasnovana na uvredama. Cilj je da nas demonizuju i dehumanizuju uvredama, na primer nazivajući nas 'ružnim, debelim ženama' i 'lezbejkama' (naročito zbog toga što je ovo veoma muški nastrojeno i homofobično društvo). Mi smo više nalik totemima nego ljudima. Međunarodna zajednica mora videti šta stoji iza našeg demonizovanja, zašto se na nas gleda kao na neprijatelje.

- Sonja Biserko, Srbija

Slična strategija je kriminalizacija žena i njihovog bavljenja ljudskim pravima. Žene koje rade sa svim stranama u sukobu se nazivaju izdajicama ili špijunkama. One koje dižu glas protiv vlasti se optužuju za terorizam. To ih čini legitimnom metom progona od države.

Obje strategije su u funkciji opravdavanja daljnih napada na braniteljice ljudskih prava. Diskreditiranjem ovih žena i njihovim prikazivanjem kao 'prijetnje' za društvo, aktivisticama se uskraćuje mogućnost dobijanja podrške i zaštite od članova zajednice.

Neuobičajeni kriminal

U Kolumbiji, napadi na braniteljice ljudskih prava se često režiraju da izgledaju kao pljačke, iako se iz računara uzimaju podaci.

Način na koji se vrše prijetnje se promijenio i dosta toga liči na obični kriminal. Mnoge žene koje ovdje rade su zaposlene samohrane majke. U domove pojedinih žena je provaljivano, u računare im je provaljivano i uzimani su podaci.

- Soraya Gutiérrez, Kolumbija

Zbog toga što je napade lako prikazati kao 'normalno' nasilje nad ženama, posmatrači ih jednostavno označe kao obični kriminal i u tišini prođu pored njih.

Na kraju je to samo buka u pozadini. Još jedna žena ubijena na meksičkoj granici, masovno silovanje u DR Kongu... sve se stapa u jednu zastrašujuću priču i postaje manje bitno za nas kao pojedince. Postaje prihvatljivije.

Svakodnevno se izvještava o velikom broju hitnih akcija. Nakon određenog vremena, ljudi to više ne uzimaju za ozbiljno. Dešava se najmanje pet incidenata sa nasiljem sedmično - protiv starosjedilačkih naroda, protiv Afrokolumbijaca, protiv mladih ljudi. Ovo je katastrofa.

- Patricia Guerrero, Kolumbija

U određenom trenutku, pojedini ljudi počinju vjerovati da je to nasilje normalno:

Sudija je jednom kazao za navodne trgovce ljudima: 'Oh, oni su ugledni ljudi, ne mogu vam dati njihova imena.' A ja sam odgovorila: 'Od kada je ugledno prodavati ljude?'

Ne osjećam više isti bijes, ali sam još uvijek ljuta zbog toga. Ako neko kaže da je to normalno ... [ja viknem] to nije normalno!

Naše društvo ne može napredovati ako se ovo smatra normalnim.

- Radmila Žigić, Lara, BiH

Kada se namjerno radi na tome da žene budu neuočljive, dehumanizirane i minimizirane, onda se njihovi životi smatraju manje vrijednim. Pa ko bi onda primijetio ako bi nestale?

Tišina je nasilje prema ženama i siromašnima / kada bi više ljudi vrištalo, mogla bih se opustiti / ali šta vrijedi mudrost ako nemate činjenice.

- Ani DiFranco

Kako?

Potrebno je puno da se zastraši aktivistica, kao što nas podsjeća Prizma Singh Tharu:

Oni [Maoisti] ponekad šalju svoje žene na naše manifestacije i sastanke. Nakon što dođu na naše manifestacije, one nam kažu dobro je da radite za žene, ali nemojte se prodati za strani novac. Ja kažem da se nikada nisam prodala i da nikada neću.

Ja sam se digla iznad [ovog sukoba], iznad borbe unutar svoje porodice i diskriminacije zasnovane na kastama. Zbog toga me ništa od ovoga ne plaši.

- Prizma Singh Tharu, Nepal

To je razlog zašto oni traže druge razloge da dopru do vas - pokušavaju da pronađu vašu Ahilovu petu. Često je to nešto veoma lično. Može se ticati onoga što vi jeste ili koga volite, onoga čega se bojite.

Gotovo sve žene se više od svega plaše silovanja.

Za žene najgori strah uvek ima veze sa našim telima.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Muškarce [branitelje ljudskih prava] 'samo' ubijaju. Ubijanje žena je mnogo okrutnije. Ženskim tijelima svašta urade prije i poslije ubistva.

Mnoge članice OFP-a su silovane prije nego što su ubijene. Stomaci su im isječeni, šipke su im stavljene u vaginu i nasmrt su premlaćene. Kada smo nalazili tijela ovih žena, na sebi su imala ostavljene poruke na kojima piše 'ja sam prostitutka'. Ili su njihova tijela pokazivala druge znakove seksualnog mučenja. Čini se da postoji neka vrsta perverznog zadovoljstva u sakaćenju tijela žena.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Organización Femenina Popular (OFP), Kolumbija

U Kolumbiji je, nakon što im je provaljeno u domove i nakon što su ukradeni dokumenti iz njihovih računara, braniteljicama ljudskih prava ostavljena sablasna poruka.

Njihove lutke su raskomadane.

Uvijek pokušavaju da ostave skrivene razorne seksualne poruke i poruke koje zadiru u privatni život žena.

- Soraya Gutiérrez, Kolumbija

Prijetnja seksualnim nasiljem je toliko moćna i toliko efikasna zato što budi iskonske strahove urezane u psihi žena od rane mladosti, zato što često odslikava stvarnost, ranije slučajeve nasilja i zlostavljanja, te zato što je seksualno nasilje uobičajeno i prihvaćeno u svakom društvu i zbog toga se sa njim mnogo lakše izvući.

Drugi način da se naudi braniteljicama ljudskih prava je kroz njihove porodice. Prvo dolaze prijetnje:

Zbog mog rada kao aktivistice, vlasti su prigovarale mojoj djeci i žigosale ih.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Prijetili su da će moju djecu ubaciti u kipuću vodu.

- Adele Murughuli, SOFEPADI, DR Kongo

Kada prijetnje ne uspiju, počinju napadi:

Konačno su mi naudili kada su zaprijetili mojoj djeci - nisam se više mogla usredotočiti. Nazvali su me i kazali mi: 'Imamo tvoju kćerku i upravo sada je silujemo.'

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo¹⁴

Silovali su moju sestru. Prijetili su mojoj djeci. Tada smo se osjećali tako usamljenim, tako napuštenim.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Guatemala¹⁵

Vojska je došla 2002. godine da siluje moju mlađu sestru. Ona je pokušala da pobjegne, ali su je na kraju uhvatili. Pošto se opirala, vojnici su kazali da za kaznu više neće moći da ima seksualne odnose i pucali joj u rodnicu.

- Emirite Tabisha, FESA, DR Kongo

Ponekad, ono što možete izgubiti jeste jedna druga.

Tada u igru ulazi strategija 'zavadi, pa vladaj'. Uobičajena taktika koja se koristi protiv braniteljica ljudskih prava u Iranu jeste pokušaj da ih okrenu jedne protiv drugih, naročito u toku saslušavanja u zatvoru.

U nekim slučajevima nije potrebno mnogo više od davanja naznake. Naprimjer, obavještajne službe jednostavno daju naslutiti da je jedna braniteljica ljudskih prava odala informacije o drugoj, mada je, naravno, ta informacija dobijena na osnovu nadgledanja. Ali, kada ste pod tako velikim pritiskom, lako je pre nagliti i početi sumnjati u svoje kolege.

Da bi nas slomili [agenti bezbjednosti vlade], počeli su da kupuju žene i da stvaraju podjele među ženama. Na jednom sastanku, jedna žena je uključila svoj telefon i agenti sigurnosti su slušali cijeli sastanak. Nakon tog događaja, došli su da me pokupe, citirajući me od riječi do riječi i zahtijevajući objašnjenje zašto sam sve to rekla.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Sadašnja vlada je u svojoj politici demokratske bezbjednosti razvila suptilne načine kupovine informacija. Zbog toga uvijek postoji mogućnost međusobnog optuživanja. Sigurnost znači da budete toga svjesni i da se čuvate.

- Camilla Esguerra Muelle, Kolumbija

Mi iz grupa koje se bave pravima žena smo veoma podijeljene zbog neskrivenih manipulacija. Na državnom nivou se veoma mnogo koristi politika 'zavadi, pa vladaj'.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Nepal

Ko?

Ko, dakle, stoji iza prijetnji? Spisak je dugačak i uključuje državne aktere - političare, policiju i vojsku, kao i nedržavne - paravojne snage, transnacionalne korporacije, organizovane kriminalce, susjede, članove porodice, čak i druge grupe koje se bave ljudskim pravima. Kao što je istakla Renu Rajbhandari, to znači gotovo svi:

Prijetnje dolaze iz zajednice, kao i iz vojske, Maoista, sarkara (vlade), policije, vjerskih grupa, a takođe i od drugih aktivista koji se bave ljudskim pravima.

Dakle, od svakoga.

- Renu Rajbhandari, Nepal

Mada ima razlika od zemlje do zemlje i od konteksta do konteksta, jedna stvar je jasna: mnogi od ovih aktera su povezani. To ih čini puno opasnijim, zato što ih ta povezanost štiti i garantuje da će proći nekažnjeno.

Sve je povezano: militarizacija, nepostojanje tranzicijske pravde i bavljenja prošlošću. Nedržavni akteri, kao što je sveštenstvo, stoje iza obnove tradicionalizma i desničarske [akcije], a država to potiče. Ova atmosfera je razlog zašto se napadaju Žene u crnom.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Žene u crnom, Srbija

U Kolumbiji, veze među vlastima, paravojskama i narkokartelima čine opasnu mješavinu, kao što je objasnila Luz Marina Monzón:

Tu je još jedna povezana pojava koja utiče na sigurnost branitelja i braniteljica ljudskih prava [u Kolumbiji]: povezanost oružanog sukoba, u kome učestvuju gerilci i paravojne grupe, sa trgovinom droge, korupcijom i donošenjem antiterorističke državne politike. Ova situacija znači da se branitelji i braniteljice ljudskih prava etiketiraju kao simpatizeri ili neprijatelji gerilaca ili vlasti, u zavisnosti od toga šta od to dvoje odgovara ciljevima zaraćenih strana. U slučaju braniteljica ljudskih prava, one postaju izložene kršenjima prava od svih koji vode svoje bitke preko tijela žena¹⁶.

Kada se ovoj mješavini dodaju transnacionalne korporacije, kao što su naftne kompanije, uvodi se još više naoružanih aktera i povećavaju se prijetnje za braniteljice ljudskih prava:

Consortium Energy Columbia je stigao 2002. godine. S obzirom na to da naftne kompanije plaćaju vojsci zaštitu, to je dovelo do povećanog prisustva vojske. Ali, s obzirom na to da su ovdje prisutni i gerilci, vojska smatra da su seljaci i starosjedilački narodi u savezu sa pobunjenicima. Zbog toga je cijelo područje militarizovano.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

A tu su i prijetnje od onih koji su vam najbliži. Od vaše porodice:

Ja sada nemam muža. Počeo je da pije i da postaje nasilan. Jedan od problema je bio to što sam ja postajala snažnija i što me je mogao vidjeti na televiziji. Zbog toga je bio bijesan.

Ja, kao liderica, moram služiti kao primjer. Kako mogu ženama davati savjete ako živim u istim uslovima? Rekla sam mu da mora da izabere između alkohola i porodice.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Čak i kada su članovi porodice i sami aktivisti koji se bave ljudskim pravima, ponekad, umjesto da ponude solidarnost, i oni vrše nasilje nad braniteljicom ljudskih prava:

Neke žene liderice samo zato što se bave ženskim pravima pretuku njihovi muževi koji su politički aktivisti.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tailand

Kolege unutar svijeta osnovnih ljudskih prava takođe prijete sigurnosti braniteljica ljudskih prava tako što im uskraćuju glas:

Tamo gdje ja radim, postoje i druge institucije koje se bave ljudskim pravima, koje smatraju da su one jedini legitimni aktivisti ljudskih prava. One žene ne smatraju aktivistima i ono na čemu one rade ne smatraju bavljenjem ljudskim pravima. Smatraju da su one jedini aktivisti ljudskih prava i da se niko ne treba miješati u njihov rad.

- Nirmala Neupane (Thapa), Nepal Women Skill Development Forum, Nepal

Suočavate se i sa suprotstavljanjem koje dolazi iz samog ženskog pokreta, naročito ako se bavite 'kontroverznim' pitanjima:

Žene koje dižu glas o seksualnosti i seksualnim pravima su uvijek marginalizovane. Uvijek.

Čak i ženski pokret ne priznaje ova prava, niti podržava organizacije koje se bave pojedinim pravima.

- Renu Rajbhandari, Nepal

S čim se suočavamo

Kada je Gustavo Petro, opozicioni senator u kolumbijskom Kongresu, svjedočio o ulozi transnacionalnih korporacija u kršenjima ljudskih prava u svojoj zemlji, počinio je imenovao kao:

'One koji se ujutro oblače kao senatori, popodne trguju kokainom, a naveče izdaju naredbe paravojnim snagama.'

- Griswold, D. (2007) 'Oil companies behind violence in Columbia', Workers World

Konačno, tu su i prijetnje koje su svojstvene kulturi aktivizma, koja ponekad očekuje, čak i slavi, umiranje za cilj¹⁷. Branitelje i braniteljice ljudskih prava koji daju svoje živote, bukvalno ili figurativno, duboko poštuju kao mučenike, zbog žrtve koju su dali.

Takva kultura otežava pričanje o strahu i direktno osjećanje straha od fizičkog napada ili vlastitog ubistva. Umjesto toga, braniteljice ljudskih prava koriste niz strategija da se indirektno nose sa strahom, među kojima su pretjerana opreznost, fatalizam, humor, poricanje i paranoja. Ponekad sebe omalovažavaju zbog tih osjećaja, a ponekad omalovažaju druge. A ponekad to prepoznaju, ali kažu: 'Kakvo pravo imam da se brinem za vlastitu sigurnost? U poređenju sa drugima, moja situacija nije tako loša.'

Ponekad postoji ogromna emotivna, duhovna i fizička cijena potiskivanja straha i svakodnevnog suočavanja sa nasiljem; života uz stalni nedostatak priznanja ili slobode; primoranosti da sakrijete ko ste, u šta vjerujete, koga volite, kao dijela svojih ključnih strategija opstanka.

Na kraju se to negdje mora ispoljiti.

Kao što je kazala Jelena Đorđević, 'bez obzira šta radimo, to bude zapisano na našim telima'¹⁸. Na kraju se često ispolji u vidu bolesti; duševne boli; traume; nervoze, ljutnje ili svađe sa onima koje volimo i porodicom; izgubljenih veza; izolacije.

A sve to je nužno za sigurnost žena.

*Ponekad postoji
ogromna emotivna,
duhovna i fizička cijena
potiskivanja straha i
svakodnevnog
suočavanja sa nasiljem;
života uz stalni
nedostatak priznanja ili
slobode; primoranosti
da sakrijete ko ste, u šta
vjerujete, koga volite,
kao dijela svojih
ključnih strategija
opstanka.*

Rersiste, soeur, sister

Smionost naših uvjerenja

Braniteljice ljudskih prava crpe snagu iz nedaća. Njihov aktivizam vuče korijene iz veoma ličnih iskustava intenzivne diskriminacije, odbacivanja i nasilja.

Na najosnovnijem nivou, braniteljice ljudskih prava koriste smionost svojih uvjerenja da se zaštite:

Kada snažno vjerujete u ono što radite, postajete jače nego što zaista jeste.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Horizonti, BiH

U vrijeme krize, najvažnije je biti uvjeren u ono što radite.

- Lway Aye Nang, Paloung Women Organization, Burma/Tajland

Kada god postoji neki problem, sazovemo sastanak odbora i o tome razgovaramo. Vjerujemo da nismo uradile ništa pogrešno. To uvjerenje nam je pomoglo da prebrodimo mnoge nepravde. Kada oni koji nam prijete uvide da ne radimo ništa pogrešno, postepeno će početi da cijene i uvažavaju nas i naš rad.

Dakle, u suštini, moć naše vjere u bavljenje pravima žena predstavlja naš glavni izvor snage i podrške. Kada idemo vani da se bavimo socijalnim radom, ne mogu nas obeshrabriti prijetnje i teškoće. Pored toga, ako nismo uradile ništa pogrešno, zašto bismo se brinule?

- Sarita Devi Sharma, Saathi, Nepal

Kako izaći nakraj sa stresom na poslu? Prvo, koristim muziku, a zatim obožavam da plešem.

To su dva načina da se trgovcima smrti poruči da je suština dostojanstva sreća.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija (Front Line, 2007)

Pretvaranje da se ne plašite je često veoma promišljena strategija. Ona zbunjuje počiniocima zato što je tako neočekivana. Ona je zastrašujuća, i ona ima efekta.

Kada su paravojne snage zauzele Barrancu, izdale su priručnik o mirnom suživotu. Djeca koja se nisu povinovale [njihovim pravilima] vezana su i pretučena.

OFP [Organización Femenina Popular] krenuo je kao grupa od oko 20 žena i doveo je djecu nazad. Žene su jednostavno odšetale do tih mjesta i pretvarale se da paravojne snage ne postoje. Jednostavno su prilazile, odvezivale djecu i vodile ih nazad.

[Paravojne snage] prosto nisu mogle zadržati grupu neustrašivih žena.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, OFP, Kolumbija

Znamo da će nas, ako pokažemo da se ne plašimo, smatrati snažnim i ustuknuće. Postoji puno istraživanja koja ukazuju na to. U svom novinarskom radu mnogo sam pisala o kriminalu i o korupciji u javnim poslovima i vremenom sam naučila da je najvažnije pokazati: 'Ja se ne bojim'. Ponekad su se dešavali slučajevi da kriminalci dođu u moju kancelariju i govore stvari kao što je: 'Želim da te ubijem'. Onda bih uzela telefon i odgovorila: 'Želiš li da kažeš policiji koga to želiš da ubiješ?'

Strah dolazi tek kasnije.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Ponekad je ta hrabrost posljednji čin otpora. Kada su paravojne snage u oktobru 2003. godine otele utemeljicu OFP-a Esperanzu Amaris Miranda, znala je da će joj uzeti život, ali se pobrinula da joj ne uzmu tijelo:

Paravojne snage su je odvele iz njene kuće taksijem. Kćerka je pokušala da je zgrabi, ali nije uspjela. Kćerka je nazvala kancelariju OFP-a i zamolila ih da dođu sa 15 žena. Prošlo je tek 10 minuta od trenutka kada su odveli Esperanzu, ali već su je ubili. Paravojne snage su pozadi u taksiju imale pile i noževe kako bi joj unakazili tijelo i učinili da ono nestane.

Ali, tada su žene već stigle i oni to nisu mogli učiniti. Esperanza je pobjegla i trčala pet blokova prije nego što su je ustrijelili s leđa.

Esperanza im se oduprijela tako što je, znajući šta žele da urade sa njom [da je unakaze i da nestane], istrčala iz taksija kako bi ostavila dokaze.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, OFP, Kolumbija

Za mnoge aktivistice, neustrašivost potiče iz mješavine izvora. Ponekad je crpe iz osjećaja da nemaju više šta da izgube (što se graniči sa fatalizmom) i sve većeg uvjerenja da ako one ne urade to što treba da se uradi, niko drugi to neće uraditi.

[Ja se suočavam] sa velikim političkim pritiskom. Međutim, poenta je u tome da vas ti izazovi ne uplaše. Smrt će jednom doći... niko od nje ne može pobjeći.

- **Mohammadi Siddiqui, Fatima Foundation, Nepal**

Mi nemamo nikakvu zaštitu. Ali, s obzirom na to da ovdje ima toliko žrtava, prisutan je osjećaj da se nema šta izgubiti.

- **Emerite Tabisha, FESA, DR Kongo**

Ja vjerujem u svoj posao, kao i u to da neću biti povrijeđena. Odnosno, smatrala sam 'pa dobro, umrijeću', ali moram nastaviti sa svojim poslom.

- **Prizma Singh Tharu, Nepal**

Smrt nije problem i mi ne pođuzimamo mjere opreza da ne umremo. Ali, pošto je važno raditi, ja radim ono što želim, jer ionako mogu umrijeti.

- **Anonimna braniteljica ljudskih prava, Alžir**

Korištenje neustrašivosti kao strategije zaštite može imati svoje nedostatke, jer može značiti da ne prepoznamo kada je vrijeme da promijenimo brzinu i da shvatimo vrijednost osjećanja i razumijevanja straha.

Jelena Đorđević je istakla jedan od glavnih razloga zašto braniteljice ljudskih prava ne govore o strahu: često vjeruju da ga uopšte ne bi trebale ni osjećati.

Postoji sramota da se priča o strahu, zato što bi aktivistice trebalo da budu neustrašive. Mi trebamo da budemo neustrašive, zato što smo ako osećamo strah slabe. A kada smo slabe, nismo od koristi¹⁹.

Ponekad, međutim, kada braniteljice ljudskih prava blokiraju strah, one blokiraju i osjećaj za prijetnju. U prošlosti, SOFAD nije uzimao za ozbiljno prijetnje odmazdom zbog dokumentovanja seksualnog nasilja u DR Kongu. Nije to činio sve dok prijetnje nisu ostvarene:

Rečeno nam je: 'Jednog dana ćete završiti tako što ćemo vas silovati. Tada ćete moći imati dobar izvještaj.'

Dobijale smo anonimna pisma, koja ranije nismo uzimale za ozbiljno.

Sada to činimo. Zato što je pet žena iz SOFAD-a silovano zbog svog rada na prijavljivanju seksualnog nasilja.

- **Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo**

Prepoznavanje zdravog straha i strateško reagovanje na njega znači balansiranje između poricanja i paranoje:

Ono što smo naučili od branitelja i braniteljica ljudskih prava jeste da je važno priznati da je strah prirodna reakcija. To je jedan od odbrambenih mehanizama tijela. Oni koji nam prijete pokušavaju da nas uplaše, i može nam se činiti da im popuštamo ako tim prijetnjama dajemo preveliku pažnju.

Ne, jedini umor koji sam osjećala bio je umor od popuštanja.

- Rosa Parks, SAD

Ali, praćenje i analiza prijetnji predstavljaju važan dio svake dobre strategije sigurnosti. Prijetnje su gotovo uvijek rezultat procesa kalkulisanja i odlučivanja od strane počinitelaca. Njihov izbor trenutka, kao i sadržaj, može pružiti važne informacije o tome ko upućuje prijetnju, kolika je vjerovatnoća da će doći do napada, te šta je prijetnju uzrokovalo.

Razmjena podataka o prijetnjama unutar strukturiranog okvira, kada zajedno razmatrate kako da obezbijedite sigurnost, ne znači da gubite kontrolu; ne znači da morate prekinuti to što radite. To vam daje mogućnost da poduzmete mjere opreza tamo gdje je to potrebno.

To takođe pomaže u izgradnji uzajamne podrške.

- Andrew Anderson, Front Line, Irska

Kao i kod svih strategija, ovdje se radi o pravljenju proračunatih izbora.

Birajte svoje bitke

Braniteljice ljudskih prava donose strateške odluke o tome kada i kako će zauzeti stav. One znaju da su fleksibilnost i prilagodljivost ključ sigurnosti.

Ponekad, to znači da budete čvrsti i da ne odstupate, to jest da upotrijebite prostu stratešku tvrdoglavost:

Žene su uporne; mi ne želimo da odustanemo!

- Lara, BiH

U decembru 1955. godine Rosa Parks, Afroamerikanka, odbila je da mjesto u autobusu ustupi bijelcu, što je pokrenulo bojkot autobusa u gradiću Montgomeryju. Taj trenutak jedan je od najvažnijih za pokret protiv rasne segregacije u Sjedinjenim Američkim Državama, a sa njim i uspon Martina Luthera Kinga. U svojoj autobiografiji, ona objašnjava zašto je rizikovala da bude uhapšena:

Ljudi stalno govore da nisam ustupila svoje mjesto jer sam bila umorna, ali to nije tačno. Nisam bila umorna fizički, odnosno nisam bila ništa umornija nego obično na kraju radnog dana. Nisam bila stara, mada me neki ljudi zamišljaju starom u to vrijeme. Imala sam 42 godine.

Ne, jedini umor koji sam osjećala bio je umor od popuštanja.

- Rosa Parks, SAD²⁰

Prizma Singh Tharu poznaje taj osjećaj. Kada je objavljen važan izvještaj o zbacivanju kralja Nepala, muškarci iz organizacija koje se bave osnovnim ljudskim pravima su sebi pripisali zasluge za taj posao, ignorišući doprinos svojih kolegica:

Pripremili su spisak aktivnosti [za koje su tvrdili] da su ih napravili muškarci, a tvrdili su i da su izvještaj takođe pripremili muškarci. Potpuno su ignorisali doprinos aktivistica. To je bila situacija u kojoj smo se mi stalno borile rame uz rame s njima i, uprkos tome, nije bilo pomena, niti priznanja doprinosa koji su dale aktivistice.

Ja sam sjedila na podu i nisam to mogla podnijeti.

Ustala sam i rekla: 'Kakve to besmislice pričate. Zajedno smo se rukama i nogama borili za ovo. Ženama je jako teško dobiti priznanje za ono što rade.'

Sada me ne mogu izbjeći. Moraju me pozivati na svaki sastanak, jer znaju da ih ova žena neće ostaviti na miru. Ja sam ih natjerala da to shvate.

- Prizma Singh Tharu, Nepal

Upornost se isplati. Kada je jedna politička savjetnica pokušala da ugasi organizaciju Most u BiH, članice organizacije su odlučile da je dočekaju direktno i da od nje naprave saveznicu:

Imale smo mnogo problema sa ženom koja je radila kao savjetnica svih gradonačelnika. Željela je da zatvori našu organizaciju, govorila je da smo mi protiv Srba i Republike Srpske i da radimo sa muslimanima i za muslimane.

Mi smo odlučili da tu ženu postavimo kao svoj cilj.

Razgovarale smo sa ženama iz Banje Luke i zamolile ih da je pozovu kada budu imali obuku za žene u politici. Čak smo i same platile neke od tih programa obuke da bismo bile sigurne da će učestvovati.

I isplatilo se. Ona sada dolazi na naše sastanke i sva vrata su otvorena. Postoje ljudi u politici i iz drugih gradova koji nas sada zovu i žele da dođu kod nas. Sada učestvujemo u raznim odborima na opštinskom nivou, a čak nas je i policija pozvala kada je organizovala okrugli sto.

- Dubravka Kovačević, Most, BiH

Aktivisti i aktivistice takođe znaju kada se fleksibilnošću može boriti protiv suprotstavljanja.

U Nepal, kada je Mohammadi Siddiqui organizovala forum na kome će se razgovarati o pitanjima koja se tiču muslimanki, suprotstavili su joj se muškarci koji su odbili da učestvuju na manifestaciji koju vodi žena:

To je bilo prvi put da smo imali jedan događaj u kome su u velikom broju učestvovali i vehabije i suniti. Međutim, bilo je i drugih ljudi koji su rekli da neće doći na taj skup. Oni su rekli: 'Mohammadi je koordinatorica ... ona će biti na pozornici a ja neću da sjedim pored nje.'

Onda sam ih opet posjetila i tražila od njih da učestvuju i da nam kažu šta je napisano [u Kur'anu]. Rekla sam im: 'Ja ću sjesti na pod, a vi možete uzeti stolicu. Ja ništa ne znam i vi nam morate reći.'

Tako sam ih ubijedila. Navela sam ih da pripreme i predstave tri rada: jedan o islamu i nasilju nad ženama, jedan o pravima djece i jedan o ljudskim pravima. Rekla sam im da ih mogu napisati na urdu jeziku i ponudila sam da prevodim.

Ja sam dodala i jedan odjeljak o nepalskim zakonima.

To je na kraju bio veoma zanimljiv susret i svi lokalni muslimani koji su bili uz mene su me ubjeđivali da se uključim u politiku. I tako sam izabrana. To je drugim ženama pokazalo koji put treba da slijede.

A ponekad je najbolji način borbe protiv prijetnji strpljivost.

'Voda sa patkinih leđa'

Borba protiv klevete predstavlja još jedan složeni sigurnosni izazov koji zahtijeva fleksibilne odgovore. Ironija je, kao što je istakla Ndeye Nafissatou Faye, da savladavanje klevete²¹ može biti još teže nego izlaženje nakraj sa direktnim napadima.

Na neki način je lakše djelovati protiv direktne agresije vojske ili politike. Teže je suprotstaviti se moralnim i verbalnim zlostavljanjima braniteljica ljudskih prava. Njih je teže dokazati i boriti se protiv njih²².

- Ndeye Nafissatou Faye, Senagal

To je tačno, riječi koje se koriste protiv braniteljica ljudskih prava su šokirajuće. Njihov cilj je da povrijeđe, obeshrabre i zaplaše žene, da im unište samopouzdanje i da diskredituju žene u njihovim zajednicama.

U mnogim slučajevima nužno je da braniteljice ljudskih prava dobiju potrebnu podršku da bi se direktno suočile sa klevetom. Najbolja odbrana je dobar napad, kako kaže izreka. Poduzimanje zakonskih mjera protiv klevete je jedan od strateških odgovora, koji braniteljicama ponekad stoji na raspolaganju.

Naprimjer, kada je jedan novinar u hrvatskim medijima napao aktivistice, nekoliko grupa koje se bave pravima žena se ujedinilo i pokrenulo sudske procese protiv novinara i novina u državnom vlasništvu, što je bio presedan. Grupe su otkrile još nekoliko neočekivanih prednosti zauzimanja takvog javnog stava:

Ženske grupe dobijaju donacije za različite aktivnosti koje se odnose na ljudska prava žena, ali nikada nisu imale nikakva sredstva za direktnu zaštitu vlastitih prava kao aktivistica. Boreći se za druge žene, zanemarile smo činjenicu kako i same možemo biti napadnute.

Ovaj napad na aktivistice nam je pružio priliku, ma kako ona neprijatna bila, da pokažemo šta se dešava kada žene brane ljudska prava žena. Osim toga, kao posljedica pažnje koju je sudski proces izazvao u lokalnim medijima, pitanje nasilja nad ženama je dobilo veću medijsku pažnju nego ikada ranije²³.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Centar za žene žrtve rata, Hrvatska

Takođe je važno odrediti trenutke kada je najefikasnije jednostavno ignorisati klevetu. Kao što nas je podsjetila Sonja Biserko, uvrede su često zadnje rješenje i znak slabosti:

Kada je nekome potrebno da koristi toliko puno ružnih reči da pokuša nekoga oboriti, to znači da je ta osoba slaba i da nema nikakve realne argumente. Ovo stalno klevetanje je takođe dokaz o nepostojanju prave političke opozicije, nekoga ko će ustati i reći 'dosta'!

U Nepal, Prizma Singh Tharu je odlučila da im, i kada riječi bole, neće dozvoliti da je obore:

Kada je formirana Komisija za žene, bila sam pozvana, mada se ne bavim politikom. Mislila sam da ću govoriti u korist svog sektora i njegovih problema i da ću od njih dobiti veću podršku. Međutim, različite političke stranke su počele širiti svakojake glasine o meni i o mojim motivima za dolazak. Bila sam tako razočarana da sam željela da potpuno napustim posao i da ostanem kod kuće.

Ni muž me nije nimalo umirio. Sjedila sam u kutu i plakala dobrih sat i po. Inače nikada ne plačem, ali me je cijela ova situacija veoma uznemirila.

Odlučila sam da ću, ako je moja organizacija u opasnosti, čak podnijeti ostavku i raditi izvana. Niko mi nije dao nikakav savjet. Pozvala sam svoje prijateljice u Katmanduu i zahtijevala da mi kažu zašto me nisu spriječile da odem ili upozorile da političko okruženje nije dobro i da ne treba da učestvujem na sastanku.

One su rekle da se ovakve optužbe dešavaju: 'Treba da budeš spremna na to kada u javnosti radiš za potrebe žena i govoriš u ime žena.'

To je iskustvo iz kojeg sam nešto naučila. Ranije me to pogađalo. Sada sam navikla da slušam takve kritike.

Ovim se ne želi reći da klevetu treba prihvatiti i preći preko nje. Umjesto toga, žene treba pažljivo i strateški da izaberu svoje bitke.

Kao što je istakla Carrie Dann, braniteljica ljudskih prava i starješina Nacije Zapadnih Šošona, braniteljice ljudskih prava su dovoljno mudre da shvate da je često najbolja strategija pustiti da prazne riječi prođu pored vas, kao što ju je učio njen djeda:

Naš djeda nam je govorio da će ova borba biti veoma teška i da će ljudi ponekad biti veoma okrutni prema nama, te da će nam naši vlastiti ljudi ponekad nanositi najveći bol. Govorio nam je da moramo ostati jaki i da moramo naučiti da pustimo bolne stvari da se otkotrljaju sa naših leđa, 'kao voda na patki'²⁴.

Ponekad, ako strpljivo čekate, uvidjećete da se prijetnje vaših protivnika ponekad mogu izjaloviti i na kraju vam donijeti priznanje i poštovanje.

Mohammadi Siddiqui je otkrila da je, nakon što su joj Islamski komitet i članovi zajednice zaprijetili bojkotom i klevetom, njena organizacija dobila još veću podršku:

Raširili su glasine da se niko ne treba družiti sa nama i da naročito kćerke i sestre treba zaštititi od nas. Govorili su da naša organizacija razgovara o načinima da promijeni Kur'an, da društvu daje pogrešne informacije i tako dalje.

Ali, Allahovom milošću, više žena se družu sa nama sada nego prije ovog događaja. Sada i muškarci i žene pohađaju obuku i ide nam bolje nego ikad.

To nam je samo pomoglo da steknemo veću popularnost i sada više ljudi zna za nas i naš rad.

- Mohammadi Siddiqui, Fatima Foundation, Nepal

I hapšenja u Iranu nakon Kampanje za milion potpisa iz 2006. godine su se izjalovila, kao što je objasnila Jelve Javaheri:

Djelovanje snaga bezbjednosti je imalo određene neplanirane posljedice. Za Kampanju se sve više znalo, zato što se sa svakim hapšenjem i pritvaranjem vijest o tome širila cijelim svijetom. Mislim da ne bismo uspjeli da privučemo toliko pristalica i aktivista i aktivistica da je omogućeno da Kampanja napreduje tiho. Hapšenja su održala Kampanju u životu i prisutnu u svijesti javnosti. Tačno je da su hapšenja uzrokovala i strah, ali ona potvrđuju da je Kampanja živa i aktivna uprkos pritiscima.

S jedne strane, ljudi su uhapšeni, ali s druge, ljudi još uvijek izlaze i skupljaju potpise. To ima pozitivan uticaj na ljude, koji vide da su Kampanja i njeni aktivisti i aktivistice ozbiljni i posvećeni reformi diskriminirajućih zakona. Ljudi to poštuju²⁵.

**Cilj poruke je bio da
pokažemo da se nećemo
pokoriti i uplašiti i da
ćemo nastaviti sa
svojim radom.**

**Cjelokupnoj lošoj
energiji mržnje i nasilja
se treba suprotstaviti
dobrom energijom
prijateljstva,
solidarnosti, ljubavi i
duhovnosti.**

Strateška duhovnost i simbolički otpor

Prijetnje protiv braniteljica ljudskih prava su često simboličke, kao što je primijetila Sandra Moran iz Guatemale:

Moramo čitati znakove; prate nas, dobijamo prijetnje, dobijamo poruke ispisane krvlju. Oni koji nas progone koriste i simbole.

Ali simboli, rituali i duhovnost takođe mogu predstavljati moćan oblik nenasilnog otpora i zaštite. Oni ženama omogućavaju da naprave sigurna mjesta i da šire svoje poruke bez straha od odmazde. Ponekad čak mogu izgraditi most da smire suparnike i da ih ubijede da ih podrže. Naprimjer:

U kancelariju organizacije Sector de Mujeres u Guatemali je provaljeno dvaput u junu 2006. godine.

Nakon tih napada odlučili smo se za dvije brze akcije. Prvo, sakupili smo se u našem uredu sa svijećama i cvijećem da ponovo vratimo svoj prostor. Hodali smo zajedno do svih mjesta koja su napadači oskrnavili da promijenimo energiju. U psihološkom smislu, to nam je omogućilo da uđemo u te prostore, da naše prostore vratimo sebi i da nastavimo sa svojim radom.

Drugo, sarađivali smo sa svojim prijateljima koji su takođe napadnuti [i dogovorili smo se] da ćemo se zajedno okupiti na javnim mjestima i održati proteste sa muzikom, svijećama i cvijećem. Protesti su počeli u 18.00 sati i trajali do ponoći. Nakon nekog vremena, primijetili smo da su se svi priključili protestima i učestovali u nekom obliku protesta. Grupa mladih ljudi je svirala bubnjeve i plesala. Drugi su čitali poeziju, pjevali ili svirali druge muzičke instrumente. Naši susjedi, koji inače ne učestvuju u ovakvim aktivnostima, ovom prilikom su nam se takođe pridružili.

Cilj je bio da budemo zajedno sa svim svojim prijateljima i drugim društvenim pokretima i da osjetimo snagu pokreta. Cilj poruke je bio da pokažemo da se nećemo pokoriti i uplašiti i da ćemo nastaviti sa svojim radom. Cjelokupnoj lošoj energiji mržnje i nasilja se treba suprotstaviti dobrom energijom prijateljstva, solidarnosti, ljubavi i duhovnosti.

- Sandra Moran, Sector de Mujeres, Guatemala

Uzimajući nazad svoje prostore i jačajući ih, žene iz organizacije Sector de Mujeres i članovi zajednice su stvorili vlastitu sigurnosnu zonu i napravili moćna mjesta otpora.

Članice Alžirske skupštine žena za demokratiju (Algerian Assembly of Women for Democracy) napravile su mjesto za sebe na groblju, kako je opisala Zazi Sadou²⁶:

Ove alžirske aktivistice su duboko angažovane u otporu fundamentalizmu. Iskazale su svoj otpor kršenjem tabua da se žene ne mogu pridružiti muškarcima u sahranjivanju svojih mrtvih. Zauzele su groblja i pretvorile ih u mjesto slobode i otpora.

U Kolumbiji, njihovo mjesto je bio njihov dom:

Dana 25. januara 2001. godine primile smo prvu prijetnju protiv OFP-a. Paravojne snage su nam kazale da predamo jednu od naših kuća za žene u kvartu za korištenje u jednoj operaciji. Ostavili su poruke za žene koje su tamo da isprazne kuću do 15.00 časova tog dana.

Mi smo to odbile i poslale smo poruke drugim organizacijama i crkvi. Odlučile smo da ne predamo ključeve. Do 17.00 časova tog istog dana, 100 ljudi iz 75 porodica je stiglo u kuću tih žena.

Uzeli smo ključeve u svoje ruke i kuća, el casa, postala je mjesto otpora. Cijelu sedmicu su domaće i međunarodne organizacije išle u kuću da je zaštite, što bi se moglo nazvati simboličnim protestom.

Paravojne snage su stalno prijetile da će zauzeti kuću, ali su shvatile da je ne mogu nasilno okupirati. Mi smo nastavili da radimo i da se opiremo i kuću nismo nikako napuštali.

Paravojne snage su tada proglasile žene vojnim ciljem. Na kraju su došli kamionima u toku noći, srušili kuću i uklonili ruševine.

Mi smo nakon toga organizovali kampanje za prikupljanje cigli i izgradnju veće i bolje kuće. Ta nova kuća je ponovo postala mjesto i simbol otpora.

Širom svijeta, aktivisti i aktivistice koriste simbole da bi odaslali svoju poruku i da bi se zaštitili. Žene u crnom koriste crninu i tišinu da bi odaslale poruku protiv militarizma i da bi zagovarale mir. Aktivistice u Nepal su crvenu boju vratile u upotrebu kroz Pokret za crvenu boju.

Prave boje

Hinduistička tradicija i običaji nalažu da žena nakon smrti muža mora do kraja života nositi bijelo. Njena odjeća treba biti rašivena i ne smije imati nikakve uzorke. Do kraja života ne smije nositi nikakav nakit. Udovice ni po koju cijenu ne smiju nositi crveno, jer je ta boja karakteristična za udate žene.

Grupa za neudate žene organizacije Žene za ljudska prava (Women for Human Rights Single Women Group) 2002. godine je održala nacionalnu radionicu da bi ukazala na probleme sa kojima se suočavaju neudate žene (odnosno udovice) u Nepal u i da bi istražila šta može učiniti. Neudate učesnice su se osjećale jakima jer su znale da je 'Boja naše pravo po rođenju'. Nakon radionice je pokrenuta Kampanja za crveni pokret (Red Movement Campaign), koja je usvojila isti slogan i naglasila da svakoj ženi (neudatoj i udatoj) treba biti dozvoljeno da nosi bilo koju boju.

Kampanja za crveni pokret je bila veoma uspješna. Većina udovica nije više primorana da nosi bijelo ili druge jednolične boje do kraja života i može sama odabrati boje. Organizacija Žene za ljudska prava na ovo gleda kao na promjenu prastare tradicije i početak procesa ozdravljenja za udovice. Ova simbolična borba je omogućila udovicama da se odupru konformizmu i da se oslobode psihološki štetne i fizički sputavajuće tradicije. Pravo izbora boje je pravo koje svaka žena ima po rođenju!

- Žene za ljudska prava,
'Kampanja za crveni pokret',
[Http://www.whr.org.np/red_movement.php](http://www.whr.org.np/red_movement.php)

U Zimbabveu, organizacija "Žene Zimbabvea se dižu" (Women of Zimbabwe Arise - WOZA) to radi sa ružama:

Zasnivajući svoje aktivnosti na principu strateškog nenasilja, WOZA stvara prostor koji omogućava Zimbabveancima da izraze probleme koje se boje da sami pokrenu. Akcije WOZA-e su uvijek mirne; njihov zaštitni znak je dijeljenje ruža svake godine na Valentinovo kao simbola ljubavi, čime djeluju protiv propagande Vlade koja je puna mržnje²⁷.

U Kolumbiji su djelotvorni pjesma, ples i poezija:

[U Kolumbiji] postoji nevjerovatan stepen straha. Ako žene samo pozovete da izađu na protestnu povorku, one to neće uraditi. Ali, ako koristimo obrede i simbole kao način omogućavanja ženama da se oporave, one će biti otvorenije prema ideji da to rade putem protestne povorke.

Zato koristimo pjesmu, ples, poeziju i teatar da razotkrijemo i shvatimo opštu situaciju, te da omogućimo ženama da se suprotstave bez izazivanja reakcija naoružanih aktera.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Za mnoge braniteljice ljudskih prava, ono što ih čini jakima i što ih štiti jeste njihova duhovnost. Indrakanthi Perera je opisala kako je jednolično pjevanje zaštitilo njenu prijateljicu:

Duhovnost mi je definitivno pomogla da uspijem u nekim malim aktivističkim naporima. Naprimjer, kada je policija u Šri Lanki pritvorila moju prijateljicu [britansku stipendisticu] i zaprijetila da će je deportovati, mi smo otišle u policijsku stanicu i započele jednolično budističko pjevanje metta sutra koje smo neprestano ponavljali. Prvo su prijetili da će nas izbaciti... ali kasnije su se veoma promijenili i udovoljili svim našim zahtjevima vezanim za njenu sigurnost²⁸.

- Indrakanthi Perera, Šri Lanka

Kada nas potuku, stalno iznova, kada moramo da stojimo i gledamo kako se naš svijet i naši ljudi ruše ispred nas, jedina stvar koja nam daje snagu da istrajemo jesu naša duhovna vjerovanja, naše poznavanje tradicionalnih učenja²⁹.

- Carrie Dann, Western Shoshone Nation, SAD

Starosjedilačke zajednice su organizovanije, tako da njihova tradicionalna medicina ima zaštitno djelovanje. One sarađuju i sa drugim seljačkim vođama i pomažu im alternativnim lijekovima, koji djeluju kao [duhovna] zaštita.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Puerto Asis, Kolumbija

Živjela sam od branja povrća na jednoj farmi za dnevnu nadnicu. Novcem koji sam zarađivala kupovala sam stvari za svoje duhovne vođe. One su mi pravile pripravke da mi daju snage da nastavim sa radom. Osjećam se jakom i sigurnom kada imam alternativne domorodačke lijekove za ozdravljenje, i lično, i u svom radu sa ženama.

- Emerita Patinio Acue, Kolumbija

Porodica

Sistemi strateške podrške

Za mnoge braniteljice ljudskih prava, njihove porodice su njihova prva linija odbrane. One im nude bezuslovnu podršku, u vrijeme krize, kao i svakodnevno.

To su 'porodice' u najširem i najboljem značenju te riječi: porodice u kojima su rođene, kao i one koje braniteljice ljudskih prava same stvore, međusobno; njihove prijateljice i njihove kolegice.

One formiraju intimnu i neprocenjivu sigurnosnu mrežu, koja nudi saosjećanje, snagu i veoma praktične oblike zaštite.

Kada je Rita Thapa počela da radi na svojoj viziji izgradnje svoje organizacije Tewa, nepalskog ženskog fonda, otkrila je da su njena djeca njeni najveći saveznici:

Kao da sam bila opsjednuta idejom formiranja organizacije koja će raditi posao koji sam sanjala... Na moju sreću, moja djeca su me podržavala i ohrabrivala. Njihova nepodijeljena vjera u mene je bila dirljiva³⁰.

U BiH, Dubravka Kovačević je otkrila da joj je posao njenog muža pružao zaštitu tokom prvih godina, kada su ona i njene kolegice formirale organizaciju Most:

Zdrave porodice su neophodne za naš rad.

Mnoge od nas imamo podršku u svojim muževima. Važno je imati podršku svog muža, naročito ako imate djecu, jer on mora biti spreman da se više brine o njima.

Na početku naših aktivnosti, posao mog muža me je takođe štitio, jer je on bio novinar. Bio je ugledan. To je bilo naročito važno za mene kao interno raseljenu osobu.

Dok je ostatak porodice odbacio njen aktivizam i ismijavao je zbog toga, Mohammadi Sidiqqi je snagu i savjete, iako u tajnosti, uvijek pružala svekrva:

Moja je svekrva znala da porodica neće biti pravedna prema meni, tako da me je ona tiho podržavala da niko ne zna. A ja sam stekla običaj da sa njom dijelim i najmanju sitnicu, tako da je među nama bilo mnogo otvorenosti.

Za jednu veoma izolovanu aktivisticu na Balkanu, njen otac je bio taj koji je bio uz nju:

Moja najveća podrška je bio moj otac, i po pitanju mog aktivizma i mog razvoda. On bi danas bio veoma ponosan na mene.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

U svijetu gdje im se toliki drugi suprotstavljaju, lijepe riječi i djela članova porodice podržavaju braniteljice ljudskih prava i pomažu im da ostanu jake.

Moja porodica me u potpunosti prihvata. Njena podrška mi daje snagu.

- Camilla Esguerra Muelle, Kolumbija

Često su, međutim, potrebne strateške intervencije da se pridobije razumijevanje i podrška porodice, kao što je objasnila Sapana Pradhan Malla:

Da biste nastavili da radite ovu vrstu posla, morate imati okruženje koje vam to omogućava ne samo u kancelariji, već i kod kuće. Potrebna vam je podrška i morate balansirati mnoge stvari.

Kada je Plavi dijamant [lezbejska, gay, biseksualna, transrodna, interseksualna i queer (LGBTIQ) organizacija] održao svoju prvu nacionalnu konferenciju, ja sam sa sobom povela svog muža. Kada je saslušao sve što govore i kada je čuo za probleme sa kojima se susreću u zajednici, na tržnicama i na javnim mjestima, okrenuo se prema meni i rekao: 'Molim te, radi za njih. Treba da radiš za njih.'

Ponekad, takođe, vi treba da izgradite neku vrstu razumijevanja sa svojom porodicom.

- Sapana Pradhan Malla, Nepal

Prizma Singh Tharu je početno suprotstavljanje porodice pretvorila u podršku za svoj rad. Njene strategije? Naporan rad. Upornost. Stalno pregovaranje i kompromisi. Strpljenje i istrajnost.

Prvi korak je bio kročiti jednom nogom kroz vrata:

U početku, naše aktivnosti su nosile svoje probleme. Moj zet me je zvao 'neta' [vođa] i izazivao me govoreći: 'Ona nosi dobru odjeću i izlazi iz kuće.' Moj muž mi je rekao: 'Ne treba da jedeš vani, niti da budeš viđena vani.'

Ja sam kazala: 'Vi muškarci izazivate ratove i ništa se ne desi. Mi žene se sastajemo vani i ponekad jedemo zajedno i to je problem? Ove grupe su korisne za sve nas.'

I tako sam pristala da ne jedem vani, ali da nastavim da radim u organizaciji. On se složio da grupa pomaže selu i da mogu nastaviti da radim u njoj. Ali, sprečavao me je da putujem u druga sela i druga područja.

Iza toga dolazi pronalaženje ravnoteže, tj. žongliranje između javnih i privatnih odgovornosti:

Nakon nekog vremena, dobili smo sredstva da realizujemo dugoročni program, ali niko nije htio da se prihvati zadatka da ga vodi. Onda sam ja uskočila i pristala da preuzmem tu dužnost. To je podrazumijevalo više putovanja i počelo je da smeta mom mužu.

U to vrijeme moja kćerka je imala oko tri godine. Muž je pitao: 'Ko će se o njoj brinuti?'

Rekla sam: 'Povešću je sa sobom.'

Nikada se nije odrekla uvjerenja da je njen rad isuviše važan da bi prestala:

Rekla sam mu da ako preuzmem dužnost, moram i da je ispunim. Ako se sada povučem, ko će pokazati put drugim ženama koje imaju još veća ograničenja i koje su još više uplašene?

Zbog toga je on nagovorio žene drugih muškaraca da me urazume. One su mi kazale da ne treba da ozlovoljim svog muža i da uradim kako on želi. Ja sam im rekla: 'Neću napustiti odgovornost prema svojoj porodici. Ali, u isto vrijeme, neću napustiti svoj posao u organizaciji. Ako preuzmem dužnost, moram je ispuniti. Ne radim ništa pogrešno i onog dana kada to učinim, možete me zaustaviti i spriječiti da radim. Do tada, nastaviću sa svojim radom.'

Vremenom su se njena ustrajnost i uspjesi isplatili:

Na kraju je program bio izuzetno uspješan.

Ispunjavala sam obje svoje obaveze prilično uspješno. Zapravo, tako uspješno da se moj muž danas nimalo ne miješa i nikada ne kaže da ne treba negdje da idem.

To je zato što me ne može optužiti za zanemarivanje mojih obaveza prema kući. Pored toga, vremenom je uvidio značaj mog rada. Počeli su da mu odaju priznanje i čestitaju na mom radu. Govorili su mu, naprimjer: 'Tvoja žena dobro radi i dobro govori o našim problemima.' Zbog toga se sada ne miješa.

Nekada čak i pomogne.

Navela sam ga da dođe, ohrabrujući ga da učestvuje. Smatrala sam da bi, kada bi znao šta radimo u ovim svojim grupama i o čemu razgovaramo, bio mirniji. I tako je upoznao terete i brige koje nosim i kako ovaj posao i naša grupa koriste društvu. Onda je počeo da nas podržava. Sada shvata.

Dakle, posvećenost, iskrenost i kontinuitet osiguravaju uspjeh i povjerenje.

- Prizma Singh Tharu, Nepal

Mnoge žene čak direktno angažuju članove porodice u svom radu na ljudskim pravima. Braniteljice ljudskih prava često rade rame uz rame sa svojim životnim partnerima. Zapravo, mnogi od njih zajednički grade svoje organizacije. Drugi članovi porodice nude sve vrste povremene podrške, kao računovođe, vozači, čuvari, stratezi ili tehničari.

Ponekad, i moja

***vlastita sestra kaže: 'Ne
idi van i ne govori.' I***

onda se moram

zapitati: 'Da li moj

aktivizam šteti mojoj

porodici?

A ako šutim, štetim li

sebi?'

Dakle, paradoks i

apsurd su moj život.

Volim izazove, ali ne

volim prijetnje.

**- Anonimna braniteljica ljudskih
prava, Balkan**

Paradoksi

S obzirom na to da je za aktivistice porodica veoma važna, ona je i njihova slabost. Aktivistice često ne mogu da spavaju zbog briga o porodici. Naprimjer, kako izdržavati roditelje koji stare, kako djeci pružiti dovoljno vremena i ljubavi, hranu i sklonište, kako objasniti svojim partnerima da ih zaista vole, ali da trenutno jednostavno nemaju dovoljno vremena za njih...

A tu je i zabrinutost kako zaštititi vlastitu porodicu od napada. S obzirom na činjenicu da protivnici aktivistica znaju da su im porodice veoma važne, često pokušavaju da im naude preko njihove djece, sestara, partnera ili roditelja.

Oni znaju da je terorisanje djece način da naude braniteljicama ljudskih prava, znaju da će se one plašiti za svoju djecu.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Djeca i porodice žena se uvijek spominju u prijetnjama, a to na žene utiče više nego bilo šta drugo.

- Sorraya Gutierrez, Kolumbija

Za mnoge aktivistice, prijetnja ili napad na člana porodice je često kap koja prelije čašu. Čak i ako aktivistica ne smatra svoju bezbjednost prioritetom, prijetnja ili napad na voljenu osobu će odmah izazvati trenutnu reakciju da je zaštititi.

Braniteljice, prema tome, moraju smišljati različite strategije da zaštite svoje porodice da bi mogle da se bave aktivizmom.

Naprimjer, nakon što ju je transdnjestarsko Ministarstvo za državnu bezbjednost zatvorilo i maltretiralo, Oxana Alistratov je premjestila svoju kćerku u privatnu školu iz sigurnosnih razloga.

U ljeto 2004. godine, osoblje Ministarstva državne bezbjednosti me je nezakonito zatvorilo i maltetiralo. Držali su me zajedno sa mojom kćerkom (koja je imala 10 godina).

Lokalna služba bezbjednosti je više od četiri sata vršila psihološki pritisak, vičući na mene, prisiljavajući me da potpišem lažne potvrde o finansijskom poslovanju i drugim liderima transdnjestarskih javnih organizacija. Natjerali su me da uđem u sobu i podvrgnem se pregledu.

Zatim su, sljedeća dva mjeseca, stalno zvali moju kuću noću (ne govoreći ništa). Bacali su rastvore kiseline, boje i petarde u dvorište moje kuće, gdje živi moja porodica. Dobila sam komadić papira od nepoznatih ljudi na kome su napisali: 'Kučko, liječi sifilis'.

Tokom sljedećih godinu dana, zbog tog iskustva, moja je kćerka stalno morala biti uz mene... Takođe je morala preći u privatnu školu, koja košta 90 američkih dolara mjesečno, a moja plata je 120 dolara.

- Oxana Alistratova, Moldavija

Da bi zaštitile one koje vole, pojedine žene moraju da donesu jednu od najtežih odluka na svijetu. Postoje situacije u kojima je odlazak jedini način da obezbijedite sigurnost svoje porodice:

Sada sam sa svojim mužem, ali iz Burme sam otišla sama. Još uvijek imam rodbinu u Burmi, ali 16 godina nisam sa njima imala nikakvog kontakta iz straha da ne budu uhapšeni. Vojska može izmisliti lažne slučajeve ako želi da uhapsi nekoga.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Mog muža su ubili vojnici. Ušli su u kuću i na sve pucali. Samo je moj muž poginuo. Ja sam zbog toga stalno u kući. Krijem se. Sa mnom nema nikoga. Sva moja djeca su u Bukavuu.

- Dogale Ndahe, SECOODEF, DR Kongo

Odlučne i uporne aktivnosti NCA Helsinškog parlamenta građana (Helsinki Citizens' Assembly) u Ganji su izazvale bijes na određenim nivoima vlasti. Posljedica toga je da smo svi, i članovi moje organizacije, i moja porodica, i ja sama, izloženi represiji. I moj sin i ja smo optuženi u krivičnim predmetima. U aprilu 2007. godine ... mog sina je privela saobraćajna policija... Podnijeli su prijavu protiv njega i zatvorili ga na tri dana. Na kraju je pušten. Moj sin je radi svoje sigurnosti bio prisiljen da se preseli.

- Akifa Aliyeva, Azerbejdžan³¹

Konačno, i porodice mogu predstavljati posebne prijetnje za braniteljice ljudskih prava. Ovakve prijetnje su naročito bolne i efikasne, jer dolaze od ljudi koji su (ili su nekada bili) najbliži njihovim srcima.

Ponekad su prijetnje članova porodice suptilne, kao što su zajedljivi komentari, pritisak da se kućnim dužnostima da prednost nad poslom, ili samo tišina i hladnoća kada vam je potrebna utjeha. Nekada su prijetnje žestoke: otuđeni muž koji aktivistici otme djecu kao kaznu zbog njenog sve većeg uspjeha; roditelji koji kćerku izbace iz kuće i izopće je zbog bavljenja ljudskim pravima; braća koja organizuju 'korektivno silovanje' aktivistica koje se usude da se usprotive kulturnim normama, koje dižu glas za druge žene i vole druge žene; te očevi koji ubiju svoje kćerke aktivistice u ime porodične 'časti'.

Kada je jedna aktivistica bila u opasnosti zbog svog rada protiv trgovine ljudima, koristila je cijelu svoju mrežu za zaštitu.

Mi smo sazvali konferenciju za štampu da je podržimo i da kažemo iste stvari koje ona govori. Mi jedne druge podržavamo cijelo vrijeme.

Dakle, aktivistice često moraju razviti strategije da bi bile sigurne od članova porodice. U pojedinim slučajevima, te strategije uključuju pažljivo i uporno pregovaranje. Ali, u slučaju direktnijih prijetnji, aktivistice se obično trebaju odvojiti i distancirati od članova porodice, seleći se, često seleći i svoju djecu, na drugo mjesto ponekad privremeno, a ponekad trajno.

Praktična, ali efikasna strategija vlastite zaštite od agresivnih članova porodice jeste traženje utočišta u akademskom svijetu, naprimjer prihvatanjem stipendije za dalje školovanje ili nalazeći posao u obrazovnim ustanovama. Nažalost, malo je akademskih institucija koje nude stipendije ili radno mjesto aktivisticama koje uključuje podršku za preseljenje djece, tako da one nekada mogu dobiti sigurnost jedino ako se odvoje od svojih voljenih.

Mada su mnoge od ovih strategija efikasne, paradoks je što se zbog njih braniteljice ljudskih prava često na kraju osjećaju usamljenim i izolovanim. Zbog toga su za sigurnost braniteljica ljudskih prava veoma važne strategije eliminisanja izolacije putem solidarnosti i stvaranja vlastitih sigurnih prostora.

Solidarnost

S obzirom na to da je izolacija jedna od najozbiljnijih prijetnji po sigurnost braniteljica ljudskih prava, solidarnost je jedna od najefikasnijih strategija zaštite na svijetu. Evo nekoliko primjera koje su dale osobe sa kojima smo razgovarali:

Naše strategije zaštite uključuju jedinstvo i rad u grupi, a ne samostalan.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Liga de la Mujeres Desplazados, Kolumbija

Sigurnost prvenstveno znači jedinstvo među nama. Postoji zajednička mreža među ženama koje znaju kako da dođu do nas u datoj situaciji.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Liga de la Mujeres Desplazados, Kolumbija

Kada je jedna aktivistica bila u opasnosti zbog svog rada protiv trgovine ljudima, koristila je cijelu svoju mrežu za zaštitu. Mi smo sazvali konferenciju za štampu da je podržimo i da kažemo iste stvari koje ona govori. Mi jedne druge podržavamo cijelo vrijeme.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Ja imam zaštitu svojih prijatelja. To je zaista važno, kao što je važno i imati sigurno mesto u našoj organizaciji.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Ono što je dobro za nas jeste to što smo dio referentne grupe. To znači da imamo veću moć, da možemo od njih dobiti podršku i možemo govoriti jednim glasom, što će ga učiniti jačim.

Uvijek se oslanjamo na druge nevladine organizacije za podršku i zaštitu.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Horizonti, BiH

Solidarnost je ponekad spontana, ali je ipak izuzetno efikasna.

Nakon što je izvojevala istorijsku presudu Vrhovnog suda 2003. godine, kojom se silovanje u braku proglašava krivičnim djelom u Nepal, Sapana Pradhan Malla je verbalno napadnuta zbog svojih stavova o ovom pitanju. Mada nije namjeravala da ide dalje sa ovom temom, Sapana je otkrila da su, kada je govorila o tome na nekom javnom događaju, druge žene iznenada počinjale da dijele svoja iskustva u vezi sa maltretiranjem. To joj je donijelo divljenje i podršku za njen rad:

Još jedan izazov sa kojim smo se suočile jeste onaj kada smo mijenjale zakone o braku. U to vrijeme smo dobijale lične i institucionalne kritike i prijetnje. Mene lično je kritikovao politički i pravosudni vrh zbog našeg stava o silovanju u braku. Jedna osoba me je pitala kako sam uticala na sud da donese određenu odluku, implicirajući da je ona morala biti rezultat datih usluga, a ne na informacijama zasnovana i pravedna sudska odluka.

Bilo je komentara da žene kao što sam ja treba silovati ili ustrijeliti. Nije me pogodilo kada je ta osoba rekla da me treba ustrijeliti, ali nisam mogla podnijeti kada mi je taj čovjek (osoba na visokom položaju u pravosuđu) u lice rekao da me treba silovati.

Sedmicu dana kasnije organizovali smo susret na koji smo pozvali medije, da podijelimo sa njima ono što se događalo tokom procesa, argumente koje smo koristili, te šta smo uradili da bismo uspjeli.

Na početku sam rekla da ne znam da li mogu da učestvujem u uspjehu, kada sam i sama viktimizirana. Kada sam to izjavila, jedan broj žena je ustao i rekao da ih seksualno zlostavljaju, maltretiraju i viktimiziraju.

Mediji su ovoj temi posvetili veliku pažnju, nakon čega su uslijedila pisma podrške javnosti. Nakon toga, niko se više ne usuđuje da me kritikuje na taj način.

Solidarnost u radu znači i izloženost riziku:

Na teritoriji Uvire i Fize postoji 50 grupa, a svaka grupa ima 25 žene koje su mirovne vođe. To je strategija. Ako jednu grupu onemoguće i blokiraju, druge grupe nastavljaju sa radom.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Ja nisam sama; nema tog mjesta u BiH gdje ne mogu pozvati nekoga usred noći ako mi treba mjesto da prespavam. Mi među sobom NE razmišljamo o nacionalnosti. A to je najveća moguća podrška.

- Dubravka Kovačević, Most, BiH

Braniteljice ljudskih prava nemaju podršku vlasti i zajednica, već samo mreže organizacija. Među nama postoji osjećaj solidarnosti; ako je neko u opasnosti, ostali će se solidarizirati i ponuditi podršku.

- Jennine Mukanirua, DR Kongo

Čak i kada grupe nemaju uvijek isto mišljenje, u teškim situacijama se ujedine:

Aktivisti i grupe podržavaju naš rad. Mada se možda ne slažu sa našom borbom i stavovima, kada vide da se policija uključila, one će [organizacije koje se bave osnovnim ljudskim pravima] nas podržati i iskazati solidarnost.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

U vrijeme najvećih stresova, braniteljice ljudskih prava često ostavljaju po strani sve razlike i ujedinjuju se. Naprimjer, kao odmazda iranskih vlasti za "Kampanju milion potpisa", slijedilo je hapšenje i zatvaranje na desetine braniteljica ljudskih prava iz niza organizacija. Zatvorske vlasti su dale sve od sebe da zatvorenice okrenu jedne protiv drugih, ali uzalud. Umjesto toga, kako je otkrila Vahida Nainar, one su saradivale da bi se efikasno suprotstavile svim pokušajima da im slomiju duh i razbiju solidarnost:

Ženski pokret u Iranu, kao i drugdje, prihvata mišljenja i stavove, koji se kreću od zahtjeva za pravima iz perspektive ljudskih prava i sekularne perspektive do zahtjeva za pravima iz vjerske perspektive, sa bezbroj stavova između njih. Trideset tri žene koje su uhapšene zbog Kampanje milion potpisa potiču iz svih ovih grupa.

Možda su vlasti to vidjele kao priliku da razbiju pokret i navedu žene da govore jedne protiv drugih.

Nevjerovatno je kako su se žene toliko međusobno solidarisale u zatvoru; kako su počele da pjevaju o oslobođenju, pravima i slobodama žena, uprkos svojim ponekad ozbiljnim razlikama o tome kako da brane, odnosno, u iranskom slučaju, da ponovo vrate ljudska prava žena.

- Vahida Nainar, Indija

Ponekad, međutim, ako se previše oslonite na malu grupu ljudi, to može dovesti do osjećaja izolovanosti od 'običnih ljudi', što takođe može biti iscrpljujuće.

Ne postoji sistem podrške. Tu smo samo nas tri u sobi, a mala grupa prijatelja nudi podršku. Mi se unutar grupe pretvaramo da je sve u redu; odbijamo da se plašimo da hodamo po gradu. Pretvaramo se da vodimo normalan život, mada znamo da to nije tako.

- Biljana Kovačević-Vučo, Srbija

To je razlog zašto veće mreže, nacionalne i međunarodne, mogu biti tako efikasne.

Izgradnja i razvoj regionalnih mreža solidarnosti braniteljica ljudskih prava

U cijelom svijetu grupe braniteljica ljudskih prava stvaraju mreže da bi bile snažne i povezane. Neke od njih, kao što je međunarodna mreža Žena u crnom, već su se dokazale u svom radu.

Druge su formirane 2005. i 2006. godine, inspirisane Međunarodnom kampanjom za braniteljice ljudskih prava. Među njima su:

- Mreža nacionalnog saveza braniteljica ljudskih prava (National Alliance of Women Human Rights Defenders Network) Nepala i
- Međunarodna koalicija za ljudska prava žena (The International Coalition for Women's Human Rights) u Zajednici nezavisnih država.

Umrežavanje

Izgradnja jakih mreža je svojstvena feminističkom pristupu kolektivnom djelovanju, kao što ističe Vahida Nainar:

Unutar i među organizacijama, kao i unutar međunarodnih mreža, braniteljice ljudskih prava usvajaju karakteristično feministički pristup organizovanju, a to je kolektivno djelovanje, kao sastavni način političkog djelovanja i kao način da se pobrinu za svoju sigurnost.

Mreže mogu ponuditi naročito efikasnu podršku grupama koje ne smiju skretati pažnju na svoj rad:

Mi smo se povezale sa organizacijom MINGA³² i drugima zbog toga što ne smijemo skretati pažnju na našu borbu. To je jedan oblik zaštite.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Puerto Asis, Kolumbija

Renu Rajbhandari je naglasila da što su žene u Nepal u aktivnije, a time i uočljivije, to su izloženije većem riziku. Kao odgovor na to, njena i druge organizacije su formirale Mrežu nacionalnog saveza braniteljica ljudskih prava (National Alliance of Women Human Rights Defenders Network NAWHRD) Nepala kako bi privukle još veću pažnju na svoj rad.

Jedan od novijih problema je to što se sada prijete ženama koje su dobile snagu i koje sada rade kao aktivistice ljudskih prava. Imamo veliki problem njihovog priznavanja kao aktivistica ljudskih prava i predstavljanja njihovog rada javnosti, tj. poboljšanja uočljivosti njihovog rada.

Tako smo se povezale sa Kampanjom za braniteljice ljudskih prava. Ja sam učestvovala u organizovanju Kampanje u Nepal, kao i u izradi Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a broj 1325. Mi smo započeli sa kampanjom i već se priključilo 600 grupa iz cijelog Nepala. To nisu samo ženske grupe, već i organizacije iz većih kampanja i šire mreže.

Na prvom nacionalnom savjetovanju su učestvovali žene iz 62 distrikta. Nakon što su otišle, to morate vidjeti, bile su zaista pune energije.

Zato što su osjećale da nisu same; da postoje i druge braniteljice ljudskih prava koje se suočavaju sa istim problemima.

- Rene Rajbhandari, Nepal

Ponekad se obratimo našim međunarodnim mrežama, kao što je mreža Žena u crnom, kada je pomoć iz inostranstva naročito korisna. Pre oko godinu i po dana, Žene u crnom iz Beograda su bile predmet istrage o tome da li organizacija pomaže prostituciju. Pored toga, pažljivo su ispitivali naše celokupno finansijsko poslovanje.

Kontaktirali smo svoje prijatelje i pristalice iz inostranstva [Amnesty International i Women in Black] i tražili od njih da napišu pisma ambasadi Srbije u svojoj zemlji i ambasadi njihove zemlje u Beogradu. Ta solidarnost i međunarodni pritisak su primorali vlasti da prekinu svoju lažnu istragu.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Žene u crnom, Srbija

Mreže nude i praktičnu zaštitu u hitnim slučajevima:

Kada braniteljice ljudskih prava putuju, naročito u ratne zone, one slijede procedure za kontakte u vanrednim situacijama, kao što je ostavljanje svojih kontakt podataka i plana putovanja kod jedne ili više osoba koje su sposobne da aktiviraju mreže za podršku i pomoć u slučaju krize. Unaprijed se dogovore o poruci i načinu komuniciranja, koje koriste po potrebi³³.

- Vahida Nainar, Indija

Sigurnost putem javnog djelovanja

Traženje podrške od međunarodnih partnera braniteljicama ljudskih prava može poslužiti kao moćna strategija, naročito zato što može cijenu direktnog nasilja protiv njih učiniti previsokom.

U OFP-u su kazali da kolumbijske paravojne snage znaju da one imaju međunarodne veze i da ih to plaši. Kada je paravojna grupa presrela njihovu uposlenicu, ona je odbila da razgovara sa njima i umjesto toga je obavila nekoliko telefonskih poziva. Paravojne snage su uskoro dobile poruku svog komandanta:

'Ona ima međunarodnu podršku i politička cijena je previsoka.' I tako su morali da je ostave na miru.

Soraya Gutiérrez iz Kolumbije posmatra ovu vrstu javnog aktivizma kao mač sa dvije oštrice:

To je veoma relativno i ima dvije strane. Ja sam prva žena koja je predsjednica moje organizacije u 25 godina, i to je povećalo moju izloženost.

Ali, s druge strane, mi (kolektiv) smo dobili važnu nagradu od UN-a. I to je zaštita. Tako da je pola-pola.

Na kraju se, ipak, složila sa kolegicama iz OFP-a da javnost rada predstavlja dobru sigurnosnu strategiju:

Naša odluka kao kolektiva jeste da naš rad bude javan i da budemo otvoreni i transparentni. Tako da će, ako se nešto i desi, to imati političku cijenu.

Javnost djelovanja može spriječiti stradanje. A, ako i ne uspije, bar će biti posljedica.

Parvin Ardalan, iranska feministička aktivistica, dobila je početkom 2008. godine švedsku nagadu Olof Palme. Iranske vlasti su joj zabranile odlazak u Švedsku da je primi. Nagradu je u njeno ime primila njena sestra, koja je u svom govoru izjavila:

I ja sam svjesna da ću, primajući ovu nagradu, kod kuće biti izložena većim pritiscima i optužbama.

Smatram da ukazivanje ove časti meni ne predstavlja samo čin potvrde pojedinačnih borbi aktivistica za ženska prava u Iranu, već i priznanje za kolektivno djelovanje ženskog pokreta, kao i drugih društvenih pokreta u Iranu. Dodjela ove nagrade pokazuje da su naponi onih koji rade na odbrani jednakih prava i sloboda u Iranu, uprkos mnogim usponima i padovima koje njihova borba podrazumijeva, te patrijarhalnim preprekama, zaista bili efikasni.

I da, danas je naš zahtjev za pravdom odjeknuo u međunarodnoj zajednici³⁴.

Ja mislim da mi javnost moga rada pruža zaštitu. Vlasti mi neće otvoreno naškoditi, jer se boje međunarodnih reakcija. Ne žele da imidž Tunisa bude ukaljan. Zato intenziviraju praćenje i prate komunikacije, zato što vlada želi da održi privid reda.

- Braniteljica ljudskih prava, Tunis

Korist od javnog djelovanja se, međutim, mijenja sa promjenom političkog konteksta, kada se državni i nedržavni akteri manje brinu za međunarodne reakcije. Naprimjer, druga aktivistica u Tunisu je kazala:

Ja sam javna aktivistica, ona koja je poznata u javnosti. To me čini ranjivijom, ali mi je [u prošlosti] pružalo veću zaštitu.

Prije, kada sam znala da imam nešto, privukla bih pažnju na to. Zbog toga policija nije vrijeđala i tukla ljude kada sam ja u blizini, jer je znala da bih pozvala međunarodne medije.

Međutim, sada javno tuku svakoga.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Međunarodni odnosi

Međunarodne organizacije, grupe koje se bave ljudskim pravima, donatori, mreže solidarnosti, humanitarne organizacije, institucije i vlade, sve imaju ključnu ulogu u zaštiti braniteljica ljudskih prava. Braniteljice to znaju i strateški rade na izgradnji i korištenju ovih odnosa.

Naša organizacija postiže međunarodne uspjehe. To je važno, jer upozorava vladu i govori joj da su u nju uperene oči svijeta. To čuva sigurnost žena.

- **Anonimna braniteljica ljudskih prava, Liga de la Mujeres Desplazados, Kolumbija**

Međunarodne organizacije koje se bave ljudskim pravima nam pružaju veliku podršku. One su pokretale kampanje nakon svakog talasa represije, pišući pisma našim zvaničnicima.

To je imalo efekta.

Čak je navelo Borisa Tadića, predsednika, da razgovara sa nama, ali on nikada nije dao javnu izjavu o tome. Neke ambasade koje su ovde su aktivnije po tom pitanju od ostalih. Mi njima redovno pišemo i njihova podrška je važna.

- **Sonja Biserko, Srbija**

Međunarodna podrška za braniteljice ljudskih prava u Kolumbiji

Luz Marina Monzón opisuje odnos između branitelja i braniteljica ljudskih prava i međunarodne zajednice kao ključnu strategiju zaštite.

"Pokret za ljudska prava u Kolumbiji je započeo proces trajne, stalne i uhodane razmjene informacija sa međunarodnim organizacijama kada su u pitanju kršenja prava i napadi na braniteljice ljudskih prava u zemlji, koji predstavljaju prepreke legitimnom radu na odbrani ljudskih prava.

Ovaj proces se nastavlja, a njegov rezultat je i to što je nekoliko organizacija koje se bave ljudskim pravima vladi dalo systemske preporuke o mehanizmima koji su potrebni za garanciju legitimnog rada braniteljica ljudskih prava.

Angažovan je veći broj poznatih međunarodnih i regionalnih kancelarija. Među njima su Komisija za ljudska prava Ujedinjenih nacija, Interamerička komisija za ljudska prava, te posebni izvjestitelji UN-a za mučenja i vansudska, proizvoljna i masovna pogubljenja. Sve ove kancelarije su objavile deklaracije i preporuke za kolumbijsku vladu o odgovarajućim mjerama zaštite braniteljica ljudskih prava.»

- **Monzón, L.M. (2005) Four: Governmental and non-governmental strategies for the protection of women human rights defenders in Columbia, str. 63.**

Čvrsti dokazi

Pojedine braniteljice ljudskih prava su nam kazale da koriste lične karte koje su izdale međunarodne organizacije za solidarnost. Ove kartice su neprocjenjive u dokazivanju potencijalnim napadačima da braniteljica ljudskih prava ima podršku međunarodnih aktivista i da zbog toga treba da je ostave na miru ili će međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava intervenirati u njeno ime. Organizacija Front Line je napravila zvanične lične karte za braniteljice ljudskih prava kao praktično sredstvo koje će im osigurati bezbjednost. Lične karte djeluju i kao oblik 'aktivističke akreditacije' i kao dokaz međunarodne solidarnosti.

Prema podacima organizacije Front Line, naoružani akteri koji žele da upotrijebe nasilje ili da nezakonito zatvore braniteljice ljudskih prava će možda dvaput razmisliti ako znaju za moguće posljedice napada na međunarodno priznatu aktivisticu. Lična karta Front Linea sadrži najnovije praktične sigurnosne mjere, kao i sliku i potpis braniteljice, naziv i kontakt podatke Front Linea i imena članova Upravnog vijeća Front Linea. Pored toga, naglašava da ova organizacija ima savjetnički status pri Ekonomskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih nacija.

Mi smo nedavno bili u Španiji gdje smo se sastali sa službenicima Ministarstva inostranih poslova i baskijskim parlamentom. To je radi zaštite, jer što je naša aktivnost poznatija, to smo sigurnije.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Mi obavještavamo Komisiju za seksualno nasilje ili MONUC (Misiju Ujedinjenih nacija u Demokratskoj Republici Kongu) o prijetnjama koje dobijamo.

- Adele Murughuli, SOFEPADI, DR Kongo

Čak i ako nemate veze za koje tvrdite da ih imate, malo preuveličavanja može mnogo pomoći u otklanjanju prijetnji. Kada se jedna braniteljica ljudskih prava spremala na povratak kući iz privremenog egzila, rečeno joj je da prekine sa aktivizmom ili će se suočiti sa posljedicama:

Lokalna policija mi je dala ultimatum: 'Možeš se vratiti ako ćeš organizovati izložbe ručnih radova koje su napravile žene, ali moraš zaboraviti na priče o suočavanju sa prošlosti i nagovaranje žena na feminizam.' Ja sam slagala, veoma rastegla istinu, i kazala: 'Ja se vraćam kući, a sve evropske institucije će biti obaviještene, kao i Amnesty i druge međunarodne nevladine organizacije. Već imam podršku svih članica Evropskog parlamenta.'

Prvo što sam uradila kada sam se vratila jeste da sam kontaktirala OSCE [Organizaciju za bezbjednost i saradnju u Evropi]. Upitala sam ih koliko žena prati događaje u našoj zemlji i dobila spisak. Pozvala sam sve ove žene na sastanak i ispričala im svoju priču. Napravili smo strategiju da one pričaju o meni.

Tako, naprimjer, kada god bih imala sastanak sa vlastima, španska kolegica bi uvijek pitala: 'Gdje je ona aktivistica koja je naša prijateljica?'

To vam daje neku vrstu imuniteta i navodi ih da misle da ste važniji nego što stvarno jeste. A to daje sigurnost.

Kada sam vidjela da nas prate dvojica policajaca u civilu, rekla sam im: 'Strane ambasade će okriviti predsjednika za sve što se desi meni ili mojoj porodici, pa makar to bilo samo maltretiranje na ulici, našeg predsjednika će okriviti sve strane ambasade.'

To su strategije koje su mi spasile život.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Zadržavanje ispod radara

Ženska ljudska prava čine da ono što je skriveno izađe na vidjelo. Braniteljice ljudskih prava rade na suočavanju sa prošlošću, otkrivanju laži, imenovanju krivičnih djela i počinitelaca i pronalaženju nestalih. One svjedoče i štite svjedoke.

Da bi otkrile istinu, žene često moraju raditi bez izazivanja pažnje, van fokusa javnosti. Takozvano zadržavanje ispod radara, kao i sve strategije, ima svoje prednosti i mane, ali često pomaže braniteljicama ljudskih prava da prežive i da budu aktivne i efikasne.

Mi ne reklamiramo svoj rad.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Mi otvoreno govorimo o [određenoj organizaciji] samo kada se radi o velikom slučaju i kada nas ispituje veliki broj policajaca.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Mi svoj rad ne izlažemo javnosti, ali privlačimo veću pažnju javnosti, po potrebi, radi zaštite.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

***... Gotovo sve
braniteljice ljudskih
prava su veoma oprezne
u komuniciranju jedna
sa drugom i sa
vanjskim svijetom.***

U DR Kongu refren koji stalno ponavljaju gotovo sve aktivistice koje rade protiv nasilja od početka rata jeste da javni rad nije opcija:

Mi moramo raditi inkognito na ovim problemima.

Prije rata nije bilo potrebe za skrivanjem. Žalbe nikada nisu rješavane, ali smo se mogle otvoreno žaliti. Sada je rad kojim se bavim veoma tih. Zbog toga nijednu aktivnost nije moguće dovesti u vezu sa mnom.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Mi ne radimo otvoreno. Ali, na nekim sudovima nas prepoznaju i u opasnosti smo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Mi dokumentujemo slučajeve seksualnog nasilja, ali ih ne prijavljujemo. Ne zagovaramo otvoreno, niti govorimo otvoreno o svom radu. Ako braniteljica otvoreno progovori, ne može tu živjeti duže od dva mjeseca. Bude prisiljena da ode.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Neprivlačenje pažnje javnosti na svoj rad može značiti distanciranje od ljudi sa kojima radite:

Kada nas posjete žrtve seksualnog nasilja, potrudimo se da ne budemo viđene zajedno.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Kada su povratnice iz sela gdje smo radile željele da dođu u grad, bile su obučene u tradicionalnu odjeću bosanskih muslimanki, pa je bilo jasno da su etnička manjina. Jedna povratnica, Nezira, kazala nam je: 'Ako vas sretnemo u gradu, nemojte nas pozdraviti, mogle biste zbog toga imati problema.'

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Most, BiH

Pojedine grupe braniteljica ljudskih prava uspijevaju da rade javno, ali štite osoblje tako što imaju glasnogovornicu organizacije:

[Mi imamo posla sa] pretnjama prema organizaciji, a ne prema pojedincima unutar organizacije. Zbog toga imamo jednu osobu koja je odgovorna za odnose s javnošću. Ona nikada ne govori o konkretnim slučajevima i ne radi direktno sa strankama. To je strategija da bi ostalo osoblje bilo 'neuočljivije'.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Srbija

Mi imamo strategiju po kojoj odabiremo jednu osobu kao svoju glasnogovornicu, nekoga ko govori jezik i ko može govoriti u ime svih nas.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Drugi način je strateško planiranje svojih javnih akcija:

Mi [LGBTIQ osobe] želimo da budemo vidljivi.

Tako smo ove godine [2006], za vrijeme svog festivala, izašli vani u 6 časova ujutro i bili na ulicama da pokažemo da postojimo.

Ali, izašli smo vani rano ujutro kako im ne bismo dali priliku da nas ubiju.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Queer Beograd, Srbija

Konačno, gotovo sve braniteljice ljudskih prava su pažljive u komuniciranju jedna sa drugom, te sa vanjskim svijetom:

Uveče razgovaramo o svom radu preko telefona, koristeći šifrirane riječi, a telefonski brojevi članica mreže su uvijek pohranjeni kao šifre, a ne kao imena.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Nemamo kontakt preko e-maila, telefona ili pošte. Jedino fizički šaljemo poruke, preko ljudi od povjerenja.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Koristimo opšte e-mailove, npr. Hotmail, i PGP šifrovanje. U svom radu pazimo na sigurnost izvora informacija, a nakon toga na sigurnost samih informacija.

- Anonimna burmanska novinarka, Tajland

Sigurne komunikacije: izvori podataka

Front Line je, zajedno sa firmom Tactical Technology, objavio praktični paket softvera i materijala za obuku za braniteljice ljudskih prava, pod nazivom "NVO u kutiji: izdanje posvećeno sigurnosti» (*NGO in a Box: Security Edition*), kao i priručnik "Digitalna sigurnost i privatnost za braniteljice ljudskih prava» (*Digital Security and Privacy for Human Rights Defenders*).

Više podataka možete dobiti na: <http://security.ngoinabox.org/> i <http://info.frontlinedefenders.org/manual/en/eseccman/index.html?q=manual/en/eseccman/>.

U pojedinim zemljama, braniteljice ljudskih prava tokom razgovora imaju ugašene mobitele i izvađene baterije. Stekle su naviku da se obraćaju uglu sobe i da govore laskave stvari o svojoj religiji ili nacionalnoj politici. Za svaki slučaj.

- Vahida Nainar, Indija

Ja znam da se moj telefon prisluškuje, tako da koristim svoje pozive novinarima i drugim organizacijama da to javno kažem.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Svjedočenje

Pitanje javnosti djelovanja se usložnjava kada se radi o dokumentovanju i objavljivanju izvještaja o kršenjima ljudskih prava. Čuvanje dokumenata na sigurnom zahtijeva pažljivo, strateško planiranje.

Mnoge organizacije smanjuju na minimum posljedice pljenidbe ključnih svjedočanstava tako što čuvaju kopije van ureda: ponekad u inostranstvu, ponekad u domovima drugih ljudi, ponekad u sefovima.

Zaštita dokumentacije je zaštita organizacije. Dokumentacija koju smo imali na Kosovu je oduzeta, ali mi dokumentaciju uvek imamo na nekoliko mesta.

- Nataša Kandić, Srbija

Jedan od načina da sačuvate dokumentaciju jeste da je nikada ne nosite sa sobom:

Mi više dokumentujemo u glavi nego na papiru. Pošto je internet svuda, mi izvještaje šaljemo e-mailom, tako da kada putujemo ne nosimo objavljene štampane materijale.

- Josephine Kavira Malimukona, LSC, DR Kongo

Kada braniteljice ljudskih prava prikupljaju svjedočenja, obično rade timski, jer je to najsigurnije:

Tokom rata je bilo mnogo slučajeva seksualnog nasilja. Ali, pošto su pobunjenici bili jaki, nismo te slučajeve mogli jasno osuditi. Dokumentovali smo slučajeve i predavali informacije organizacijama koje se bave ljudskim pravima, kao što je Human Rights Watch (HRW), koji je objavio "Rat u ratu» (War in War), kazavši da postoji rat pobunjenika, ali takođe i rat protiv žena. Mi smo izvještaj predali vlastima u ime HRW-a, a ne u vlastito ime. To smo uradili da bismo se zaštitili.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Jennine Mukanirua iz DR Konga takođe objavljuje putem partnerskih organizacija i pažljivo barata svim informacijama:

Kako se brinem za svoju bezbjednost? Tako što sam razborita. Ako dobijem informaciju o kršenjima prava, prvo je potvrdim. Moram znati kome ću se javiti prije nego što se oglasim. U suprotnom bi žrtva bila izložena riziku. Zatim obavijestim partnere koji su zaštićeni i koji mogu objaviti informacije, a da se ne izlažu riziku.

Ali, kada se ime organizacije ne nalazi na publikaciji, ona ne dobije priznanje, poštovanje i podršku koji prate publicitet, a to je dio začaranog kruga koji braniteljicu može izložiti riziku. Kada je bavljenje ljudskim pravima žena uspješno i javno, vidljivost i vjerodostojnost koji iz toga proizilaze osiguravaju veću međunarodnu podršku i finansijska sredstva, što, zauzvrat, jača zaštitne mreže:

Dobili smo još finansijskih sredstava da formiramo više grupa u regiji. Naša vjerodostojnost je porasla i povjereno nam je više programa i veća finansijska sredstva.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Women's Association for Marginalized Women (WAM), Nepal

Cijena publiciteta?

Mreža za akciju žena Shana (Shan Women's Action Network SWAN) i Fondacija za ljudska prava Šana (Shan Human Rights Foundation SHRF) 2002. godine su objavile kratak, oštar izvještaj pod nazivom "Dozvola za silovanje: Upotreba seksualnog nasilja od strane burmanskog vojnog režima u tekućem ratu u državi Shan" (License to Rape: The Burmese Military Regime's Use of Sexual Violence in the Ongoing War in Shan State). U izvještaju su detaljno navedena 173 slučaja silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja, kojima je obuhvaćeno 625 djevojaka i žena, a koje su počinile snage burmanske vojske u državi Shan, uglavnom između 1996. i 2001. godine.

Mada je izvještaj predstavljao izvanrednu optužnicu protiv burmanske vlade, SWAN je platio visoku cijenu zbog njegovog objavljivanja:

Izvještaj je privukao veliki publicitet i podršku. Tajlandske vlasti su od nas tražile da zatvorimo kancelariju i da se preselimo, jer su nastali problemi u zvaničnim odnosima između tajlandske i burmanske vlade. Morali smo otići u ilegalu. Čak ni sada ne možemo organizovati vlastite radionice i sastanke, niti pozvati druge organizacije.

- Intervju sa burmanskim braniteljicama ljudskih prava, dokumenti UAF-a o dodjeli donacija

Šta predstavlja ime?

Braniteljice ljudskih prava često uzimaju različite identitete da bi sačuvale svoju sigurnost. To ponekad znači promjenu imena:

Imena često mogu otkriti nečiju nacionalnost, etničko porijeklo, religiju, kastu i rasu. Ako vas ime određuje kao manjinu, možete zbog toga postati meta. Naprimjer, jedna braniteljica ljudskih prava u indijskoj državi Gujarat, gdje su muslimani progonjena manjina, morala je da promijeni svoje ime da bi iznajmila kancelarijski prostor u sigurnom dijelu grada³⁵.

- Vahida Nainar, Indija

Ponekad, da bi zaštitile sebe i svoje porodice, koriste staromodne tradicije koje zahtijevaju od žena da promijene svoje 'djevojačko' prezime kada se udaju ili razvedu.

Dobra stvar je što moja kćerka i ja nemamo isto prezime; ja sam razvedena. Zbog toga je ona sigurnija.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

Ja još nisam razvedena radi zaštite moje porodice. Ljudi ovdje znaju da živim sama, ali takođe znaju da sam još uvijek udata, tako da zapravo ne znaju šta da misle. Ako sam razvedena, svako se može osjetiti slobodnim da mi se udvara i da misli da sam 'kurva'. Sljedeće godine moja kćerka puni 18 godina i možda ću se tada razvesti.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Balkan

U Srbiji, mada homofobija sprečava većinu branilaca LGBTIQ osoba da se javno deklariraju, poneki izbjegavaju nasilne prijetnje korištenjem modernih izraza.

Mlađe lezbejke koriste izraz 'queer' umesto lezbejka. U Srbiji niko ne zna šta je to, tako da ga mogu koristiti kao masku u ovom homofobičnom društvu.

- Lepa Mladenović, Srbija

U Kolumbiji braniteljice ljudskih prava koje su lezbejke, u ruralnim područjima za svoju sigurnost se brinu tako što kriju svoj seksualni identitet:

Za mene i druge lezbejke, sigurnost je stvar viđenja. Mi se jednostavno ne osjećamo sigurnim. Moramo da usvojimo određene operativne norme koje nas čine neuočljivim.

Naprimjer, ako idemo u ruralna područja, ne otkrivamo svoj seksualni identitet.

Prisustvo paravojnih snaga, dopunskog oblika vojske, ogromno je. Oni su nevjerovatno netolerantni. To je mjera opreza koju smo razradili.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Na Tajlandu, burmanske braniteljice ljudskih prava svakodnevno kriju svoje etničko porijeklo:

Kada tražimo da iznajmimo kancelarijski prostor, pitaju nas da li smo Lahu sa Tajlanda ili iz Burme, a ako odgovorimo da smo iz Burme, nismo dobrodošle. Kada govorimo na svom jeziku, moramo da šapućemo. Moramo paziti kako govorimo i kako se oblačimo i, generalno, moramo paziti da se ne ističemo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tajland

Mada promjena jezika koji se koristi ili skrivanje svog pravog identiteta često predstavljaju korisne sigurnosne strategije, i one mogu imati svoju cijenu:

U posljednje vrijeme nemamo puno problema u radu.

Kao sa Almom (jednom od aktivistica). Ranije nismo smjele da pominjemo njeno ime na ulici. Postala je Nela (srpsko ime).

Kada smo prvi put otišle u Goražde prije oko devet godina, glasno smo uzvikivale njeno ime. Za nju je bilo veliko olakšanje da čuje svoje pravo ime!

- Dubravka Kovačević, Most, BiH

Gay muškarci ovdje postoje u društvenom smislu. Međutim, kao takvim, veća je mogućnost da budu izloženi zločinima iz mržnje. Ženama je lakše da sakriju svoje odnose. Ali, ako ne postojite u društvenom smislu, kako onda možemo govoriti o pravima?

- Camilla Esguerra Muelle, Kolumbija

Promjena identiteta vas može zaštititi, ali ne mora značiti da mijenjate ono što jeste u svojoj biti:

Šetajući ulicom, ljudi (muškarci) mogu prići i govoriti stvari kao: 'Kada bih te jebao tri sedmice, ne bi više bila lezbejka.' Mogu li ja ovde biti slobodna? Dobijem svoju porciju govora mržnje samo šetajući ulicom.

Kada sam bila u velikom strahu, razmišljala sam o tome šta mogu da uradim, pa sam promenila frizuru.

Ali nisam promenila sebe.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Umjetnost prerusavanja

Ponekad se žene bave ljudskim pravima u tajnosti, kao nastavnice, propovjednice, humanitarne radnice ili seljanke.

U BiH, grupa interno raseljenih žena je u Višegradu, izuzetno nacionalistički nastrojenom gradiću, formirala organizaciju po imenu Most. Uprkos napetoj klimi, žene koje su radile u Mostu su odlučile da se usmjere na osjetljivo pitanje prava na povratak raseljenih etničkih manjina. Da bi sačuvale sigurnost, kada su putovale van Višegrada, uzimale su 'neutralni' identitet humanitarnih radnica.

Kada smo počele da radimo sa povratnicima, u gradu nismo mogle reći da idemo u muslimanska sela. Pretvarale smo se da smo humanitarne radnice.

U pojedinim situacijama, jednostavno su se pravile blesave:

Odmah pored našeg prvog prostora se nalazila pravoslavna crkva. Morale smo da se pretvaramo da smo neuke: 'Mi smo samo domaćice koje se sastaju radi pletenja i kuhanja.' Način na koji smo se pobrinule za vlastitu sigurnost je bio da se ponašamo kao neuke žene.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Most, BiH

Ponekad braniteljice ljudskih prava koriste religiju kao paravan za obavljanje svog posla:

Kada idem na teren, pretvaram se da sam propovjednica koja obavlja crkveni posao. Dok propovijedam, radim i svoj pravi posao.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Kada su članice naše organizacije u Burmi, predstavljaju se kao vjernice i to koriste da govore o situaciji u kojoj se nalaze žene u toj državi.

Inače, ako progovoriš, sljedeći dan ideš u zatvor.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Druge braniteljice ljudskih prava su zaštićene u akademskom svijetu:

Moja strategija nije da koristim medije, niti da se veoma eksponiram, već da budem više u akademskom prostoru i prostoru odlučivanja.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Umjesto uzimanja drugog identiteta, neke se jednostavno utope u okolinu kao kameleoni:

U vrijeme krize, kada me pritvore i ispituju, pokušam da se koncentrišem samo na to da se pretvaram da sam seljanka.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Lahu Women's Organisation, Burma/Tajland

Idemo bez putnog naloga, pretvarajući se da smo na porodičnom putovanju.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Putujem u pohabanoj odjeći da bih ličila na seljanku.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Na pojedinim mjestima ne nosimo majice koje pokazuju da smo aktivistkinje. Oblačimo se kao lokalni ljudi i uspostavljamo prijateljske veze sa ljudima.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, PFENDE, DR Kongo

Uljepšavanje

Ponekad, kada teme kojima se bave braniteljice ljudskih prava izazivaju kontroverze, one ih samo predstave u prihvatljivijem obliku. U Nepal, dovođenje u pitanje imovinskih prava je shvaćeno kao prijatna hindu religiji. Odgovor Sapane Pradhan Malla je bio da se ovdje radi o dovođenju u pitanje društvenih struktura, a ne religijskih ubjeđenja.

Suočile smo se sa velikim izazovima kada smo pokrenule pitanje imovinskih prava. Mnogo smo kritikovane zbog rada na tome i dobile smo mnogo anonimnih prijetećih poziva. U to vrijeme, Hindu federacija (Hindu Federation) se takođe počela buniti protiv našeg pokreta i naših zahtjeva. To je za nas bilo veoma zastrašujuće.

I tako smo, umjesto toga, kazale da dovodimo u pitanje društvenu strukturu i nismo koristile izraz hindu religija. Nismo željele da ih uvrijedimo. Pored toga, ne koristeći riječ hindu, implicirale smo da i budistkinje i muslimanke trebaju imati ova prava.

Dakle, ponekad moramo strateški razmišljati o tome kako da vodimo vlastiti pokret.

- Sapana Pradhan Malla, Nepal

U Srbiji, nakon propalog Pride festivala 2001. godine,³⁶ braniteljice ljudskih prava su razradile novu strategiju djelovanja, koristeći kulturu, umjetnost i zajedničku temu za uspostavljanje sigurnog prostora za LGBTIQ aktivizam:

Ljudi su 2004. godine želeli da organizuju još jednu Pride paradu. Zbog toga smo razgovarali o tome šta znači biti queer u Srbiji. I odlučili smo da organizujemo svoj prvi festival u maju 2005. godine, da omogućimo ljudima da imaju prostor i da se osećaju sigurnim.

Upotrebili smo kulturu kao strategiju za pokretanje ovog pitanja.

Festival smo nazvali 'Zaustavite nasilje na ulici' da ne bismo posebno izdvajali queer teme. Nije bilo pravo vreme da se razgovara jedino o pravima lezbejki; ovom akcijom smo obuhvatili nasilje protiv svakoga. Došlo je puno ljudi da nas podrži, a i 2006. godine³⁶ je došlo puno ljudi. Razlog za to je što ne zatvaramo vrata pred drugačijim temama. Imamo feministički pristup, koji uključuje protivljenje ksenofobiji, homofobiji itd.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Ponekad, one pakovanje jednostavno učine neprivlačnim.

U pojedinim selima, muževi su željeli da znaju šta se događa na našim sastancima [sa ženama]. Tri godine smo pokušavale da nađemo način da se sastanemo sa ženama bez ometanja od njihovih muževa, da ne bi i oni tamo došli. Pokušale smo nekoliko stvari, a onda smo došle na ideju kuhanja.

Zamolili smo muževe da pomognu, ali bilo im je nepojmljivo da rade bilo šta što ima veze sa kuhanjem. I tako su otišli. A mi smo mogle nastaviti sa sastankom.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Most, BiH

Jedna od njihovih strategija je bila da nastave da kuhaju, prave odjeću i rade druge stvari koje rade žene. U isto vrijeme, pomažemo ženama da shvate realnost svoje situacije i svoja prava.

- Emerita Patinio Acue, Kolumbija

Kada se sastanemo, zajedno obrađujemo zemlju, a to vrijeme koristimo i da razgovaramo o kršenjima prava.

- Josephine Kavira Malimukona, LSC, DR Kongo

Zadržavanje mobilnosti

Braniteljice ljudskih prava jako paze kada i kako putuju. Slobodu kretanje nikada ne uzimaju zdravo za gotovo. Snagu nalaze u brojnosti:

Prošle godine, jedan čovek je pronašao našu kancelariju; lupao je na vrata... i to je bilo neprijatno. Nakon toga smo počele da naveče zajedno izlazimo iz kancelarije, a ujutro smo se sastajale na uglu i sve zajedno dolazile u kancelariju. To smo radile nekoliko meseci.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, ASTRA, Srbija

Krećemo se u velikim grupama.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Puerto Asis, Kolumbija

Braniteljice ljudskih prava u mnogim zemljama putuju sa drugim ženama ili sa muškim članovima porodice, prijateljima ili kolegama.

Mi u Lari nikada ne idemo same na neki događaj. Uvijek nas je barem dvije. Uvijek dajemo snagu jedna drugoj i držimo se zajedno.

- Lara, BiH

Kada idemo u barrio (kvart), žene izlaze da nas dočekaju i da nas prate.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, OFP, Kolumbija

Mi naše probleme rješavamo timski, a ne same. Imamo i nekoliko muškaraca koji podržavaju naš rad i oni su nas pratili kada smo rješavali određene probleme.

- Sarita Devi Sharma, Saathi, Nepal

Ne postoji zaštita za braniteljice ljudskih prava. Moraju nas pratiti muškarci, kao oblik zaštite.

Prijećeno mi je, naročito kada idemo na sud. Zbog toga me moraju pratiti muškarci. Ako odem sama, prihvaćće me i saslušaćće me, ali neće ozbiljno shvatiti problem. Neudate žene se naročito smatraju nepouzdanim i tretiraju se kao osobe lošeg karaktera.

- Betty Koumba, CJP, DR Kongo

Žene idu u sve krajnosti da bi osigurale slobodu putovanja. Žene iz nepalskog Udruženja žena za marginalizovane žene (Nepal's Women's Association for Marginalized Women) znale su da postoji samo jedan način da se oslobode izolacije, a to je da to same urade:

Mi dolazimo iz sela koja su bila veoma izolovana i zanemarena. Nije bilo nikakvih razvojnih projekata i vlasti nisu imale nikakve planove da okončaju izolaciju ovih sela. Nije postojao nikakav način da tamo slijeću avioni.

Zato smo se mobilisale i same raščistile polja. Obilježile smo to područje i napravile pistu da omogućimo slijetanje aviona. Željele smo da pokažemo snagu žena i da prekinemo svoju izolaciju, da naša sela budu pristupačna ljudima izvana. Bilo nam je stalo da osiguramo razmjenu roba, ideja i usluga, da im omogućimo ulazak i izlazak iz ovog područja.

Vlasti su bile impresionirane našim naporima i okružni zvaničnik je pojačao naša obilježja zvaničnim barikadama i utvrdio područje da bi se napravio stalni aerodrom. Avioni tamo slijeću dan danas.

Snalazljivke koje rizikuju

U gotovo svakom društvu postoji priča o varalici, legenda o boginji ili bogu (kao što su Brigid - keltski, Loki - norveški, Eshu - joruba, Hermes - grčki), o smrtniku (kao što je Šeharzada, dvorski lakrdijaši, slavenske 'lude') ili o životinji (kao što je zec, lisica, kojot, gavran). Oni koriste različite vrste varki za iskrivljavanje stvarnosti i predodžbi. Oni mijenjaju svoj izgled, pričaju priče, ponašaju se blesavo i koriste humor, zagonetke ili mađioničarske trikove da odvuku pažnju. Ili jednostavno zadrže ozbiljan izraz lica usred haosa. Često ih obožavaju kao svete, zato što plemenita varalica dovodi u pitanje granice i pomaže ljudima da shvate važne istine koje inače ne bi mogli prihvatiti.

Braniteljice ljudskih prava su najmudrije varalice današnjeg vremena. Njihove strategije uključuju smijeh, ples, pjevanje, šarenu dugu, cvijeće, tišinu, umjetnost, kulturu, plaštove i prerusavanje.

Kada se suoče sa vojnikom ili naoružanim uljezom, one mogu odmah da prizovu strategiju zaštite pričajući bajku uz pokeraški izraz lica. Pozivajući se na prijateljstvo sa najuticajnijim aktivistima za ljudska prava u zemlji ili na rodbinu u obližnjem selu. Govoreći: 'Moje kolege će se vratiti svakog časa', 'Zovem ministricu za ženska prava', 'Policija je na putu ovamo'. Simulirajući bolest ili mjesečnicu. Preuveličavajući međunarodne veze ili ih potpuno negirajući.

Koristeći varljivo jednostavne, blage i neprijeteće, ili drske, besramne laži, braniteljice ljudskih prava mijenjaju naš svijet.

Državna zaštita

Što se tiče zaštite koju pruža država, neke braniteljice ljudskih prava je zahtijevaju, neke je koriste oprezno, a neke je u cijelosti odbijaju.

Evo jednog paradoksa: države su, prema zakonu, obavezne da štite braniteljice ljudskih prava, ali često su upravo predstavnici vlasti najveća prijetnja braniteljicama ljudskih prava. Razlog za to je što su oni ili direktni počinioci kršenja ljudskih prava ili saučesnici u zlostavljanju koje čine nedržavni akteri: kao što su mreže organizovanog kriminala, religijske institucije ili paravojne snage.

Za mnoge žene, dakle, traženje zaštite od države bi samo išlo na ruku vlastima koje im se suprotstavljaju, kako je objasnila Julieta Duque, na osnovu ličnog iskustva:

Nakon povratka u Kolumbiju 2006. godine, imala sam zaštitu države, koja se sastojala od oklopnog vozila i jednog nenaoružanog tjelohranitelja. U tom periodu sam otkrila da tjelohranitelj, navodno pouzdan i sa preporukama, ali plaćen od Departamento Administrativo de Seguridad (DAS) [tajne policije u Kolumbiji], zapravo podnosi obavještajne izvještaje o mom radu, o pojedinim sastancima i o mojim razgovorima.

Ti izvještaji su sadržavali lažne podatke i optužbe ne samo protiv mene, već i protiv Fondacije za slobodu štampe (Foundation for the Freedom of the Press). Kada sam upitala DAS o ovoj situaciji, odgovorili su da svi tjelohranitelji moraju da dostavljaju izvještaje o svom radu. Ali, izbjegli su da odgovore na moja pitanja o lažima i lažnim optužbama protiv mene.

Nakon toga, odlučila sam da odbijem zaštitu države, zbog licemjerstva zaštitnih mjera, koje su zapravo postale sistem praćenja mog cjelokupnog života.

**- Claudia Julieta Duque, novinarka i braniteljica ljudskih prava,
Kolumbija**

***Zašto bih imala zaštitu
države? To bi bilo kao
da Drakulu zadužite da
upravlja bankom krvi.***

**- Berenice Celeyta
Alayón, Kolumbija**

U Alžiru, jedna braniteljica ljudskih prava je ponovila Claudijine optužbe da je zaštita koju pruža država jednostavno drugi mehanizam praćenja od strane države.

Ja se nikada ne bih žalila [državi]. Moje komšije mi kažu kada me neko posmatra. Ne postoji zaštita od države i ne dolazi u pitanje da se uopšte zatraži. Ova policijska država mi ne pomaže, ona me posmatra. Ne vjerujem im, kada bih zatražila pomoć, samo bi me još više posmatrali.

U zemljama u kojima su u toku sukobi, diktatorske države su često mlade, slabe i korumpirane, te u svojoj osnovi povezane sa oružanim grupama i organizovanim kriminalom. U takvoj situaciji vlada nekažnjivost; braniteljice ljudskih prava koje se usude da dignu glas protiv takvih režima su im direktno suprotstavljene.

Kao braniteljice ljudskih prava u vremenu tranzicije u postkonfliktom društvu, treba da preuzmemo odgovornost za ono što odaberemo da radimo. Ne smemo verovati da ćemo biti zaštićene. U postkonfliktom društvu ne postoji vladavina prava. To je ono za šta se mi borimo.

Ne očekujem od policije da me zaštiti. Ali, želim da zaštiti svedoke.

- Nataša Kandić, Srbija

Žene u crnom su nepopustljive u tome da nikada neće prihvatiti podršku sadašnjih srbijanskih vlasti i vjeruju da zaštita države ugrožava njihovo osoblje i njihov rad:

Ne očekujem od države da nas zaštiti. Ona je glavna pretnja našoj sigurnosti.

Ona nudi lažnu zaštitu na protestima. Policija koja dođe sa punom zaštitnom opremom i stoji između aktivistkinja i publike ... samo nas odvaja od šireg društva.

To nije zaštita; to je nešto potpuno drugačije. To je policijska strategija koja je ostala nakon Miloševićevog vremena. Oni pokušavaju da nekako pokažu da mi radimo nešto opasno. Time nas čine i manje uočljivima.

Mi ne vjerujemo u zaštitu države.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Puerto Asis, Kolumbija

Pojedine grupe zahtijevaju zaštitu od strane države, ali pod vlastitim uslovima:

Mi smo razgovarale [o svojoj situaciji] sa vlastima, koje su odlučile da nam treba zaštita. Vlasti su predložile da uvedemo željezna vrata sa elektronskim upravljanjem, blindirana vozila i naoružane tjelohranitelje. Mi smo odbile, kazavši da želimo preventivnu, a ne reaktivnu sigurnost.

Vlastima nije bilo jasno kako mi [OFP] možemo željeti zaštitu bez oružja. [Ali, na kraju su se složili] i napravili specijalna vrata i osigurali vozila bez zatamnjenih stakala i tjelohranitelje bez oružja.

Tako nismo dozvolile državi da militarizuje naše javne događaje i naše urede. Zahtijevale smo zaštitu, bez militarizacije našeg prostora.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, OFP, Kolumbija

Biljana Kovačević-Vučo iz principa zahtijeva zaštitu od države zato što je posao države da štiti svoje građane, naročito braniteljice ljudskih prava. Ona i njena organizacija YUCOM [Komitet pravnika za ljudska prava, Srbija] insistiraju na takvoj zaštiti, čak i ako ne vjeruju da će je dobiti.

Važno je zahtevati podršku i bezbednost od mehanizama koji postoje za to da je pruže!

- Biljana Kovačević-Vučo, YUCOM, Srbija

Slično tome, u Kolumbiji, Patricia Guerrero vjeruje da se kod korištenja zaštite države radi o tome da se istakne odgovornost. Da li će ta zaštita biti efikasna ili ne, manje je važno od toga da garantuje da će vlasti biti pozvane na odgovornost ako ona bude napadnuta:

Prijetnje protiv nas su počele kada smo počele da radimo na gradu žena. Prvo je meni zapriječeno. Borila sam se za svoju zaštitu i govorila da su vlasti odgovorne za moju zaštitu. Predstavnici vlasti su rekli; 'Da, zaštitimo te ali prvo moraš dokazati postojenje prijetnji protiv sebe.' Državna služba bezbjednosti je provela istragu da utvrdi 'stepen' prijetnji prema meni. Imam posla sa srednjim stepenom prijetnji, tako da su mi dali auto, radio-stanicu i tjelohranitelja za mene. To je bilo smiješno, jer sam ja željela bezbjednost za svoju organizaciju, ali to nije bilo moguće dobiti.

Vjerujem da su vlasti i država odgovorni za moju bezbjednost. Ako mi se nešto dogodi, moja porodica se može obratiti državi i zahtijevati da zna šta mi se dogodilo.

- Patricia Guerrero, Kolumbija

Stvaranje sigurnih prostora

Radna mjesta braniteljica ljudskih prava nisu prosto kancelarije. To su prostori gdje se one sastaju, donose strategije, planove, te rade i odmaraju se. To su prostori gdje one čuvaju istinu, dokumente koji sadrže svjedočanstva: imena, datume i mjesta, priče o kršenjima prava. To su takođe i prostori gdje one podržavaju i štite druge žene.

Iz svih ovih razloga, širom svijeta, mnoge ženske organizacije su veoma oprezne u načinu na koji brane te prostore. Na Tajlandu, malo je burmanskim aktivističkih grupa koje će otkriti adresu svoje kancelarije. Slično tome, na Balkanu, nekoliko grupa ne stavlja ime svoje organizacije na vrata (niti blizu njih), dok nijedna LGBTIQ grupa ne objavljuje javno svoju adresu:

Kao mera bezbednosti je i to da Labris i druge lezbejske/gay organizacije nikada nigde ne pišu svoju adresu. A ako i dobijete adresu, ime organizacije nije vidljivo na vratima.

- Lepa Mladenović, Srbija

Sigurnosne kamera su dobro sredstvo koje odvraća potencijalne uljeze i bilježi eventualne napade:

Imamo sigurnosnu kameru na ulaznim vratima zgrade. Tri dana uzastopno smo viđali policajce iz specijalne jedinice ispred zgrade, kako gledaju imena koja su vani navedena, [tražeći] da li se pominje ime ASTRA. Zabeležili smo podatke o policajcima i poslali ih svim policijskim stanicama u Beogradu.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, ASTRA, Srbija

Nakon što dođete do vrata, tu je sljedeći nivo zaštite:

U prijemnoj sobi kancelarije, posjetioci treba da navedu razlog za posjetu. Ako nije jasan, mi ih nećemo primiti.

- Sylvie Biruru, PAIF, DR Kongo

U kancelariji nikada nemamo vidljive stvari koje otkrivaju naš rad.

- Justine Masika, SFVS, DR Kongo

U većini zemalja, žene koje vode krizne centre i skloništa obično idu korak dalje da bi osigurale i zaštitile te lokacije:

Samo troje zaposlenih zna lokaciju našeg kriznog centra. Njegovo postojanje nikada nije javno objavljeno, za njega se zna jedino prenošenjem usmenih informacija.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Fizička zaštita

Braniteljice ljudskih prava koriste niz strategija za zaštitu svojih kancelarija, svojih domova i samih sebe. Ponekad vas čuva ono što nosite na sebi:

Jednog dana dok sam bila na putu, naletila sam na vojnika koji je želio seks. Rekla sam mu da imam mjesečnicu. Tražio je da mu pokažem. Dotakao me je i osjetio uložak. Žene nose uloške kada putuju, na terenu, čak i ako nemaju mjesečnicu. Povjerovao mi je i pustio me, ali tek nakon što sam mu dala novac za pivo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, DR Kongo

Čak i sada mogu biti uhapšena. Bilo koji događaj da se organizuje, oni pretpostave da su to uradili Gégé i SOFAD. Nazovu i insistiraju da sam to ja.

Nikada nisam sigurna kada ću biti pritvorena ili zamoljena da se popnem u kamion. Zbog toga uvijek nosim pantalone, a ne suknju. To je jedna od mojih zaštitnih mjera.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Pojedine braniteljice ljudskih prava smatraju pse čuvare efikasnim:

Kupila sam dva psa. Živim zajedno sa kćerkom, pa su psi moja zaštita. Jednog dana, dok sam gledala televiziju, u kuću je došao pijanac. Pas ga je primijetio i krenuo na njega. On je tvrdio da je samo pogriješio, ali nisam bila sigurna. Muž jedne žrtve nasilja u porodici je došao i prijetio mi u vlastitoj kući. Htio je da uđe, ali su ga psi uplašili. Psi su jako dobri, ni policija ne smije da uđe.

- Dubravka Kovačević, Most, BiH

Obuka iz samoodbrane

je dobra da budete jači

i da se ne bojite; da

napravite strategiju da

ojačate svoje telo, da

možete da idete vani i

da radite na ulici.

Želim da idem po

školama i da učim

devojčice da imaju

pravo na zaštitu vani

na ulici, jer nas uče da

je naše telo na usluzi

drugima. Moramo

naučiti da naše telo

pripada nama.

- Zoe Gudović, Queer Beograd,
Srbija

Ponekad, živi štit nudi najbolju zaštitu:

Pripadnici Međunarodnih mirovnih brigada (Peace Brigades International) živjeli su u kućama žena i pratili su nas radi zaštite. Pratioci iz Mirovnih brigada dolaze iz različitih zemalja. Iza svakog od njih stoji ambasada koja ih podržava. Dakle, kada sa sobom povedete pripadnika Mirovnih brigada, to je kao da imate ambasadu iza sebe.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Druge braniteljice ljudskih prava unajmljuju profesionalne čuvare radi bezbjednosti. To je nezahvalna odluka, naročito ako su čuvari naoružani. Prvo, to je u suprotnosti sa feminističkim principima bezbjednosti da oružje samo povećava nesigurnost. Drugo, komplikovano je, sa praktičnog stanovišta, zbog svih problema koji se pojavljuju kod unajmljivanja i vođenja naoružanih čuvara. Oni su često bivši pripadnici vojnih ili paravojnih snaga, koje su obučile iste snage koje predstavljaju stalnu prijetnju za braniteljice ljudskih prava. I šta se dešava ako ustrijele nekoga, ili ako neko ustrijeli njih dok su na dužnosti?

To je posljednja mogućnost kojoj se pribjegava. Ali, ponekad je to jedini izbor koji imaju braniteljice ljudskih prava.

Principi zaštite

Nepriistrasnost: Rad na svim stranama

Za vrijeme sukoba, braniteljice ljudskih prava su rijetko politički neutralne. Zbog toga što staju na stranu žrtava one su često prve koje dižu glas i optužuju počiniocima kršenja ljudskih prava. Međutim, često rade na način koji je nepristrasan i nediskriminatorski. To znači da kada govore o kršenjima ljudskih prava, osuđuju strahote koje su počinile *sve strane u sukobu*. A kada podržavaju pojedince i zajednice pogođene sukobom, rade sa svakim kome je potrebna njihova pomoć, bez obzira na nacionalnost, rasu i etničko porijeklo. To im može pomoći da osiguraju svoju bezbjednost.

Rad u interesu svih, bez stajanja na jednu stranu, jeste zaštita.

- Yvette Kabuo, RFDP, DR Kongo

Još jedan važan razlog zašto sukob nije ozbiljno uticao na rad WAM-a jeste to što pomažemo ženama žrtvama i interno raseljenim licima na obje strane, tj. onima koji su postali žrtve zbog maoističkih aktivnosti i onima koji su žrtve zbog vojske. Mi smo cijenile i tretirale sve žene jednako i niko nije mogao navesti nikakvu diskriminaciju sa naše strane. Nijedna strana nije htjela da žrtvama na svojoj strani uskrati pomoć WAM-a. Dakle, jednak tretman svih strana je bio uspješan.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, WAM, Nepal

U određenom trenutku, ovdašnje žene su postale ubijeđene da je moguće zajednički razviti dijalog i zemlju. Prema tome, izabrale smo da sa nama rade braniteljice ljudskih prava koje mogu razgovarati sa svim stranama u sukobu. To je jedan od ciljeva SOFAD-a.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Nismo dobijale prijete zato što smo radile sa ženama koje su ugrožene na svim stranama. Odlučile smo da ćemo pomagati ženama Maoista kojima je potrebna pomoć, kao i žrtvama maoističkih napada, tj. onima koji podržavaju vlasti i vojsku. Jednako smo se odnosile prema njima, naša vrata su bila otvorena za sve.

- Sarita Devi Sharma, Saathi, Nepal

Radeći sa svim stranama u sukobu i okrećući leđa nacionalizmu, braniteljice ljudskih prava takođe odbacuju plašt zaštite koji im pruža održanje statusa kvo. Javno opredjeljivanje i izjašnjavanje u ovakvim situacijama može biti opasno i izaziva sumnju da žene nisu patriotkinje, da su gerilke, špijunke ili izdajice.

Naša organizacija je jedina koja radi sa udovicama Maoista. Kada nam tek dođu, mi ispunimo lični upitnik i nakon toga niko više ne može pitati kako je muž umro. Pošto dobijamo podršku od vlasti, pitaju nas ko su naši korisnici. S obzirom na to da imamo zdravstvene i obrazovne programe za udovice i njihovu djecu, vlasti to kategoriziraju kao podršku Maoistima. Ponekad dobijemo pitanja od Maoista i oni nas sumnjiče da špijuniramo za vojsku.

- Lily Thapa, Nepal

Vojska me optužuje da saradujem sa Mai-Mai, zato što radimo sa svima, i sa Mai-Mai i sa Banyamurunge.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Prema tome, braniteljice ljudskih prava moraju da se kreću tankom linijom da bi osigurale vlastitu bezbjednost u područjima sukoba, naročito kada imaju posla sa oružanim snagama.

Odnosi sa oružanim snagama

Neke aktivistkinje jednostavno odbijaju da imaju posla sa naoružanim akterima, bili oni državni ili ne:

Ako nas pozovu na sastanak bilo kog naoružanog aktera, nikada ne odemo.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Za mnoge je to osnovni princip rada:

Mi djelujemo na dva osnovna principa: 1) autonomija; i 2) civilni pristup. Nijednom naoružanom akteru, zakonitom ili nezakonitom, nije dozvoljen ulaz u naše kuće i kancelarije, a to uključuje i naoružane policajce.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, OFP, Kolumbija

Šta se dešava, međutim, kada posao to zahtijeva? Mnoge druge braniteljice ljudskih prava pokušavaju da pronađu način da pregovaraju o ovim odnosima, bez kompromitovanja vlastitih principa.

Ja sam 1998. godine počela da se bavim prisilnom regrutacijom djece. Morala sam da idem sama i da pregovaram sa vođama gerilaca da ih puste. Gerilci su se dobro odnosili prema meni kada sam sa njima pregovarala i pazili su da me ne vide drugi akteri.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Po karakteru sam takva da se sprijateljim čak i sa borcima, i to je uspješna strategija da se oni opuste. Kada negdje stignem, predstavim se šefu te oblasti, objasnim ciljeve našeg rada i opišem ga. Pokažemo da nismo političarke, već braniteljice ljudskih prava. To ponekad uspijeva, jer šef zna šta ste došli da uradite, pa možda čak i pođe sa nama i razgovara sa vojnim vođama.

- Esther Tshinama, UFEDEPA, DR Kongo

Morali smo da pregovaramo sa Maoistima kada su nam se suprotstavili. Rekli smo im: 'Ako vam se ne sviđa naš posao, možemo se spakovati, ali moraćete da objasnite ko će raditi ovaj posao i pružati ove usluge nakon što mi odemo.' Pošto nisu uvijek imali odgovore na naša pitanja, puštali su nas na miru.

- Renu Rajbhandari, Women's Rehabilitation Centre, Nepal

Aktivno nenasilje

Braniteljice ljudskih prava se stalno suočavaju sa nasiljem, nasiljem nad drugim ženama i muškarcima, te nasiljem nad njima samim.

Ipak, jedan od ključnih strateških principa kojim se vode u svojoj reakciji jeste *nenasilje*. Sastavni dio ovog pristupa je uvjerenje da 'militarizovana sigurnost', tj. korištenje oružja, jednostavno stvara veću nesigurnost.

Sigurnost ne znači imati telohranitelje. Da bi postojala prava sigurnost, mora se promeniti politika.

- Biljana Kovačević-Vučo, Srbija

Sigurnost znači biti zaštićen, moći raditi svoj posao slobodno bez ometanja. Mir donosi sigurnost. Oružje uvijek stvara nesigurnost. Potrebna nam je zaštita, ali ne kroz oružje. Ovdje uvijek ima nesigurnosti.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, PFENDE, DR Kongo

Ali, nenasilje nije prosto pasivan stav, ono je takođe strategija aktivnog djelovanja, kao što je objasnila Jelve Javaheri iz Irana³⁷:

Ja sam ona vrsta feministkinje koja živi i pokušava da radi u specifičnom kulturnom i vjerskom kontekstu Irana. Mislim da sam, ako ništa drugo, feministkinja koja aktivno djeluje.

Pod aktivnim feminizmom, hoću reći da mi moramo da analiziramo situaciju i svakodnevne realnosti i da postupamo u skladu s tim, ne gubeći pri tom svoje vrijednosti.

Naprimjer, ja ne vjerujem u nošenje oružja, ali ću ići u zatvor ako moram. To su minimalni uslovi koje mi propisujemo za sebe, naizgled očiti, ali veoma važni. Ja ne želim da izbije nasilje. Ja ne želim da ljudi budu zavedeni. Treba održati i ponovo stvarati ove ljudske vrijednosti da ne bi bile izgubljene u današnjem svijetu.

To takođe znači da jačanjem žena neće biti potrebe za oružjem da bi se nametnuo mir:

Žene moraju same sebe ojačati da bi bile na pozicijama moći u ovim opštinama, ne samo u gradu, već i u drugim područjima, da bi razvijale politiku u korist žena i djece.

Zbog toga što ne želimo policiju ili vojsku iza sebe, postajemo meta. To nije nikakva sigurnost.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Liga de la Mujeres Desplazados, Kolumbija

Existe, soeur, sister

Kada smo počeli sa istraživanjem za ovu knjigu, mislili smo da već mnogo znamo o braniteljicama ljudskih prava. Očekivali smo da će takve snažne, zapanjujuće žene imati niz izvanrednih strategija za očuvanje vlastite sigurnosti, kao i sigurnosti drugih.

Ispostavilo se da nismo znali ni pola toga.

Slušajući njihove priče, otkrili smo mnogo toga neočekivanog i snažnog u vezi sa strategijama žena. Mada braniteljice ljudskih prava koriste impresivan niz sredstava koje obično vežemo uz sigurnost: tjelohranitelje, rešetke na prozorima, sigurnosne kamere, privatne vozače, mnoge od njihovih sigurnosnih strategija su manje očite. Te strategije su urođene, intuitivne i utkane *direktno* u samo tkivo ženskog aktivizma, te često predstavljaju prirodne nastavke onoga što braniteljice ljudskih prava rade instinktivno.

Njihovi instinkti i pristupi su često ispravni, ali ih braniteljice ljudskih prava možda ne prepoznaju kao sastavni dio svojih strategija. Razlog za to jeste to što žive u svijetu koji stalno negira izvanrednu žensku intuiciju, umjesto da je prizna za ono što ona jeste: rapidno povezivanje, procjenjivanje i analiziranje podataka na mnogo različitih nivoa, izazivajući gotovo trenutnu reakciju.

Rezultat toga je da su one rijetko shvaćene i izražene kao 'formalne' strategije, bilo od samih braniteljica ljudskih prava, bilo od njihovih pristalica. I zato se te strategije tako rijetko međusobno razmjenjuju, dokumentuju i priznaju.

Njihovi instinkti i pristupi su često ispravni, ali ih braniteljice ljudskih prava možda ne prepoznaju kao sastavni dio svojih strategija.

Da bi ih otkrile, razvile i ojačale, braniteljicama ljudskih prava su potrebni:

Sigurni prostori - Prostori koji su *istinski* sigurni, ispunjeni povjerenjem i podrškom mjesta koja su i psihički i psihološki sigurna; mjesta gdje će tražiti utočište, biti same ili u društvu drugih braniteljica ljudskih prava. One moraju imati mogućnost da ove prostore naprave na strateškim lokacijama u blizini, u svojoj zemlji, u svojoj regiji i na međunarodnom planu;

Vrijeme - Vrijeme za razmišljanje, razmatranje i ocjenjivanje svih aspekata vlastitih života, rada, sigurnosti i dobrobiti; vrijeme da obnove energiju, snagu i perspektivu, da se odmore i da napune baterije; vrijeme 'odvojeno' od svakodnevnog rada, koje se mora poštovati, cijeniti i podržavati. Upravo u ovom vremenu, posvećenom razmišljanju, moguće je otkriti, prepoznati i razviti mnoge instinktivne sigurnosne strategije;

Jedna drugoj - Solidarnost, ali u najiskrenijem smislu: podrška bez osude, krajnjih ciljeva i uslovljavanja. Tu spada i podrška donatora, koja zaista uzima u obzir realnost i rizike sa kojima se suočavaju braniteljice ljudskih prava, te način na koji donatori kontaktiraju sa braniteljicama ljudskih prava, koji zaista može pomoći da se one zaštite ili ih izložiti još većem riziku; finansijska sredstava koja su uslovljena, kao što je zahtijevanje od braniteljica ljudskih prava da se javno predstave stranim vlastima, čak i u zemljama gdje takva veza jednostavno potvrđuje sumnje da su one 'zapadne špijunke'; podrška koja se pruža iz istinske solidarnosti, podrška koja je fleksibilna, prilagodljiva i u skladu sa načinom na koji žene vide i definišu vlastitu sigurnost, podrška koja čuva sigurnost braniteljica ljudskih prava.

Kako žene definišu vlastitu sigurnost

Svakome ko je dao doprinos ovoj studiji je postavljeno sljedeće pitanje: 'Šta za Vas znači sigurnost?' Širom svijeta, iste riječi su ponavljane, a odgovori su otkrili, jasno i glasno, niz povezanih prioriteta.

Za braniteljice ljudskih prava, sigurnost je mogućnost obavljanja svog posla slobodno, bez ograničenja.

Osjećati slobodu da radite bez straha i opasnosti.

- Adele Murughuli, DR Kongo

Moći živjeti i raditi u miru. Raditi kao advokat i nemati stalni osjećaj da će moj fizički integritet neprestano biti ugrožen.

Bez fizičkog integriteta i poštovanja, ne postoje prava i ne postoji sloboda.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Tunis

Mogućnost, prilika, da nastavite da obavljate posao; da možete da branite prava; neodustajanje i neizlaganje nikoga nepotrebnom riziku.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Život u miru, tiho, bez straha, uz slobodu da govorite, putujete, radite bez ikakvih prepreka. Ako ja u svom poslu nemam nikakvih strahova, to je sigurnost.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Nikakve prepreke, sloboda da se radi bilo šta. Nikakve prepreke za putovanja. Pravo na zaštitu od strane vlasti.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Da imam mogućnost da radim bez prepreka. Da imam zaštitu od strane vlasti koja mi omogućava da se povezujem sa drugim udruženjima i da saradujem sa pravosudnim i policijskim institucijama.

- Yvette Kabuo, DR Kongo

Sigurnost je pravo na rad u sigurnim prostorima:

Žene ne osjećaju mir zbog režima, zbog diskriminacije i zbog nasilja.

Žene nemaju nikakvu priliku da izraze šta žele.

Ženama je potreban prostor da izraze svoja iskustva, zato što zajednica ne priznaje i ne potiče žene da govore o nasilju.

Žene žele da izgrađuju zajednice i da rješavaju sukobe u vlastitim zajednicama. One žele da žive zajedno sa drugačijim i različitim zajednicama.

- Nang Yain, Women's League of Burma, Burma/Tajland

U vlastitim prostorima:

Kupovina kuće i njeno ograđivanje je jedini način da se organizacije osjećaju sigurnim i zaštićenim.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Sigurnost je posjedovanje naše zajedničke zemlje.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Bez stalne, nemilosrdne potrebe da pravdaju svoj rad ili sebe:

Umorna sam od objašnjavanja šta radimo. Da radimo sa mikrokreditima, to bi bilo u redu, jer se tu radi o novcu. Ali, ono što mi radimo se uopšte ne smatra važnim.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Horizonti, BiH

Puno smo postigle, ali se moramo stalno pravdati zašto želimo da neke stvari budu promijenjene.

- Lily Thapa, Nepal

Sigurnost znači da ne moram da objašnjavam svoj rad. Da sam ljudsko biće.

Ostavši u Tajlandu, nikada se ne osjećam zaštićenom. Osjećam se zaštićenom kada noću spavam. Nikada ne osjećam ličnu sigurnost. Često sanjam Burmu... Slobodnu i demokratsku Burmu.

- Lway Aye Nang, Burma/Tajland

Sigurnost je mogućnost putovanja bez straha:

Još jedan vid zaštite je da imate prevoz, da se možete brzo kretati kada se nešto dogodi članovima SOFAD-a.

- Gégé Katana, SOFAD, DR Kongo

Putovanje je dio osjećaja sigurnosti. Ako nemate papire, uvijek se plašite da će vas uhapsiti tajlandske vlasti. Tu je i strah da ćete biti predati Burmi. Bez statusa, ako nas opljačkaju, ako nam se dogodi nezgoda ili ako nas siluju, nema postupka, nemamo to gdje prijaviti.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Burma/Tajland

Žrtve nasilja žive daleko od nas i mi nemamo načina da dođemo do njih, osim da pješice prelazimo velike udaljenosti.

Dakle, za nas, sigurnost je dostupnost sredstava za prevoz i komunikaciju.

- Dogale Ndahe, SECOODEF, DR Kongo

Sigurnost je očuvanje zdravog razuma i zdravlja:

Aktivistice se troše zbog ukupnog stresa koji je u nama. On proizvodi bes, strah i žalost.

- Zoe Gudović, Queer Beograd, Srbija

Psihosocijalna podrška je važna. Kontekst je težak i zahtijeva od nas da budemo snažne, stalno praveći prioritete među žrtvama. Dakle, ovo je važna mjera i za muškarce i za žene.

- Soraya Gutiérrez, Kolumbija

Sigurnost je solidarnost:

Šta nam pruža podršku? Energija sestrinskih organizacija! Možemo ih pozvati u pomoć. Naprimjer, imamo veze sa drugim skloništem gdje možemo odvesti žene.

- Dubravka Kovačević, Most, BiH

Da se možemo osloniti na mnoge, da nismo izolovane, da smo dio nacionalne ili međunarodne mreže. To mi sve daje osjećaj sigurnosti, pokreta koji raste i koji obuhvata sve više i više ljudi.

- Anonimna braniteljica ljudskih prava, Kolumbija

Sigurnost je mogućnost da radite i mogućnost da se pobrinete za osnovne stvari za sebe i za svoju porodicu:

Sigurnost je sloboda. Lična sloboda, mirno postojanje. Nepostojanje briga oko pronalaska skloništa i hrane.

- Nang Yain, Women's League of Burma, Burma/Tajland

Sigurnost je poštovanje svih prava, a ne samo pojedinih prava za pojedine ljude, a nikakvih za ostale:

Moramo da premostimo hijerarhijski jaz koji je stvoren između građanskih i političkih prava i socioekonomskih prava. To je odlučujuće pitanje upravo sada u procesu donošenja ustava, u kome će građanska i politička prava dobiti status osnovnih prava. Ali, šta je sa socioekonomskim pravima?

- Sapana Pradhan Malla, Nepal

Uprkos ogromnom uticaju braniteljica ljudskih prava širom svijeta, njihov rad često marginalizuju međunarodne i nacionalne institucije, čak i akteri unutar pokreta za ljudska prava. Ključni razlog za to jeste to što se braniteljice ljudskih prava redovno bave ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Time su obuhvaćena i prava na obrazovanje, odgovarajući stambeni prostor, hranu, vodu, najviši mogući standard zdravlja, kao i rad (i prava na radu), te kulturna prava manjina i starosjedilačkih naroda.

Tradicionalno, međutim, grupe koje se bave osnovnim ljudskim pravima posmatraju rad na ovoj grupi prava 'mekšim' i manje važnim od bavljenja kršenjima građanskih i političkih prava, kao što su vansudska pogubljenja, mučenja, 'nestanci' i nepravedna suđenja.

- Vahida Nainar, Indija

Sigurnost znači zadovoljenje pravde i dobijanje priznanja:

Treba nam pravda i priznanje krivice i nadoknada štete. I da ostatak svijeta sazna šta se desilo interno raseljenim ženama iz ovog regiona.

- Patricia Guerrero, Kolumbija

Ponekad, sigurnost znači imati mogućnost da napustite posao. To može biti u obliku predaha ili dopusta:

Ne želim da napustim zemlju, ali dobro bi mi došao predah od dva do tri mjeseca za razmišljanje, a za to mora postojati podrška.

- Soraya Gutiérrez, DR Kongo

Ili to može biti privremena ili trajna evakuacija. To znači prvo se organizovati, napraviti planove i istražiti mogućnosti:

Jedna stvar koja mi je potpuno jasna jeste da mi [braniteljice ljudskih prava] nemamo sigurnosnu mrežu. Predlagala sam stvaranje, na nivou okruga ili čak na regionalnom nivou, neke vrste prostora gdje se žene mogu preseliti i kriti se, tj. proces i prostor za evakuaciju.

Postoji potreba da se osigura siguran forum gdje će se razgovarati o sigurnom prostoru za skrivanje i o nekoj vrsti mehanizma podrške u hitnim spašavanjima. Braniteljica ljudskih prava se ne treba opterećivati detaljima evakuacije.

- Renu Rajbhandari, Nepal

[Potrebna je] mreža ljudi koji će pružiti pravu pomoć u pravom trenutku... kao ono što radi Fond za urgentne akcije, osiguravajući novac koji je potreban da napustite grad, da kupite kartu, kada morate da idete.

Jedna strategija je da održavate stalne razgovore sa ambasadama drugih zemalja, kao što su Kanada ili Švicarska. Zato što [bez toga], oni ženama ne vjeruju. Kada odete tamo da dobijete vizu, morate da lobirate i morate da dokažete da dobijate prijetnje. Nasilje nad ženama nije osnov za dobijanje vize ili azila. Politički progon se prihvata, ali nasilje nad ženama ne.

- Patricia Guerrero, Kolumbija

Cjelovita sigurnost

Jasno je da je braniteljicama ljudskih prava potrebna sigurnost pod vlastitim uslovima.

Ne u vjekovnom, 'tradicionalnom' smislu sigurnosti, koji je ukorijenjen u utvrđenim, militarističkim konceptima rata i sukoba, koji su neodvojivo povezani sa oružjem, oružanim snagama i patrijarhatom, već u samostalnom konceptu koji je na neki način odvojen od drugih dijelova njihovog života. Ova vrsta sigurnosti je naprosto *odvojena od realnosti života braniteljica ljudskih prava*. Ona ne funkcioniše, jer konceptualni okvir nije ispravan.

Staša Zajović, iz organizacije Žene u crnom, pozvala je na kolektivni pristup ponovnom definisanju sigurnosti i mira:

Žene, naročito aktivistice mreže Žena u crnom, zainteresovane su za razvoj potpuno drugačijeg koncepta sigurnosti, sa feminističkog i antimilitarističkog stanovišta³⁸.

Za vrijeme radionice u čijem radu je učestvovalo nekoliko desetina braniteljica ljudskih prava iz cijele Srbije, Žene u crnom su sa ovim pozivom otišle korak dalje, definišući sigurnost kao:

Slobodu od stalnih prijetnji - Odsustvo rata, život bez straha i nasilja, sloboda kretanja, stabilnost, sigurnost, nasmijana djeca, domovi, neometana šetnja noću itd.;

Ekonomsku sigurnost - Zaposlenje, hrana, društvena pravda, neugnjjetavanje itd.;

Političku sigurnost - Demokratija, sloboda mišljenja, sloboda izbora, legitimitet, vladavina prava, solidarnost, Ujedinjene nacije itd.;

Sigurnost okoliša - Naklonjenost ekologiji, briga o okolišu, nezagađeni zrak i voda itd.;

Zdravstvenu sigurnost - Zaštita zdravlja, dostupno medicinsko liječenje itd.

***Braniteljice ljudskih
prava definišu vlastitu
sigurnost; i stvaraju
vlastitu sigurnost.***

Na drugoj strani svijeta, u Kolumbiji, žene koje rade za OFP su se složile sa ovim riječima i ponudile ime za ovaj koncept: *cjelovita sigurnost*.

Za nas, sigurnost mora biti cjelovita, što znači zaposlenje, društveno blagostanje, razvoj i nacionalna suverenost u smislu prirodnih dobara. Sigurnost se ne odnosi samo na pojedinca, već i na zajednicu.

Ovaj koncept cjelovite sigurnosti podrazumijeva da se sigurnost žena odnosi na sve. Da su pravda i zadovoljština podjednako važni kao i pravo na opštinsko zemljište, kao sloboda govora, putovanja i rada bez ikakvih prepreka, kao pristup duhovnim vođama. Odnosi se na to da ne morate da objašnjavate svoj rad, ili da ste ljudsko biće. Sve je to povezano.

Ovaj koncept ruši vještačke prepreke između 'javne' (otvorene, stvarne, važne, čvrste, ozbiljne) i 'privatne' (zatvorene, skrivene, meke, manje važne) strane sigurnosti. I veže ih zajedno. Stvarni život nije razdvojen, pa takva ne treba da bude ni sigurnost.

Svaki aspekt života braniteljice ljudskih prava utiče na njeno razmišljanje o sigurnosti, te na to da li ona o njoj uopšte razmišlja; njeno zdravlje, sreća, dobrobit, nivo stresa; njena porodica; može li zadržati svoj posao i platiti račune; njen identitet, koga voli; šta osjeća o sebi; njen osjećaj vrijednosti i samopoštovanja; da li se osjeća bezvrijednom, naročito u poređenju sa drugima.

Cjelovita sigurnost se odnosi na otključavanje svih ovih pitanja, prihvatanje njihove važnosti i međusobne povezanosti, a zatim posmatranje sigurnosti iz nove perspektive.

Ako promijenimo način na koji razmišljamo o sigurnosti, moći ćemo podržati braniteljice ljudskih prava u izgradnji novih, još boljih, cjelovitih strategija sigurnosti.

Prvi korak je odavanje priznanja ženama za njihov zadivljujući posao, afirmišući i veličajući samo njihovo postojanje.

Mi postojimo

Nepriznavanje predstavlja jednu od najvažnijih prijetnji sigurnosti braniteljica ljudskih prava. Obrnuto, kada slavimo braniteljice ljudskih prava, mi im pomažemo da sačuvaju sigurnost.

Svaki put kada ignorišemo, umanjimo ili odbacimo ljudska prava žena, ugrožavamo braniteljice ljudskih prava; postajemo dio problema sa kojim se suočavaju: bilo da smo promatrači koji šute dok na žene koje protestuju bacaju suzavac ili ih zatvaranju, bilo da radimo za međunarodnu organizaciju koja kaže: 'Da, naravno da su prava žena važna, ali ne ovog trenutka. U ovom času, moramo da privedemo kraju ovaj mirovni sporazum, da promijenimo ovaj režim, da se dogovorimo o ovom zajmu, da osiguramo ovaj sporazum o amnestiji ...'

To je svjestan izbor.

Kada podržavamo braniteljice ljudskih prava u povezivanju s ciljem formiranja i učvršćivanja mreža, na nivou zemlje i u međunarodnim okvirima, pomažemo im da se oslobode svoje izolacije.

Kada priznajemo njih i njihov rad, javno kroz nagrade, višegodišnje finansiranje, dokumentarne filmove, izjave za štampu i privatno kroz diplomatske kanale, povjerljive donacije, tihe posjete, telefonske pozive, gradimo zaštitni štiti oko njih.

Štiti na koji braniteljice ljudskih prava mogu računati.

***Dugoročno, ako
međunarodni akteri ne
budu vidjeli žene koje
rade na promjenama ...
to će živote ovih žena
učiniti manje sigurnim.
Ljudi koji žele promjene
često nailaze na
neodobranje svojih
vlasti
... ako i međunarodna
zajednica okrene glavu,
žene postaju još
izolovanije.***

- Jacobson, A.S.
(2005) *Security on
whose terms?
If men and women
Were equal*, str. 30

Napomene

Zahvalnost

- 1 U daljem tekstu BiH.
- 2 Obavljeni su razgovori sa 18 aktivistica u prvoj fazi istraživanja, te sa više od 75 aktivistica u toku sljedeće faze istraživanja na terenu.
- 3 U daljem tekstu Front Line.

Uvod - Prvo poglavlje

- 4 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 5 Prikupili smo i bogatu i raznovrsnu kolekciju svjedočenja o paleti prijetnji na koje braniteljice ljudskih prava nailaze u različitim kontekstima, kao što su: rat i organizovano oružano nasilje, vjerski ekstremizam, represivne vlasti i organizovane kriminalne aktivnosti. Međutim, odlučili smo da ovaj izvještaj usmjerimo na pobude ovih prijetnji i na strategije koje žene koriste da na njih reaguju, jer publikacija "Zahtijevanje prava, zahtijevanje pravde: Vodič o braniteljicama ljudskih prava" (*Claiming Rights, Claiming Justice: A Guidebook on Women Human Rights Defenders*), koju je 2007. godine objavio Azijsko-pacifički forum o ženama, pravu i razvoju (Asia Pacific Forum on Women, Law and Development), pruža odličnu, detaljnu analizu opasnosti sa kojima se suočavaju braniteljice ljudskih prava.

Razumijevanje prijetnji - Drugo poglavlje

- 6 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 7 UAF Afrika (2007), "Seks je bitan" (*Sex Matters*), str. 59.
- 8 Isto.
- 9 Memorijalni centar za ljudska prava Robert F. Kennedy (Robert F. Kennedy Memorial Center for Human Rights) (1998) "Operacija Zmaj: Urota za atentat na dobitnicu nagrade za ljudska prava Robert F. Kennedy 1998. godine Berenice Celeyta Alayón" (*Operation Dragon: An Assassination Plot Targetting 1998 Robert F. Kennedy Memorial Human Rights Award Laureate Berenice Celeyta Alayón*).
- 10 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 11 Isto.
- 12 A takođe i za bilo koje branitelje koji rade na podršci ljudskim pravima žena i rodnoj pravdi.
- 13 Žene, mir, sigurnost. Konferencija organizovana 31. oktobra radi obilježavanja pete godišnjice donošenja Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija. Tribina: Napadi na branitelje ljudskih prava, braniteljice ljudskih prava i mirovne aktiviste, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Beograd, Srbija, 31. oktobar 2005.
- 14 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 15 Isto.
- 16 Monzón, L.M. (2005) "Vladine i nevladine strategije zaštite braniteljica ljudskih prava u Kolumbiji" (Governmental and non-governmental strategies for the protection of women human rights defenders in Colombia).
- 17 Ovaj odjeljak je preuzet iz Barry. J. sa J. Đorđević (2008) "Kakva je poanta revolucije ako ne možemo plesati" (*What's the Point of Revolution if We Can't Dance?*).
- 18 Inspirisano djelom Winterson, J. (1992) "Ispisano na tijelu" (*Written on the Body*).

Proučavanje strategija - Treće poglavlje

- 19 Barry, J. sa J. Đorđević (2008) "Kakva je poanta revolucije ako ne možemo plesati?" (*What's the Point of Revolution if We Can't Dance?*).
- 20 Vidjeti http://www.stanford.edu/group/King/about_king/encyclopedia/parks_rosa.htm
- 21 Ovdje koristimo izraz kleveta za označavanje aktivnosti kao što su izrugivanje seksualnosti, blaćenje, etiketiranje i ocrnjivanje, a to su neki od oblika 'napada na ličnost i ugled' koji su pobrojani u publikaciji "Zahtijevanje prava, zahtijevanje pravde" (*Claiming Rights, Claiming Justice*) (APWLD, 2007, str. 64-69). Pored toga, odlična publikacija "Ispisano: Kako se seksualnost koristi za napade na organizovanje žena" (*Written Out: How Sexuality is Used to Attack Women's Organising*) (International Gay and Lesbian Human Rights Commission i Center for Women's Global Leadership, 2006), nudi iscrpnu analizu upotrebe klevete i uvreda protiv aktivistica.
- 22 Real, M.J.N. i M. Chai (ur) (2005) "Izvori o braniteljicama ljudskih prava" (*Resource Book on Women Human Rights Defenders*), str. 42.
- 23 Podaci o donacijama UAF-a (septembar 1997 oktobar 2003).
- 24 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 25 Keshavarz, N. (2007) "Intervju sa Jelve Javaheri" (Interview with Jelve Javaheri).
- 26 Real, M.J.N. i M. Chai (ur) (2005) "Izvori o braniteljicama ljudskih prava" (*Resource Book on Women Human Rights Defenders*), str. 65.
- 27 "Žene Zimbabvea se dižu" (Women of Zimbabwe Arise) (2007) "Odbrana žena - odbrana prava nacije" (*Defending Women Defending the Rights of a Nation*).
- 28 Barry, J. sa J. Đorđević (2008) "Kakva je poanta revolucije ako ne možemo plesati?" (*What's the Point of Revolution if We Can't Dance?*).
- 29 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 30 Thapa, R. (2002) "Tewa Uraditi nemoguće: feministička akcija u Nepal, priča utemeljiteljica" (Tewa Doing the Impossible: Feminist Action in Nepal, The Founder's Story).
- 31 Front Line (2007) "Svjedočenja braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*).
- 32 MINGA je kolumbijska organizacija koja se bavi ljudskim pravima i nudi pratnju i pravnu pomoć žrtvama u ratnim zonama (<http://www.mingaong.com.co>).
- 33 Većina donacija za zaštitu koje je UAF Afrika dodijelio braniteljicama ljudskih prava u regionu namijenjena je za sigurna transportna sredstva i komunikacije.
- 34 Preuzeto iz Amani, E. (2008) "Međunarodni dan žena Solidarnost u borbi" (International Women's Day Solidarity in Struggle). Vidjeti takođe Gabriel, J. (2008) "Iranke slave slave dodjelu nagrade Olof Palme za Parvin Ardalan" (Iranian women celebrate the award of the Olof Palme prize to Parvin Ardalan).
- 35 Razgovor sa aktivisticom u Gujaratu, Indija.
- 36 Prema riječima Lepe Mladenović, 40 ljudi je povrijeđeno za vrijeme parade 2001. godine i zbog toga je sljedeća parada održana tek 2005. godine.
- 37 Keshavarz, N. (2007) "Intervju sa Jelve Javaheri" (Interview with Jelve Javaheri).

Zaključak - Četvrto poglavlje

- 38 Zajović, S. (2005) "Žene, mir i sigurnost: Iskustva iz rada na terenu: radionice, interaktivna predavanja, kampanje, nastupi" (Women, Peace and Security Fieldwork experiences workshops, interactive lectures, campaigns, performances).

Literatura

Amani, E. (2008) "Međunarodni dan žena solidarnost u borbi" (International Women's Day Solidarity in Struggle), International Solidarity Network i Iranian Women's Movement, 8. mart. <http://www.iran-women-solidarity.net/spip.php?article206>.

Amnesty International (2005) "Braniteljice ljudskih prava suočene sa rizicima" (Women Human Rights Defenders at Risk). AI Index: ACT 77/011/2005, 1. mart. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT77/011/2005/en/dom-ACT770112005en.html>

- (2006) "Istočna Afrika i Rog Afrike: 'Odbrana branitelja i braniteljica': Konferencija za branitelje i braniteljice ljudskih prava" (East Africa and the Horn of Africa: 'Defending the Defenders': A Human Rights Defenders Conference), 30. oktobar - 4. novembar 2005, Entebbe, Uganda. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR04/001/2006/en/dom-AFR040012006en.html>.

Asia Pacific Forum on Women, Law and Development (APWLD) (2003), "Savjetovanje o braniteljicama ljudskih prava sa specijalnom predstavnicom generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za branitelje i braniteljice ljudskih prava, 4-6. april 2003, Hotel Amari Atrium, Bangkok, Tajland: Izvještaj" (*Consultation on Women Human Rights Defenders with the UN Special Representative of the Secretary General on Human Rights Defenders. April 4-6, 2003, Amari Atrium Hotel, Bangkok, Thailand: Report*), APWLD, Chiangmai. http://www.apwld.org/pdf/Final_Report_on_WHRD.pdf.

- (2007) "Zahtijevanje prava, zahtijevanje pravde: Vodič o braniteljicama ljudskih prava" (*Claiming Rights, Claiming Justice: A Guidebook on Women Human Rights Defenders*), APWLD, Chiangmai. <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/pdf2007/book3NeoWithCover.pdf>.

- Barry, J. (2005) "Otpor kao odgovor" (*Rising up in Response*), Urgent Action Fund for Women's Human Rights, Boulder, CO.

- sa J. Đorđević (2008) "Kakva je poanta revolucije ako ne možemo plesati?" (*What's the Point of Revolution if We Can't Dance?*), Urgent Action Fund for Women's Human Rights, Boulder, CO.

Bechler, R (2006) "Drugačija nijansa crvene u Nepalu" (A different shade of red in Nepal), Open Democracy, 9. juni. http://www.opendemocracy.net/democracy-resolution_1325/nepal_thapa_3628.jsp.

Bernal, M. (2006) "Briga o sebi i samoodbrana za aktivistice" (*Self Care and Self Defense for Women Activists*), Artemisa, Grupo Interdisciplinario en Género, Sexualidad, Juventud y Derechos Humanos and Elige, Red de Jóvenes por Derechos Sexuales y Reproductivos. Englesko izdanje priručnika je prevela Sharmila Bhushan, a štampao CREA (<http://www.creaworld.org>).

Collis, V. (2005) "Međunarodno savjetovanje o braniteljicama ljudskih prava, Colombo, Šri Lanka, 29. novembar - 2. decembar 2005: Radovi" (*International Consultation on Women Human Rights Defenders, Colombo, Sri Lanka, 29 November - 2 December 2005: Proceedings*). <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/pdf/WHRD-Proceedings.pdf>.

Commission on Human Security (2003) "Finalni izvještaj Komisije za sigurnost ljudi UN-a" (*Final Report of the UN Commission on Human Security*). <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/>.

Front Line (2007) "Pokušaj atentata na uglednu meksičku braniteljicu ljudskih prava" (Attempted assassination of prominent Mexican human rights defender). <http://www.frontlinedefenders.org/attempted-assassination-prominent-mexican-human-ri>.

- i Enrique Eguren (2005) "Priručnik o zaštiti za branitelje i braniteljice ljudskih prava" (*Protection Manual for Human Rights Defenders*), Front Line, Blackrock, County Dublin, i Peace Brigades International European Office, Brussels. <http://www.frontlinedefenders.org/manuals/protection>.

- i Tactical Technology (2005) "NVO u kutiji: CD izdanje posvećeno sigurnosti" (*NGO in a Box Security Edition CD*). Septembar. <http://security.ngoinabox.org/html/en/index.html>.

- i D. Vitaliev (2007) "Digitalna sigurnost i privatnost za branitelje i braniteljice ljudskih prava" (*Digital Security and Privacy for Human Rights Defenders*), Front Line, Blackrock, County Dublin. <http://www.frontlinedefenders.org/manual/en/esceman/>.

- (2007) "Izveštaj o Četvrtoj dublinskoj platformi za branitelje i braniteljice ljudskih prava" (*Report on the Fourth Dublin Platform for Human Rights Defenders*), Front Line, Blackrock, County Dublin. <http://www.frontlinedefenders.org/files/en/4th%20Dublin%20Platform%20Report.pdf>.

- (2007) "Svjedočenja branitelja i braniteljica ljudskih prava na 4. dublinskoj platformi" (*Testimonies of Human Rights Defenders at the 4th Dublin Platform*), Front Line, Blackrock, County Dublin. <http://www.frontlinedefenders.org/files/en/4th%20Dublin%20Platform%20Testimonies%20Booklet.pdf>.

Gabriel, J. (2008) "Iranke proslavljaju dodjelu nagrade Olof Palme za Parvin Ardalan" (Iranian women celebrate the award of the Olof Palme prize to Parvin Ardalan), openDemocracy, 17. februar. http://www.opendemocracy.net/blog/jane_gabriel/olof_palme_prize_parvin_ardalan.

Griswold, D. (2007) "Naftne kompanije iza nasilja u Kolumbiji" (Oil companies behind violence in Colombia), Workers World, 27. avgust. <http://www.workers.org/2007/world/colombia-0830/>.

Human Rights First (2005) "Izdato upozorenje: 15. juni 2005" (Alert Issued: June 15, 2005). http://www.humanrightsfirst.org/defenders/alert062805_mai.htm?source=ga_adv.

- (2006) "Podržite sudansku grupu za prava koja je izložena progonima" (Support Sudanese Rights Group Facing Persecution), Defenders Alert, 3. maj.

- (n.d.) "Zaštita branitelja i braniteljica ljudskih prava: Analiza nedavno usvojene Deklaracije o braniteljima i braniteljicama ljudskih prava" (Protecting Human Rights Defenders: Analysis of the newly adopted Declaration on Human Rights Defenders). http://www.humanrightsfirst.org/defenders/HRD_un_declare/HRD_declare_1.htm.

Integrated Regional Information Network (2008). "DR Kongo: Većina silovatelja prolazi nekažnjeno" (DRC: Majority of rapists go unpunished), 18. mart. [Http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=77340](http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=77340).

International Gay and Lesbian Human Rights Commission i Center for Women's Global Leadership (2005) "Ispisano: Kako se seksualnost koristi za napade na organizovanje žena" (*Written Out: How Sexuality is Used to Attack Women's Organizing*), revidirano i ažurirano izdanje, New York, NY. <http://www.iglhrc.org/files/iglhrc/WrittenOut.pdf>

Jacobson, A.S. (2005) "Sigurnost pod čijim uslovima: Kada bi muškarci i žene bili jednaki" (*Security on whose terms? If men and women were equal*) Kvinna till Kvinna Foundation, Stockholm, http://www.iktk.se/files/File/Rapporter/security_on_whose_terms.pdf.

Keshavarz, N (2007) "Intervju sa Jelve Javaheri" (Interview with Jelve Javaheri), International Solidarity Network i Iranian Women's Movement, 30. decembar. <http://www.iran-women-solidarity.net/spip.php?article123>.

Kvinna till Kvinna Foundation (2006), "Stvaranje prostora za promjene Mirovne strategije ženskih organizacija u Bosni i Hercegovini" (*To Make Room for Changes Peace Strategies from Women's Organisations in Bosnia and Herzegovina*), Kvinna till Kvinna Foundation, Stockholm, <http://www.iktk.se:16080/publikationer/rapporter/pdf/Roomforchanges.pdf>.

McNeill, D. (2008) "Korejske 'žene za utjehu': Pobuna robinja" (Korea's 'comfort women': The slaves' revolt), The Independent, London, 24. april. <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/koreas-comfort-women-the-slaves-revolt-814763.htm>.

Monzón, L.M. (2005) "Četiri: vladine i nevladine strategije zaštite braniteljica ljudskih prava u Kolumbiji" (Four: Governmental and non-governmental strategies for the protection of women human rights defenders in Colombia). U M.J.N. Real i M. Chai (ur.) "Knjiga izvora o braniteljicama ljudskih prava" (*Resource Book on Women Human Rights Defenders*), APWLD, Chiangmai, str. 62-63. <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/pdf/WHRD-Resource-English-press.pdf>.

Observatory for the Protection of Human Rights (2005) "Odlučni u protestu: Godišnji izvještaj za 2005. godinu" (Steadfast in Protest: Annual Report 2005), International Federation for Human Rights, Paris, i World Organisation Against Torture, Geneva. http://www.omct.org/pdf/observatory/2006/obs_annual_report_2005_eng.pdf.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2004) "Branitelji i braniteljice ljudskih prava: Zaštita prava na odbranu ljudskih prava" (Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights), Fact Sheet, br. 29. http://www.protectionline.org/IMG/pdf/factsheet_29_en_UNHCHR.pdf.

- (n.d.) "Deklaracija o braniteljima i braniteljicama ljudskih prava" (Declaration on Human Rights Defenders). <http://www2.ohchr.org/english/issues/defenders/declaration.htm>.

Real, M.J.N. i M. Chai (ur) (2005) "Knjiga izvora o braniteljicama ljudskih prava" (*Resource Book on Women Human Rights Defenders*), APWLD, Chiangmai. <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/pdf/WHRD-Resource-English-press.pdf>.

Rey, G.H. (2006) "Kolumbija: Raseljene žene izgrađuju nove živote, ciglu po ciglu" (Colombia: Displaced Women Build New Lives, Brick by Brick). Inter Press Service News Agency. <http://www.ipsnews.net/news.asp?idnews=34194>.

Robert F. Kennedy Memorial Center for Human Rights (1998) "'Operacija Zmaj': Urota za atentat na dobitnicu nagrade za ljudska prava Robert F. Kennedy Memorial za 1998. godinu Berenice Celeyta Alayón" (*'Operation Dragon': An Assassination Plot Targetting 1998 Robert F. Kennedy Memorial Human Rights Award Laureate Berenice Celeyta Alayón*), Robert F. Kennedy Memorial Center for Human Rights, Washington D.C. http://www.rfkmemorial.org/human_rights/1998/Operacion_Dragon_SUMMARY.pdf.

Roberts, D.L. (2005) "Ostati živ: Smjernice o sigurnosti i bezbjednosti za humanitarne volontere i volonterke u područjima sukoba" (*Staying Alive: Safety and security guidelines for humanitarian volunteers in conflict areas*), International Committee of the Red Cross, Geneva.
[http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/RURI-6LJUCY/\\$FILE/icrc-safety-30jan.pdf.pdf?OpenElement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/RURI-6LJUCY/$FILE/icrc-safety-30jan.pdf.pdf?OpenElement).

Sadou, Z. (2005) "Pet: Strategije jedne mreže za podržavanje braniteljica ljudskih prava" (Five: Strategies of a network in supporting women human rights defenders). U M.J.N. Real i M. Chai (ur) (2005) "Knjiga izvora o braniteljicama ljudskih prava" (*Resource Book on Women Human Rights Defenders*), APWLD, Chiangmai, str. 64-66. <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/pdf/WHRD-Resource-English-press.pdf>.

Shan Women's Action Network (SWAN) i Shan Human Rights Foundation (SHRF) (2002) "Dozvola za silovanje: Korištenje seksualnog nasilja od strane burmanskog vojnog režima u tekućem ratu u državi Shan" (*License to Rape: The Burmese Military Regime's Use of Sexual Violence in the Ongoing War in Shan State*).
<http://www.shanland.org/resources/bookspub/humanrights/LtoR/>.

Thapa, R. (2002) "Tewa: Uraditi nemoguće: feministička akcija u Nepal, priča utemeljiteljice" (Tewa Doing the Impossible: Feminist Action in Nepal, The Founder's Story), Sixth Annual Dame Nita Barrow Lecture, Center for Women's Studies in Education, Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto, Toronto, novembar. <http://wwwl.oise.utoronto.ca/cwse/Rita%20Lecture%206.pdf>.

United Nations (2002) "Unapređenje i zaštita ljudskih prava: Branitelji i braniteljice ljudskih prava. Izvještaj podnijela gospođica Hina Jilani, specijalna predstavnica generalnog sekretara za branitelje i braniteljice ljudskih prava, u skladu sa Rezolucijom 2000/61. Komisije za ljudska prava" (*Promotion and Protection of Human Rights: Human Rights Defenders. Report submitted by Ms. Hina Jilani, Special Representative of Secretary-General on human rights defenders, pursuant to the Commission on Human Rights resolution 2000/61*), Economic and Social Council of the United Nations, Commission on Human Rights, 58. sjednica, E/CN.4/2002/106, 27. februar.
[http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.2002.106.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.2002.106.En?Opendocument).

- (2005) "Izvještaj generalnog sekretara o aktivnostima Ureda za unutrašnje službe. Istrage Ureda za službe unutrašnjeg nadzora o navodima seksualne eksploatacije i zloupotrebe u Misiji Organizacije Ujedinjenih nacija u Demokratskoj Republici Kongo (MONUC)" (*Report of the Secretary-General on the activities of the Office of the Internal Services. Investigations by the Office of Internal Oversight Services into the allegations of sexual exploitation and abuse in the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of Congo MONUC*), A/59/661, 5. januar. <http://www.monuc.org/downloads/0520055E.pdf>.

United Nations Department of Safety and Security (2006) "Budite sigurne, budite bezbjedne, Smjernice o sigurnosti za žene" (*Be Safe Be Secure, Security Guidelines for Women*),
<http://www.ilo.org/dyn/gender/docs/RES/524/F591305003/Security%20Guidelines%20for%20Women%20from%20UN.pdf>.

United Nations General Assembly (1993) "Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama" (Declaration on the Elimination of Violence against Women), član 1, radovi sa 85. plenarne sjednice, Geneva, 20. decembar.

Urgent Action Fund for Women's Human Rights-Africa (2007) "Seks je važan" (*Sex Matters*), UAF-Africa, Nairobi.

Van Brabant, K. (2000) "Operativno organizovanje bezbjednosti u nasilnim okruženjima" (*Operational Security Management in Violent Environments*), Humanitarian Practice Network (HPN) Good Practice Review br. 8, Overseas Development Institute, London. <http://www.odihpn.org/report.asp?id=2108>.

Winterson, J. (1992) "Ispisano na tijelu" (*Written on the Body*), Vintage Books, New York, NY.

Women's Human Rights Net (2004) "Intervju sa Sandrom Morán" (An Interview with Sandra Morán), novembar. <http://www.whrnet.org/docs/interview-moran-0411.html>.

Women of Zimbabwe Arise (2007) "Obrana žena obrana prava nacije: Preliminarni izvještaj o političkom nasilju nad članicama Women of Zimbabwe Arise" (*Defending Women Defending the Rights of a Nation: A Preliminary Report on Political Violence against members of Women of Zimbabwe Arise WOZA*), Women of Zimbabwe Arise, Harare. <http://wozazimbabwe.org/wp-content/uploads/2007/10/preliminary-report-political-violence-against-woza-women.pdf>.

Žene, mir, sigurnost konferencija organizovana 31. oktobra radi obilježavanja pete godišnjice donošenja Rezolucije 1325. Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija. Tribina: Napadi na branitelje i braniteljice ljudskih prava i mirovne aktiviste i aktivistice, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Beograd, Srbija, 31. oktobar 2005.

Women's Rehabilitation Centre (WOREC) (2006) "Prvo nacionalno savjetovanje o braniteljicama ljudskih prava, Izvještaj" (*First National Consultation on Woman Human Rights Defenders, A Report*), 3-4. mart 2006, WOREC, Balkumari, Lalitpur.

Zajović, S. (2005) "Žene, mir i sigurnost: Iskustva sa terena radionice, interaktivna predavanja, kampanje, nastupi", Žene u crnom, Beograd.
http://www.zeneucrnom.org/index.php?option=com_content&task=view&id=199&Itemid=54&lang=eng.

**URGENT
ACTION
FUND ♀**

FOR WOMEN'S HUMAN RIGHTS

KVINNA TILL KVINNA

f Front Line
PROTECTION OF HUMAN RIGHTS DEFENDERS